

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1938.

Andra kammaren.

Nr 41.

Onsdagen den 1 juni.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Justerades protokollen för den 25 nästlidna maj.

§ 2.

Föredrogs, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande nr 33.

§ 3.

Föredrogs sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets memorial, nr 3, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; och biföll kammaren utskottets däri gjorda hemställan.

§ 4.

Föredrogs, men bordlades ånyo bankoutskottets utlåtanden nr 74—76.

§ 5.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial, nr 105, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde; och blev utskottets i detta memorial gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 6.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 205, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till statlig lagerhållning m. m. jämte i ämnet väckta motioner; och yttrade därvid

*Ang. anslag
till statlig
lagerhåll-
ning m. m.*

Herr **Törnkvist**: Herr talman! I utskottets motivering förekommer en sats, som i arbetsbrådskan i kansliet blivit litet missvisande. Propositionen förutsätter ju — i enlighet med principerna för uppläggning i reservförråd av från utlandet inköpta varor — att en förstärkning sker av verkstadsindustriens maskinutrustning genom att från utlandet medelst statsmedel inköpas vissa arbetsmaskiner, som på fördelaktiga villkor kunna ställas till intresserade företags förfogande. Under utskottsbehandlingen framhölls det, att man borde förbehålla svenska firmor, som tillverka maskiner av det slag man avser att anskaffa, rätten att tävla i fråga om anbuden. Nu står det emellertid i utskottets motivering något, som icke är meningen, nämligen att åt svenska firmor skulle förbehållas hela denna del av försäljningen. Det heter nämligen på sidan 6, första stycket, tredje satsen: »Utskottet förutsätter emellertid att, i den händelse för inköp avsedda maskiner tillverkas inom landet, leverans därav förbehålles inhemska firmor». Satsen bör lyda på följande sätt, vilken lydelse jag nu föreslår, att kammaren godkänner: »Utskottet förutsätter emel-

Ang. anslag till statlig lagerhållning m. m. (Forts.)
 lertid, att i den händelse för inköp avsedda maskiner tillverkas inom landet hinder ej bör möta för inhemska firmor att tävla om maskinleveranserna». Detta förslag till ändring av motiveringen kommer herr talman också att framställas i första kammaren, och jag hemställer, att, då det står i överensstämmelse med utskottets beslut, denna förändring i motiveringen av kammaren godkännes.

Häruti instämde herr *Råstock*.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan och godkände, genom särskilt beslut, utskottets motivering med den ändring däri, varom yrkande under överläggningen framställdes av herr *Törnkvist*.

§ 7.

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 206, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande jämte i ämnet väckta motioner.

I proposition nr 307 hade Kungl. Maj:t, under åberopande av vid propositionen fogat utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att

dels till försvarsberedskapens omedelbara stärkande å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 70,000,000 kronor,

dels ock medgiva, att fastigheten 3 $\frac{5}{8}$ mantal Roma klostres kungsgård i Roma socken å Gotland, med undantag av två till egendomen hörande utmarksskiften benämnda Gurpeskogen och Klosterängen, finge på av domänstyrelsen i yttrande den 25 januari 1937 föreslagna villkor överflyttas från domänverkets till flygvapnets förvaltning å tid, som skulle genom överenskomelse mellan domänstyrelsen och flygförvaltningen närmare bestämmas.

I samband med förevarande proposition hade utskottet till behandling förehåft följande motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 347 av herr *Åkerberg m. fl.*;

nr 356 av herr *Västberg*; och

nr 357 av herr *Lindhagen*; samt

inom andra kammaren:

nr 488 av herrar *Molander* och *Lövgren*;

nr 498 av herr *Flyg m. fl.*; och

nr 499 av herr *Åqvist m. fl.*

I motionen II:498 hade hemställts, att riksdagen måtte avslå regeringens proposition nr 307.

Utskottet hemställde,

I. att riksdagen måtte

a) avslå motionen I:357;

b) avslå motionen II:498;

c) till försvarsberedskapens omedelbara stärkande å riksstatens fjärde huvudtitel för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 70,000,000 kronor;

d) medgiva, att fastigheten 3 $\frac{5}{8}$ mantal Roma klostres kungsgård i Roma socken å Gotland, med undantag av två till egendomen hörande utmarksskiften

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

benämnda Gurpeskogen och Klosterängen, finge på av domänstyrelsen i ytt-
rande den 25 januari 1937 föreslagna villkor överflyttas från domänverkets
till flygvapnets förvaltning å tid, som skulle genom överenskommelse mellan
domänstyrelsen och flygförvaltningen närmare bestämmas;

e) avslå motionerna I: 356 och II: 488;

II. att motionerna I: 347 och II: 499 måtte anses besvarade genom vad
utskottet i utlåtandet anförde.

Reservation utan angivet yrkande hade avgivits av herr *Törnkvist*.

Efter föredragning av utskottets hemställan anförde:

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Det är icke min
avsikt att öppna någon debatt. Regeringen kan ju endast vara tacksam för
det enhälliga tillstyrkandet av detta mycket viktiga förslag.

Det är emellertid ett uttalande i utskottets motivering, som jag icke vill låta
passera utan reservation. Man skjuter där alldeles särskilt fram behovet av
att tillgodose de brister som finnas i vår sjukvårdsutrustning. I propositionen
har för detta ändamål upptagits ett belopp av 1 miljon kronor. Utskottet me-
nar, att vid en prövning av de olika behoven sinsemellan och vid jämkningar
i den ursprungliga planen behovet av sjukvårdsmaterial skulle kunna ytter-
ligare tillgodoses. Det är klart, att jag icke har något att invända mot den tan-
ken, att man så långt som möjligt skall fylla bristerna även i detta avseende.
Jag vill emellertid förbehålla åt regeringen att pröva detta behov i jämförelse
med andra behov och vill icke ha uttalandet betraktat så, att regeringen kanske
skulle för detta behov undanskjuta sådana som regeringen finner viktigare
att tillgodose.

Herr **Sandberg**: Herr talman! Då regeringen den 16 mars detta år genom
statsministern tillkännagav sin avsikt att hos årets riksdag hemställa om ett av-
sevärt belopp för försvarsberedskapens omedelbara stärkande, var jag bland
dem som genom instämmande i ett här av herr *Lindberg* i Umeå hållet anföran-
de gävo uttryck för obenägenheten att acceptera vad som i fråga om ökade för-
slagsanslag skulle komma att begäras. Jag har sedan nyssnämnda tillfälle icke
ändrat mening utan vill nu, herr talman, tillkännagiva, att jag för min del icke
kommer att giva min röst för det nya stora extra anslaget för militära ändamål.
Jag kunde år 1936 icke vara med om den utökning av försvarsorganisationen,
som då beslöts, och jag kan lika litet vara med om den fortsatta marsch på
samma väg, som riksdagen i dag ämnar börja.

Jag ber att i korthet få angiva skälen för min ståndpunkt, vilka ju äro de-
samma som jag haft tillfälle att beröra vid tidigare tillfällen.

De ekonomiska synpunkterna äro därvid för mig visserligen icke tyngst
vägande eller avgörande. Jag vill likväl betona dessa, emedan jag menar, att
redan storleken av de ekonomiska bördor, som riksdagen lägger på folkets
skuldror för rustningsändamål, nu ytterligare ökade genom detta extra anslag,
borde vara ägnad att väcka allvarliga betänkligheter även hos de många,
som annars anse, att de militära maktmedlen äro de enda, som för närvarande
kunna komma i fråga för landets trygghet i yttre hänseende. Jag erinrar
om att fjärde huvudtiteln år 1933 slutade på 103 miljoner kronor. Jag skedde
visserligen särskilda besparingar och begränsningar på grund av den då rå-
dande krisen. Nästa år, 1934, slutade nämnda huvudtitel på 112 miljoner.
1935 var summan uppe i 121 miljoner. År 1936, när riksdagen beslöt den nu-
varande försvarsorganisationen, talade man om en kostnadsram på 148 miljo-
ner. Ingen trodde väl på den siffran. Det årets fjärde huvudtitel slutade —

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
vissa övergångskostnader medräknade — på 170 miljoner. I fjol beslöts en kostnad för innevarande budgetår av 174.3 miljoner, vartill kommit den i år beslutade tilläggsstaten på 7.9 miljoner, alltså tillsammans 182 miljoner. Då äro ändå icke medräknade sådana kostnader som utgifterna för militära pensioner m. m. Denna riksdag kommer fjärde huvudtiteln att sluta på en summa av cirka 258 miljoner kronor. Det har blivit en ökning på 88 miljoner på dessa två år sedan 1936. Om vi jämföra med den siffra man angav såsom ram för det färdiga försvaret enligt den då beslutade ordningen, nämligen 148 miljoner, ha vi att notera en stegring i kostnaderna av 110 miljoner kronor. Det är sannerligen bra marscherat på två år, tycker jag.

Man kan visserligen göra gällande, att det huvudsakligen är ett engångsanslag, detta extra anslag på 70 miljoner. Ingen bör dock tro, att kostnaderna komma att nämnvärt minskas under åtminstone de närmaste åren. Behoven komma säkerligen att anmäla sig i en aldrig sinande ström. Jag erinrar också om de kommande kostnaderna för flottans ersättningsbyggnader och för t. ex. det luftvärnsmaterial riksdagen i år beslutat beställa. Det senare betingar en kostnad av 20 miljoner kronor, vilket belopp också skall betalas under senare kommande budgetår. Jag frågar mig, hur det kommer att gå under en sjunkande konjunktur. Kunna vi verkligen bära dessa kostnader, då skatteunderlaget minskas utan att ersätta andra viktiga statsutgifter? Jag tycker, att det är all anledning till eftertanke även för vännerna av det militära försvaret. Här har man, anser jag, handlat förhastat, då man föreslagit denna väldiga summa, och man gör oklokt, om man nu går att bevilja den.

Om man ser på vad som skett i och med beslutet av år 1936 och vad som nu sker, kan man icke komma ifrån, att det hela ter sig som en fortgående betydande upprustning. Det är denna jag anser oriktig och olycklig. Jag tror överhuvud taget icke på det militära systemet. Jag vet ju, att detta icke kan i en hast övergivas, men vi borde åtminstone kunna undvika att i vår mån följa med i världens vansinniga rustningsyra.

Jag tror nu också, att man överdriver farorna för vårt lands vidkommande. Jag skall icke gå in på några militär-strategiska synpunkter eller sådant som jag icke behärskar, men jag vill säga, att jag tror, att vi med en verkligt allvarlig och enhällig vilja till fred och neutralitet *till det yttersta* ha större möjligheter att hålla oss utanför en krigisk konflikt i Europa än man i allmänhet föreställer sig. Ökade militära anstalter äro i alla händelser icke något säkert medel att stärka fredsviljan och minska riskerna för att dragas med i häxdansen. Om militära rustningar å ena sidan kunna anses vara ett uttryck för vår vilja till fred och neutralitet — och jag skall naturligtvis icke förneka det ärliga uppsåtet därvidlag — utgöra de å andra sidan anknytningspunkter för sådana krafter, som kunna bli riskabla för den fred vi vilja värna. Visserligen kan man säga, att vår krigsmakt kan verka i viss grad avskräckande på tilltänkta angripare, men det är också givet, att den å andra sidan verkar tilldragande på eventuella bundsförvanter. Man vill gärna tro, att vi skola kunna hålla den obrutna neutralitetslinjen — icke *med* någon och icke *mot* någon, som hans excellens utriksministern med all rätt hävdar. Men vi kunna icke heller följa för oss, att ideologiska partitaganden, och hand i hand med dessa gående aktivistiska strömningar finnas och kunna bli mycket farliga, farligare ju större den militära styrka är, över vilken man förfogar. Jag anser, att man alltjämt för mycket bortser ifrån de ökade risker, som i olika avseenden måste sägas följa med ökade militära anstalter, och i stället blott tänker på den ökade trygghet, som man tror ligga i de respektingivande maktmedlen.

Vi veta och erkänna, att kapprustningarna i världen skapa ett tillstånd, som innebär den allvarligaste fara för freden, ja obönhörligen leda till krig, om

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

ingen ändring sker. Vi förmena dock, att våra rustningar icke ha denna verkan. Våra ökade militära anstalter äro tvärtom en fredsfaktor. Men är nu detta så säkert? Jag tror det icke. Våra rustningar må vara små i förhållande till stormakternas; de torde dock icke kunna undgå att bidraga till spänningen i världen. Jag erinrar om hur vårt exempel blivit vägledande för våra tre grannländer. Och var stannar det, då det en gång börjat? Vi ha, såsom jag ser saken, givit ett dåligt exempel, ett exempel som icke blivit utan verkan. Vi ha blivit föregångare i fråga om upprustningen i Norden. Jag tror, att det hade varit möjligt för oss att giva ett exempel av annat slag. Ty sådant är vårt läge. Det är i flera avgörande avseenden enastående gott, det veta vi alla. Jag behöver icke närmare ingå på den saken.

Nu är det kanske för mycket begärt, att de stater, som genomlidit världskriget och som nu få bära bördan av den orättvisa fredens följder, stater som alltjämt leva i fruktan och hat gentemot varandra, skola kunna bryta sig ut ur krigets och rustningarnas häxdans. Skall någon stat kunna göra *något* för att visa vägen till freden, skafi det vara en som haft lyckan att stå utanför. En sådan förmån medför ansvaret att kunna våga något annat för freden än blott ökade krigsrustningar.

Jag skulle kanske ändå icke våga förorda, att vi som folk i denna sak borde söka oss fram på nya vägar under detta mörka, hotfulla tidsläge och därvid i första hand göra på stället vila i rustningsfrågan, om jag icke finge falla tillbaka på vad som för mig är det avgörande och bärande, nämligen de kristligt etiska synpunkterna. Dessa medgiva ingen kompromiss eller möjlighet till förening mellan kravet på att biträda åtgärder för våldsmedlens ökande å ena sidan och vad jag fattar som kristen plikt å andra sidan. Krigsrustningar och kristendom kunna icke förenas. Kriget är våld i dess mest fruktansvärda, blinda och meningslösa form. Kristendomens grundbud däremot är kärleken och broderskapet. *Kristendomen undantager intet område och inga förhållanden från tillämpningen av detta grundbud.* En kristen får alltså icke med våld hävda sina intressen och sin rätt. Man menar gentemot detta, att så länge människorna äro så onda och så litet kristliga som de i verkligheten äro, så länge kan krig icke undvikas, och man måste rätta sig därefter. Det blir då också, menar man, en kristen plikt att även med våld, om så behövs, värna det goda, som byggts upp på kristendomens grund. Detta är dock ett oriktigt resonemang och en oriktig väg. Man får icke vänta med att tillämpa den kristna läran till dess att människorna blivit så mycket bättre, att denna tillämpning kan ske utan risk. Den store Mästaren gjorde aldrig så, och det är hans bekännares plikt att handla i Mästarens anda.

Vägran till våldet är emellertid endast den ena sidan av saken, den negativa. Det är klart, att det måste tillkomma också något positivt, det som är våldets motsats, alltså godhet och hjälpsamhet. Offer måste bringas även på denna väg för freden. Världen har inte heller sett, vartill en kristen politik kan leda, om den — låt vara ofullkomligt — praktiseras av ett folk mitt i en annars ond värld. Det målet nås emellertid inte på en gång heller för vårt vidkommande. Likväl tror jag, som jag förut sagt, att vi redan nu trots allt kunna undvika att direkt fjärrna oss från målet, om vi i stället för att gå vidare på rustningsvägen kunde visa världen att vi vilja börja vandra en annan väg. Det vore i nuvarande läge ingen liten sak, om vi kunde visa att vi inte följde med i det allmänna rustningsvanvettet. Det vore en manifestation av viljan att söka sig fram på bättre vägar. Jag tror som sagt, att vi kunna underlåta att ytterligare öka våra krigsrustningar, ty sådan är dock, tror jag, vår moraliska standard, att den kan bära upp ett sådant beslut, om den finge göra sig gällande, oförvillad av vanetänkande och rustningspropaganda.

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

Jag vet väl, att mina ord här inte betyda mycket i detta ögonblick. Jag har dock velat och känt det som en tvingande plikt att säga min mening. Jag respektulerar även andras ärliga övertygelse, och jag dömer ingen. Med mig finnas dock flera i detta land än man kan vara benägen att tro i denna stund, som känna sig ängsliga och betänksamma inför vad som sker och som känna, att vi vandra på farliga vägar, men dessa höras inte så mycket i tidens gny och larm.

Vi älska alla säkert högt vårt fosterland, och vi skatta utomordentligt de stora förmåner vi där äga under hägnet av frihet och självständighet. Alla vilja vi värna denna frihet och självständighet och våra dyrbara andliga och materiella skatter. Alla känna vi väl också ansvaret inför kravet att för vårt land skapa största möjliga trygghet. Men, herr talman, med vad jag här sagt har jag angivit, att meningarna kunna vara delade om, hur detta på detta bästa sätt skall kunna ske i nuvarande stund.

Jag ber att få yrka avslag på den förevarande propositionen.

Herr Gardell: Herr talman! Utskottet finner i likhet med departementschefen, att särskilda åtgärder behöva vidtagas för stärkande av försvaret. Om riksdagen bifaller utskottets förslag och sålunda ställer medel till förfogande, skulle jag vilja hemställa till Kungl. Maj:t att noga överväga, huruvida en förstärkning av försvaret på östra Gotland med kanoner, som ha lika stor skottvidd som kanoner på de större krigsfartygen, är behövlig. Jag är ingen fackman på det militära området, men då det finnes hamnar på östra Gotland, som kunna angöras av krigsfartyg, har jag endast på detta sätt velat fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på förhållandet.

Jag har inget annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets förslag.

Herr Senander: Herr talman! Den kommunistiska gruppen har ju redan tidigare i år deklarerat sin inställning till denna fråga, och vi slutade med förklaringen, att vi på grund av de omständigheter, som då närmare berördes, icke kunde ta det politiska ansvaret för ett bejakande av militärbudgeten. Vad som närmast föranledde oss till ett sådant ställningstagande var ju, att praktiskt taget ingenting utträttats för att göra försvarsmakten till ett pålitligt vapen i händerna på folket.

Vi ha i dag ingen som helst anledning att ändra på denna vår inställning. Frågan om demokratisering av försvarsväsendet är lika olöst nu som då vi behandlade militärbudgeten. Vi ha alltså anledning att upprepa vårt påstående, att passiviteten i denna fråga är ett utslag av en sorglöshet, som medför allvarliga risker, då det gäller försvaret, av landets nationella oberoende. Man tycker, att med det exempel, som vi haft för ögonen under senare tid, skulle man nu vara på det klara med, vart det bär hän, när en dylik sorglöshet får övertaget, och man tycker, att det skulle vara en självklar sak för en demokratisk regering att kraftigt gripa in för att genom en djupgående demokratisering verkligen lägga försvarsmedlen i folkets händer.

Detta har icke skett. Så långt har det nu gått med sorglösheten i detta fall, att man till och med inom militära kretsar börjar efterlysa åtgärder från regeringens sida. Jag hänvisar i det fallet till vad Svensk Underbefälstidning har skrivit i saken, där man har givit uttryck för att demokratiseringen borde påskyndas. På grund av detta förhållande, nämligen att man inte har vidtagit någon enda positiv åtgärd för att demokratisera försvaret, finns det nu inga som helst garantier för att inte militärapparaten i stället för att vändas

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

emot landets och folkets fiender kan komma att vändas mot landet och folket självt.

Vi ha förut också tillkännagivit — och vi understryka det med all kraft i dag — att vi väl förstå den fara, som hotar landets nationella självständighet. Det är ju också allmänt känt — jag tror ingen behöver stanna i tvivelsmål om den saken — att vi framför alla andra partier ha inriktat våra ansträngningar på att göra folket uppmärksamt på den fara, som hotar framför allt från Hitlerfascismen. Med utgångspunkt härifrån är det ju också klart — och det ha vi förut deklarerat — att vi äro beredda att stödja alla åtgärder, som kunna vara ägnade att öka folkets värnkraft emot den fara, som hotar utifrån. Vi ha också sagt ifrån, och vi understryka det i dag, att för detta ändamål behövs det, tyvärr höll jag på att säga, kanoner, kulsprutor, flygmaskiner och andra militära försvarsmedel. Men samtidigt säga vi ifrån, att så länge det inte har skapats ett minimum av garanti för att försvarsmedlen verkligen komma att användas för landet och för folket utan tvärt om kunna bli ett vapen i händerna på reaktionen mot landet och folket, så länge anse vi det inte vara förenligt med vårt politiska ansvar att bevilja de medel, som här äskas, och jag vill, herr talman, därför slutligen förklara, att vi icke komma att rösta för bifall till det föreliggande förslaget.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Endast ett par ord med anledning av statsministerns deklaration, att regeringen förbehåller sig rätten att pröva behovet av förbättrad sjukvårdsmateriel gentemot andra behov och att regeringen icke för detta behov ämnar undanskjuta sådana andra behov, som regeringen finner viktigare att tillgodose.

Utskottet har givetvis inte haft anledning att förutsätta annat än att regeringen skall ha rätt att göra detta övervägande och också göra det med all klokhet. Men då det har påvisats inom utskottet, att det råder synnerligen stora brister i fråga om sjukvårdsutrustningen, brister så stora, att man inte kan ta på sitt ansvar att låta dem fortsätta — jag skall här inte nämna några siffror i fråga om vad som meddelats inom utskottet — då har det givetvis inte kunnat undgås att vi måst peka på den saken. Då vi vidare inte ha ansett oss kunna i föreliggande läge begära förstärkningsanslag, har det knappast förefunnits någon annan framkomlig väg att fästa uppmärksamheten på saken än genom det uttalande, som utskottet gjort. Jag vill emellertid hoppas, att regeringen har sin uppmärksamhet riktad på förhållandet liksom också därpå, huruvida brister föreligga inom ledningen, vilka också behöva undanröjas eller bättras, för såvitt man skall nå fram till en tillfredsställande ordning.

Jag ber också, när jag har ordet, att få fästa uppmärksamheten på en åtgärd, som kanske är övervägd men som väl närmast torde ankomma på rikskommissionen, nämligen den att det ordnas så med maskinutrustning inom våra textiltfabriker, att man har möjlighet att vid ett eventuellt krigsutbrott genast sätta i gång med en forcerad tillverkning av sjukvårdsmateriel. Jag tror att på den vägen ganska mycket är att vinna.

Herr **Flyg**: Herr talman! Vad här äskas är ett extra tilläggsanslag till 1936 års försvarsbeslut. Det är dessutom även en utvidgning av detta beslut, som nu är endast två år gammalt. Vad som är betecknande för detta försvarsbeslut är dess brist på planmässighet, dess framträdande planlöshet i olika viktiga avseenden. Detta försvarsbeslut av år 1936 skapade en militär organisation, som om den objektivt bedömes icke kan kallas för ett neutralitetsvärn eller en försvarsorganisation. Om man frågar, herr talman, vad i så fall motivet till denna utformning mände ha varit, så blir ett av svaren på den frågan

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)

en hänvisning till den utrikespolitik, som Sverige bedriver, eller måhända det dunkel, som råder kring svensk utrikespolitik.

Jag vill peka på, hurusom vad i dag föreslås är ett förstärkande av den av mig påtalade planlösheten och dessutom ett bevis för denna planlöshets existens. Här finns ett särskilt avsnitt, gällande marinen och upptagande vissa anslag till flottan, en vapengren, om vilkens vara eller icke vara såväl inom sakkunnigkretsar som politiskt pågår en debatt, som rör sig dels om vapengrenens kommande utseende och dels om den överhuvud taget kommer att existera. Här äskas nu en relativt stor del av det begärda anslaget till denna vapengren, bland annat en post på 4,200,000 kronor för underhåll och modernisering av fartyg, som man måhända inom kort från sakkunnigt håll kommer att döma ut såsom icke av behovet påkallade.

Jag fäster vidare uppmärksamheten på vad som under samma rubrik äskas till kustartilleriet. Även beträffande denna vapengren råder diskussion, där mycket delade meningar bryta sig mot varandra, och i regeringsorganet publicerades för endast någon tid sedan en stort upplagd artikel, enligt uppgift författad av vapengrenens chef, däri framfördes mycket kraftigt missnöje med denna vapengrens behandling, med andra ord det sätt, som man har använt, då det gällt dess intressen. Även här få vi uppleva ett förslag, där man äskar 3,202,000 kronor för stärkande av artilleriförsvaret på vissa platser, d. v. s. ett anslag av tämligen kraftiga proportioner till något, som ännu ej vare sig i riksdagen eller i förberedande instanser kan anses vara prövat eller beslutat.

Jag pekar på detta, herr talman, såsom ett bevis på, hurusom det här är fråga om att ytterligare förstärka planlösheten i detta försvarsbeslut av 1936, för vilka samtliga partier, från socialdemokraterna via bondeförbundet, folkpartiet och högern, äro ansvariga.

Av dessa skäl samt med hänvisning till vad jag hade att säga i debatten, då fjärde huvudtiteln i övrigt behandlades i år, yrka vi avslag på den föreliggande propositionen. Vi motivera även detta vårt yrkande med att den i fråga om sin motivering rörande det skärpta läget bygger på falska premisser.

Jag vill dessutom, herr talman, ännu en gång inför riksdagens forum understryka, att det är nära nog sensationellt, att de partier, som under åren 1930—1935 voro representerade i en försvarskommission, som sysslade med denna frågas lösning för den kommande framtiden, partier vilka år 1936 här i kammaren mycket markant hävdade sina uppfattningar i denna fråga och stannade vid siffror väsentligen understigande vad som nu äskas i år — för socialdemokraternas vidkommande stannade man då vid 135,000,000 kronor — alltså för 2 å 3 år sedan visat en sådan kortsynthet, att de dags dato år 1938 måste komma till riksdagen med en hemställan av en karaktär sådan som den föreliggande. Även synes det mig vara anledning att påtala och understryka, hur man från olika utgångspunkter av politiskt opportunistiska skäl har spelat med den här föreliggande frågans lösning för att sedan plötsligt, åberopande en för en objektiv iakttagare obefintlig situation, komma med ett äskande av den art som här föreligger. Det verkliga motivet, herr talman, torde det vara anledning att återkomma till under en senare punkt på dagens föredragningslista. Jag ber emellertid med dessa ord att få yrka bifall till den av mig och mina partikamrater i frågan väckta motionen, nr 498.

Herr Lindberg i Umeå: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att deklarerat, att jag alltjämt hyser samma uppfattning, som jag gav uttryck åt den 16 mars i år, nämligen att den extra ordinära förstärkningen av militärorganisationen som då bebådades och som nu föreslås inte är betingad av några nytillkomna risker för vårt land, och att de avsevärda uppförfningar som nu

Ang. försvarsberedskapens omedelbara stärkande. (Forts.)
 ytterligare krävas av vårt folk därför äro onödiga. Jag kommer därför att lägga min röst för avslag på utskottets hemställan i föreliggande utlåtande.

I detta anförande instämde herr *Jacobson*.

Herr Råstock: Herr talman! Jag tror inte, att vi lyckas övertyga varandra, och därför är väl en fortsatt debatt överflödig. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på avslag å såväl utskottets hemställan som Kungl. Maj:ts förevarande förslag; och fann herr talmannen svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Flyg begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammar**en** bifaller statsutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 206, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammar**en** avslagit såväl utskottets berörda hemställan som Kungl. Maj:ts förevarande förslag.

Sedan kammar**ens** ledamöter härefter intagit sina platser och voteeringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammar**en** bifallit utskottets hemställan.

§ 8.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 207, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar m. m.

Ang. vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under fjärde huvudtiteln gjorda framställningar m. m.

På förslag av herr talmannen beslöt kammar**en**, att förevarande utlåtande skulle föredragas punktvis samt att vid föredragningen av de särskilda punkterna endast rubrikerna skulle uppläsas.

Punkten 1, angående viss materielanskaffning (anslag nr 1).

Ang. viss materielanskaffning.

Efter föredragning av punkten anförde:

Hans excellens herr statsministern **Hansson:** Herr talman! Jag anhåller att även vid denna punkt få göra en reservation. I motioner har föreslagits, att av anslaget till luftvärnsmateriel något mer än 1½ miljon kronor skulle disponeras för Karlskrona örlogsstations räkning. Statsutskottet säger sig förvänta att de motionsvis framförda synpunkterna komma att av Kungl. Maj:t beaktas. Regeringens förslag har avsett att tillgodose vad man kallar hemortens luftförsvar. Ett tillgodoseende av motionärernas yrkande kan endast ske med undanskjutande av andra viktiga skyddsåtgärder för t. ex. betydelsefulla industriorter. Med hänsyn härtill måste jag förbehålla regeringen fria händer vid prövning av vilka luftvärnsbehov som i första hand böra tillgodoses vid de beställningar som Kungl. Maj:t enligt utskottets förslag bemyndigas att gå i författning om.

Ang. viss materielanskaffning. (Forts.)

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag har givetvis ingen anledning att särskilt tillgodose Karlskrona utöver den till synes avgörande omständigheten, att det har synts mig och motionärerna vara en angelägenhet av mycket stor vikt, att denna för vårt försvar så betydelsefulla ort blir nöjaktigt luftskyddad. Jag skall i anledning av herr statsministerns deklaration endast be att få göra det uttalandet, att jag vågar hysa den förhoppningen, att regeringen, oavsett vilken mening regeringen vill inlägga i densamma eller i vad mån regeringen vill beakta de synpunkter utskottet har framfört, måtte tillse, att denna viktiga ort blir på ett tillfredsställande sätt luftskyddad.

Herr **Törnkvist**: Herr talman! Då ett så stort belopp som 20,000,000 kronor anvisas, är det uppenbart, att man gärna vill göra en granskning och se efter till vad ändamål det skall användas. För min del har jag inte, efter att ha åhört statsministerns förklaring, någonting att invända, därest detta anslag användes på det sätt som statsministern uttalade, det vill säga till att skydda industrien. Vi tänka väl då närmast på den industri som ligger utanför sådana samhällen som Stockholm, Göteborg m. fl., men även i Karlskrona finns det en del industrier. Detta står fullt i överensstämmelse med mina synpunkter. Jag är glad över detta uttalande, därför att det utgör en bestämd deklaration, att det gäller att värna den industri som inte på annat sätt blir tillgodosedd med behövt luftskydd. Det var detta, herr talman, jag ville säga.

Vidare yttrades ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2—9.

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 9.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 208, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för vårterminen 1938 till vissa allmänna läroverks ljus- och vedkassar; och blev utskottets i detta utlåtande gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 10.

Föredrogs, punktvis, statsutskottets utlåtande, nr 209, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till övergångsstat för budgetåret 1937/38.

Punkterna 1—4.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 5.

Lades till handlingarna.

Punkten 6.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 7.

Lades till handlingarna.

Punkterna 8—13.

Vad utskottet hemställt bifölles.

§ 11.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 210, i anledning av Kungl. Maj:ts ^{Ang. avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat kapital.} framställningar angående avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat kapital.

I propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1938/39 hade Kungl. Maj:t (sid. 15—18 av det vid propositionen under rubrik »Avskrivning av nya kapitalinvesteringar» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden) föreslagit riksdagen att till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i fonden för förslag till statsverket avseende Vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. för budgetåret 1938/39 anvisa ett reservationsanslag av 12,270,000 kronor.

Kungl. Maj:t hade vidare i propositionen (nr 2) med förslag till övergångsstat för budgetåret 1937/38 (punkt 10, sid. 67, av det vid propositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden) föreslagit riksdagen att till Avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat lånekapital å övergångsstat för budgetåret 1937/38 anvisa ett anslag av 12,697,000 kronor.

Slutligen hade Kungl. Maj:t i propositionen (nr 8) med förslag till tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1937/38, under åberopande av det vid propositionen under rubrik »Utgifter för kapitalökning. Bil. 11» fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att till Avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat lånekapital å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1937/38 anvisa ett reservationsanslag av 2,916,700 kronor.

Sedermåra hade Kungl. Maj:t i en den 28 januari 1938 dagtecknad proposition, nr 76, föreslagit riksdagen att med avseende å beräkningen av det å tilläggsstaten åskade avskrivningsanslaget vidtagna den ändring, som betingades av ett bifall till Kungl. Maj:ts i samma proposition framlagda förslag om anvisande av det å tilläggsstaten till 2,916,700 kronor beräknade lånemedelsanslaget till Vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. med ett till 3,263,500 kronor förhöjt belopp.

Utskottet hemställde,

att riksdagen måtte

a) å riksstaten för budgetåret 1938/39 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i fonden för förslag till statsverket avseende Vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisa ett reservationsanslag av 12,270,000 kronor;

b) å övergångsstat för budgetåret 1937/38 till Avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat lånekapital anvisa ett anslag av 12,697,000 kronor;

c) å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1937/38 till Avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat lånekapital anvisa ett reservationsanslag av 3,263,500 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Svensson* i Kompermåla, *Andrén*, *Carlström*, *Sundberg*, *Magnusson* i Skövde och *Olsson* i Staxäng, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

Ang. avskrivning av till vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisat kapital. (Forts.)

att riksdagen måtte

a) å riksstaten för budgetåret 1938/39 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar i fonden för förslag till statsverket avseende Vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader m. m. anvisa ett reservationsanslag av 5,800,000 kronor;

b) och c) = utskottet.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Det ärende som behandlas i detta utlåtande från statsutskottet har ett visst samband med budgetregleringen, och jag ber därför att få säga några ord med anledning av den reservation som är avgiven vid utskottets utlåtande. Då kammarens tid är dyrbar, skall jag inte ingå på förhistorien till detta anslag utan endast i största kortet erinra om att vad som här föreslås innebär, populärt talat, att nästkommande års budget belastas med ett extra anslag för avskrivning av vissa engångskostnader för försvarsväsendets byggnader. Enligt 1936 års plan skulle dessa kostnader fördelas på en 10-årsperiod, under det att arbetena skulle utföras under en 5-årsperiod. Med hänsyn till det goda statsfinansiella läget föreslog finansministern i statsverkspropositionen att man skulle göra en framflyttning och på nästkommande års budget uppföra, utom de vanliga anslagen på 3.8 miljoner kronor, ett tilläggsanslag på 2 miljoner, som skulle täcka de under året inträdda fördyringarna i fråga om dessa byggnadskostnader, och slutligen göra en ytterligare avskrivning på 6.47 miljoner kronor. Reservanterna i statsutskottet ha ansett, att detta sista anslag inte under nuvarande förhållanden bör belasta nästkommande års budget. Därest riksdagen biträder reservanternas ståndpunkt och således fullföljer 1936 års plan, står ett belopp av 6.47 miljoner kronor till riksdagens förfogande. Det är endast detta jag velat understryka med dessa ord. Jag ber att få yrka bifall till den av herr Svensson i Kompersmåla m. fl. avgivna reservationen.

Herr **Råstock**: Herr talman! De av herr Anderson i Norrköping framförda synpunkterna ha givetvis varit föremål för övervägande inom utskottet. Vi ha vidare resonerat om detta i budgetdeputationen, men vi kommo i alla fall till den uppfattningen att det var klokast ur alla synpunkter att följa Kungl. Maj:ts förslag i detta avseende. Om man skulle spara detta belopp, blir följden endast, att man blir skyldig detsamma i fortsättningen. Vi ha ansett, att det vore bäst, att man sanerade allt som kunde saneras, om det skulle bli en konjunkturförsämring. Även om det är så, som herr Anderson framhöll, att det gjorts upp en 10-års plan för dessa avskrivningar, ha vi i alla fall ansett det riktigast att göra denna avskrivning nu. Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

§ 12.

Föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lån för anläggning av ett oljeraffinaderi i Nynäshamn; och blev utskottets däri gjorda hemställan av kammaren bifallen.

§ 13.

Föredrogs utrikesutskottets utlåtande, nr 5, i anledning av väckta motioner angående Sveriges ställning till Nationernas förbund.

Ang. Sveriges
ställning till
Nationernas
förbund.

Utrikesutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft motionerna nr 217 i första kammaren av herr *Lindhagen*, nr 88 i andra kammaren av herr *Flyg m. fl.* samt nr 231 i sistnämnda kammare av herr *Hallén*.

I motionen II:88 hade föreslagits, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen snarast må inkomma till riksdagen med motivering och förslag, att densamma beslutar uppsäga Sveriges medlemskap i Nationernas förbund; eller alternativt, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen om möjligt i samråd med Nordens övriga länder samt andra intresserade mindre stater, vilka tillhöra Nationernas förbund, låter meddela N. F:s generalsekretariat, att förutsättningen för fortsatt medlemskap i förbundet är en omedelbart genomförd revision av förbundsakten i sådan riktning, att medlemsstaternas möjlighet att intaga en neutral position i spända situationer eller vid krigsfall icke beskäres genom aktens bestämmelser».

I motionen II:231 hade föreslagits, »att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala önskvärdheten av att vid den revision av folkförbundspakten, som förberedes av den s. k. 28-mannakommittén, Sverige måtte föreslå, antingen att samtliga sanktionsbestämmelser utgå ur pakten eller ock att de givas en klart fakultativ och frivillig karaktär, så att i en reviderad pakt Sveriges rätt till en full och odifferentiell neutralitet formligen kan fastställas».

Utskottet hemställde,

- A) att motionen II:231 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- B) att motionen II:88 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd;
- C) att motionen I:217 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hammar skjöld*, *Domö*, *Bagge* och *Andersson* i Norrköping, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville efter förhandling med de nordiska och övriga stater, med vilka Sverige hittills plägat samverka inom Nationernas förbund, vidtaga åtgärder i syfte att i enlighet med i reservationen angivna synpunkter åstadkomma ett klagörande av Sveriges ställning till Nationernas förbund; samt

B) att motionerna II:231, II:88 och I:217 härmed måtte anses vara besvarade.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Bagge**: Herr talman! Jag är numera befriad ifrån uppgiften att behöva framlägga någon motivering för att vårt land skall bedriva neutralitetspolitik. Sedan excellensen Sandler i sitt bekanta radiotal för någon tid sedan klart sade ut, att vi av självbevarelsedrift måste återgå till en neutralitetspolitik, som går ut på att hålla vårt land utanför krig och utanför alla maktkombinationer, så finnes det inga som helst meningsskiljaktigheter mellan partiledningarna i fråga om denna del av vår aktuella utrikespolitik. Jag har velat säga detta redan i början av mitt anförande för att undvika varje missförstånd. Fronten i fråga om den svenska utrikespolitiken är fullständigt obruten. Den neutralitetspolitik kan emellertid ta sig uttryck på olika sätt. Den kan välja olika medel, och den kan ha svårigheter att kämpa emot, som man inte på alla håll bedömer lika.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Meningsskiljaktigheterna i dag gälla på vad sätt och i vad mån vi måste söka ytterligare klarhet beträffande vårt lands ställning till Nationernas förbund. Det är alltså uteslutande om den frågan som jag här tänker taga upp debatt. Det är, som sagt, på denna punkt meningsskiljaktigheterna föreligga.

Vi veta alla, hur det har gått med Nationernas förbund, och vi borde väl också kunna vara något så när eniga om, varför det har gått på detta vis. Alla synas numera vara ense därom, att den kollektiva säkerheten genom Nationernas förbund är borteliminerad, och kvar står endast den kollektiva osäkerheten, nödvändigheten att lita till egna krafter och nödvändigheten att se till att riskerna för vårt land inte ökas genom medlemskapet. Utskottet har i sitt utlåtande inte velat tala om Nationernas förbunds framtid. För min del tror jag inte det är riktigt att förbigå den saken. Jag tror, att det är nödvändigt, att vi också klara upp, vad vi tänka därom som en bakgrund mot dagens handlande, ty det kan väl tänkas, att uppfattningarna ifråga om förbundets framtid kan ha sitt inflytande på vad vi göra i dag. När Nationernas förbund nu befinner sig i ett ytterligt prekärt läge, måste man för att, som sagt, över huvud taget få den rätta bakgrunden för bedömandet av vår egen hållning i dag ägna en stunds eftertanke åt innebörden av förbundets misslyckande, åt dess mest påfallande brister och likaså, hur vi bedöma dess framtid.

Sanktionssystemet har, som vi veta, prövats i praktiken med ett ytterligt bedrägligt resultat. Vi ha emellertid därigenom fått ett värdefullt material för att bedöma sanktionernas verkningar. De ekonomiska sanktioner som vidtogos år 1935 voro inte effektiva. De hade endast kunnat bli effektiva, om de kombinerats med vissa åtgärder, som skulle ha medfört krigsutbrott mellan Italien och vissa sanktionsmakter. Man kunde inte eller vågade inte sätta tillräcklig makt bakom orden. All erfarenhet och förnuftigt eftertanke säger också, att om sanktioner skola kunna göras effektiva i vår tid, som ju karakteriseras av maktpolitiken, riskerar man på det allra allvarligaste, att de leda till krig och ingenting annat. Man skulle sålunda komma fram till den mycket litet uppmuntrande slutsatsen att endast ett allmänt krig kan stoppa ett lokalt krig, när en stormakt är engagerad, men en sådan effektivitet är ju inte mycket att stå efter. Om återigen sanktionerna skulle lyckas, så skulle resultatet inte bli mindre bekymmersamt. Detta skulle nämligen medföra hämndkänslor hos den besegrade och en spänning i världen av ungefär samma innebörd som Tysklands underkastelse efter världskriget har medfört. Således är inte heller detta att önska. Vi kunna sålunda inte ens önska, att sanktionssystemet skall lyckas.

Ser man på sanktionernas moraliska verkningar, är resultatet ännu mer beklämmande. Man tänkte sig nog från början, att förbundsmakternas dom och straffåtgärder skulle påverka stämningen i det krigförande landet, så att man där blev mindre benägen att fortsätta äventyret. Men erfarenheten har givit ett helt annat och motsatt vittnesbörd. Det moraliska trycket har en rakt motsatt verkan mot den avsedda. Det svetsar samman opinionen i den stat, som är föremål för sanktionerna. Erfarenheterna från Italien äro ju i detta hänseende mycket talande. Vi ha även gjort dylika erfarenheter från andra håll. Man behöver ju bara tänka på, hur det skulle se ut i Japan, om detta land bleve utsatt för sanktionsbeslut.

Vad som sålunda har skett visar mycket tydligt, hur svårt, för att icke säga omöjligt, det är att låta förhållandet mellan individer inom en stats rättsordning bli en praktisk förebild för förhållandet mellan suveräna stater. Våldsmedel mot suveräna stater kunna faktiskt aldrig medföra de resul-

'Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

tat, som Nationernas förbunds stiftare tänkt sig. Detta är någonting, som nu borde ha inpräntat sig hos oss på grund av de erfarenheter som vi haft.

Inom högern har, som jag flera gånger framhållit, den uppfattningen gjort sig gällande, att ett Nationernas förbund, som överhuvud taget skall kunna uträtta något i världen för sina syften, bör befrias från hyckleri och från sanktioner. Huvudvikten i dess politiska arbete bör läggas på den konflikt-förebyggande verksamheten. Förbundet måste handla efter principer, som överhuvud taget gå att realisera och varom alla kunna vara ense. Nationernas förbund har ju länge försökt ta ut kursen i det blå, men med mycket klen resultats. Vill det fortsätta att leva och, ännu mer, att kunna göra någon nytta, lär det nog få sänka sig ned till den gråa verkligheten. Detta är nödvändigt, om Nationernas förbund överhuvud taget skall få något inflytande i världen. Skall man tala rent ut, är ju förbundet nu allmänt föraktat, det har över huvud intet inflytande och kan därför icke uträtta någonting.

Så vitt jag förstår, kan Nationernas förbund aldrig uträtta något annat än på det moraliska planet. Det kan försöka samla en opinion, försöka få ett inflytande på uppfattningarna ute i världen. På det sättet kan det göra nytta, men icke på något annat sätt. Det är alltså icke minst för Nationernas förbunds egen skull man har anledning att kräva sanktionernas avskaffande. Det är ingenting som så minskar förbundets anseende som att flera av paktens bestämmelser icke kunna tillämpas, i varje fall icke på ett sätt, som i något avseende gagnar freden, men trots detta stå kvar. Detta är en väsentlig faktor, som man har att ta hänsyn till, om man vill forska i den hyckleriets psykologi, som blivit så utmärkande för Nationernas förbund och atmosfären kring detta.

Det var en händelse vid förbundsmötet i september förra året, som på mig gjorde ett mycket djupt intryck. Det var när den kinesiske delegaten uppträdde och i ett mycket lugnt och värdigt anförande endast läste upp de bestämmelser som funnos i pikten samt påpekade de förpliktelser som åvilade förbundets medlemmar att bispringa det överfallna Kina. Jag tror, att detta gjorde ett mycket djupt intryck på de närvarande. Och vad hände sedan? Jo, man försökte genom deklarationer och på annat sätt sno sig ifrån det hela. Det tillgick på ett sådant sätt, att det måste göra ett djupt intryck på var och en som var närvarande. Jag tänkte för mig själv: hur skulle du ha känt det, om det varit ditt eget land, som förgäves begärt att få en hjälp som det hade rätt till, men som man utan vidare avvisade under utdragna förhandlingar om formuleringen av avslaget. Man kände det i själva verket som en skam för ett hederligt folk att vara med om ett dylikt skådespel, där man icke uppfyller de förpliktelser som man tagit på sig.

Det är emellertid uppenbart, att det icke förhåller sig så, att man i Genève icke *velat* göra vad som kunde göras. Orsaken är helt enkelt den, att paktens bestämmelser äro sådana, att de äro fullständigt oförenliga med verkligheten. De kunna överhuvud taget icke sättas i verket. Jag förmodar att det även vid det senaste rådsmötet fanns anledning att hysa sådana känslor som dem jag givit uttryck åt.

Nu kan man visserligen säga, att sådana känslor ingenting betyda. Det är klart att man måste ha tålmod och använda sitt förstånd. Man får försöka reda sig så gott man kan i dylika situationer. Men varför jag talat om detta, har egentligen endast varit för att ge en bakgrund till vad jag nyss sagt, nämligen att en reform av förbundspakten ter sig såsom ett livsvillkor för förbundet självt, och att en reform är nödvändig, om förbundet skall kunna få den moraliska grund, som det behöver för att det skall kunna ernå något som helst

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
inflytande. Och frågan är lika vital för en förbundsmedlem som Sverige som för förbundet. Sanktionerna kunna icke tillämpas så att de gagna freden. Tillämpas de, så leda de till krig, och systemet blir då livsfarligt för de mindre staterna. En reform av pakten är sålunda ett svenskt intresse.

Man kan ju ha delade meningar om möjligheten att överhuvud taget gjuta liv i sanktionssystemet, men man måste vara beredd på att så kan ske. Av dessa skäl yrka högerreservanterna, att Sverige skall kraftigt verka för en paktreform. Och det kan icke hjälpas — jag upprepar det ännu en gång — att man måste ställa upp målet, om man skall få några riktlinjer för den aktuella politiken. Jag är icke alls blind för de svårigheter som en reform av pakten just nu skulle erbjuda, utan dem har jag fullkomligt klart för mig. Vi veta ju att Englands politik bland annat går ut på att låta Nationernas förbund sova utan några förändringar av själva pakten. Men det är nödvändigt, att vi göra klart för oss att det kan vakna och vad man har emot det nuvarande Nationernas förbund, så att vi få en riktig utgångspunkt för den aktion, som under alla förhållanden är nödvändig. Om vi icke kunna få en reform av pakten i dess helhet, få vi i stället på andra vägar söka uppnå den klarhet beträffande vår egen ställning, som vi *måste* äga.

Sverige har numera, som vi veta, intagit den ståndpunkten, att sanktionsparagrafen de facto har trätt ur funktion. I sin förklaring inför den så kallade 28-mannakommittén i Genève yttrade den svenska regeringens ombud, att man endast hade att öppet erkänna, att förbundet på grund av kända skäl icke kunde utföra förbundsaktens program i dess helhet, och att av detta konstaterande borde dragas den slutsatsen, att förbundet icke längre i praxis är ett förbund av den tvångskaraktär, som överensstämmer med ordalagen i art. 16 av förbundsakten. Genom omständigheternas makt och utan att förbundsakten ändrats hade en praxis uppkommit, enligt vilken förbundsmedlemmarna icke ansågo sig skyldiga att företaga en tvångsaktion mot en angripande stat. Denna förklaring innebär alltså, att sanktionerna numera enligt Sveriges mening icke äro att betrakta såsom obligatoriska utan såsom fakultativa, och att Sverige därför anser sig äga handlingsfrihet.

Reservanterna mena nu, att Sverige måste skaffa sig något slags erkännande för denna sin ståndpunkt. Det kan ju tyckas att det ligger en inkonsekvens i detta. Sveriges ståndpunkt bygger på, att någon obligatorisk sanktionsförpliktelse icke längre existerar, och man behöver ju icke be om att bli löst från en förpliktelse, som icke finns. Jag har sett det argumentet någon gång. Gentemot den som förfäktar en sådan uppfattning, vill jag emellertid säga, att den tydligen icke delas av utskottsmajoriteten, ty utskottet anser det önskvärt, som det heter i utlåtandet, »att den handlingsfrihet, som svenska regeringen förbehållit sig i fråga om deltagande i sanktioner, vinner allmänt erkännande bland förbundets medlemmar såsom förenlig med en lojal tolkning av det nuvarande läget». När utskottet yttrar sig på detta sätt, äro vi tydligen alla ense om att det icke är bra som det är. Utskottet har självt slagit ihjäl det där argumentet, att vi icke skulle behöva något erkännande av vår ståndpunkt. Det är kanske onödigt att diskutera den saken vidare.

För övrigt har ett nytt moment tillkommit, som försämrat vår ståndpunkt. Sveriges rätt till handlingsfrihet med bibehållande av nuvarande bestämmelser bestrides energiskt av flera inflytelserika förbundsmedlemmar. Senast skedde detta vid det rådsmöte, där rådet i praktiken erkände Schweiz' rätt att icke behöva deltaga i sanktionerna. Flera betydande rådsmedlemmar, bland annat representanten för Frankrike, yttrade sig därvid om Schweiz' ställning, och denna kommenterades på ett sådant sätt, att det blev en ren polemik mot Sveriges hållning. Man bestred helt enkelt öppet, att Sverige äger handlingsfri-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

het, *det vill säga har rätt att föra neutralitetspolitik*. Beträffande dessa uttalanden vill man kanske från utskottshåll hänvisa till herr Sändlers egen rapport. Det heter där, att »Schweiz' ombud varit angeläget om att precisera, att han avsåge att behandla endast sitt lands särskilda fall och lämna fullständigt oberörd de övriga förbundsmedlemmarnas ställning i vad avser den räckvidd, som de tillägga art. 16 i förbundsakten. Det fölle av sig självt, att schweiziska regeringens framställning och vad av densamma följer i intet hänseende inkräkta på de positioner som härutinnan intagits, och ej heller föregripa de beslut, som må komma att fattas inom Nationernas förbund». Detta är ju gott och väl. Men det framgår tydligt av protokollet över förhandlingarna, att det var just detta uttalande, som uppkallade rådsmedlemmar till uttalandet, att förbundsaktens förpliktelser alltså vore för övriga stater gällande. Man vill kanske invända, att det är enskilda förbundsmedlemmar och icke rådet som uttalat sig mot Sveriges hållning, och detta är ju riktigt. Men det är väl att märka, att förbundet aldrig godkänt vår hållning. Vår tolkning av läget har alltså aldrig blivit erkänd. Och saken blir allvarlig, när ledande förbundsmakter begagna detta faktum för att göra uttalanden mot Sveriges tolkning, uttalanden till förmån för en förbundspolitik, som är oförenlig med svensk neutralitetspolitik. Man gör på ledande stormaktshåll och även från andra staters sida gällande, att vi äro bundna av denna förbundspolitik. Det är ju omöjligt att låta sådant stå obesvarat. Ty det kan mycket väl tyda på vilja — och förmåga, vad veta vi i själva verket om detta? — att sätta sanktionsmaskineriet i gång igen i ett givet ögonblick eller att bestrida vår rätt till neutralitet eller den hållning som vi anse vara den riktiga. Det är den rättsliga oklarheten om våra förpliktelser, som, ännu efter att Sverige uttryckligen förklarat sig äga handlingsfrihet, gör det möjligt att vår neutralitetspolitik förklaras oförenlig med paktens bestämmelser utan någon invändning från svenskt håll!

Det är därför enligt vår mening omöjligt att negligera den juridiska sidan av saken. Jag förstår ju väl, att den juridiska sidan mycket ofta är något helt annat än den politiska. Men den juridiska sidan har i detta fall en politisk innebörd, som vi inte kunna förbise. Tvärtom, det måste skapas full klarhet härom. Förbundsmedlemmarna måste veta, var de ha varandra, vad de ha rätt att fordra av varandra och vad de ha för skyldigheter mot varandra. Vi å vår sida måste få veta, vilka planer de olika makterna ha med Nationernas förbund och med medlemsskapet i detta förbund. Det är inte likgiltigt, det är helt enkelt ett led i en strävan, som går ut på att skapa så tydliga förutsättningar som möjligt för en otvetydig neutralitetspolitik från Sveriges sida. Därför har också högern både nu och tidigare förfäktat den meningen, att den svenska ståndpunkten bör inte blott framläggas för förbundet utan också framläggas på sådant sätt, att man får full klarhet om andra medlemsstaters inställning, en klarhet, som bör ha karaktären av ett erkännande av vår ståndpunkt. Jag har flera gånger uttalat mig i den riktningen, bland annat i en interpellationsdebatt i första kammaren år 1936 och upprepade gånger därefter, och jag vågar säga, att den uppfattningen delas säkert av mycket vida kretsar av vårt svenska folk. Frågan har bara ytterligare skärpts genom vad som förekom vid det senaste rådsmötet i Genève.

Dessutom ha vi att ta hänsyn till en annan faktor, som tyckes ytterligare ha förvärrat läget för oss. Excellensen Sandler har flera gånger talat om, att den egentliga eller den största praktiska risken för oss ligger däri, att förbundet skulle kunna utveckla sig till en alliansgrupp direkt motställd utanför förbundet stående makter. Nu har uppenbarligen utvecklingen på ett mycket

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

obehagligt sätt gått i den riktningen. Den risken har inte minskats under den sista tiden utan tvärtom. Den europeiska situationen har undergått en svår försämring och maktgrupperingen har jämsides med detta fortskridit så långt, att två väldiga block stå mot varandra och med farliga avsikter att dra in mindre stater i kampen på ett eller annat sätt. Vad som framkommit om vissa ledande förbundsmakters ställning och därmed även om rättslig och politisk oklarhet rörande sanktionsparagrafens giltighet gör alltså enligt min mening en svensk aktion absolut nödvändig. Utskottet säger, att en sådan är önskvärd, och det erkännandet är naturligtvis värdefullt, men det räcker inte. Det täcker inte frågans hela allvarliga innebörd.

Vidare anse vi, att saken är brådskande, och beviset därför se vi i det hotande världsläget. Det är av största vikt, att ett resultat snart uppnås, och har man den uppfattningen, kan man inte som utskottsmajoriteten nöja sig med allmänna talesätt och platoniska förklaringar. Det nuvarande tillståndet är ett provisorium, och ett provisorium kan man i synnerhet under nuvarande förhållanden inte ge sig till tåls med.

Slutligen gå uppenbarligen meningarna i sär beträffande det sätt, på vilket denna aktion bör bedrivas och med vilka medel den bör bedrivas. Erfarenheten inskräpper med all önskvärd tydlighet, att om man verkligen vill nå ett resultat, får man inte försumma tillfällen och medel, när det gäller att förbereda och utföra aktionen. Nu säger man från utskottsmajoritetens sida, att man genom att gå fram hårt kan fördärva sina utsikter att överhuvud taget uppnå någonting. Naturligtvis bör man inte rusa åstad och slå huvudet i väggen, men jag skulle för min del på sakens nuvarande ståndpunkt närmast vilja tolka läget så, att om man inte går fram med tillräcklig kraft och tillräcklig målmedvetenhet, får man intet resultat av något värde. Jag har redan sagt, att ett sådant steg, som det här gäller, måste noggrant förberedas, och till förberedelserna måste också enligt min mening höras, att den svenska riksdagen tydligt uttalar sin uppfattning på sätt vi yrkat i klämman i vår reservation.

Då säkerligen en mycket stor del av vårt folk anser, att ett klagörande i fråga om sanktionsförpliktelserna är en bestämd förutsättning för att vårt land skall kunna stå kvar som medlem i Nationernas förbund, så mena vi också, att även denna inställning bör bekantgöras för Nationernas förbund. Det är en uppriktighet, vilken Sverige så mycket mindre bör underlåta att visa, som jag skulle tro, att en sådan uppriktighet skulle kunna vara ett mycket kraftigt medel för att vi skola kunna uppnå vad vi önska, då vederbörande därigenom verkligen få klart för sig hurudan situationen är. Det är nämligen inte så, att det är ligkiltigt för Nationernas förbund, om vi stå kvar i förbundet eller inte. Man kan därvid inte åberopa exemplet från Chile, skulle jag tro, ty utan att på något sätt överskatta Sverige och Sveriges ställning tror jag nog, att vederbörande ha klart för sig, att Sveriges utträdande betyder något annat än Chiles. Under sådana förhållanden skulle jag också tro, att vi ha utsikt till framgång för våra strävanden. Samarbete med de övriga nordiska staterna och andra stater, med vilka vi bruka samarbeta inom Nationernas förbund, är säkerligen synnerligen värdefullt. Men även här gäller det, att vi genom att göra vår ställning fullkomligt klar kunna bättre åstadkomma ett gemensamt ställningstagande.

Som en sammanfattning av högerreservanternas ståndpunkt vill jag alltså säga, att det är nödvändigt att snabbt verka för ett erkännande i Genève av vår handlingsfrihet, och att man bör använda de medel, som stå till buds för att nå ett resultat. Sakens utgång blir säkerligen avgörande för frågan, om vi böra stå kvar i Nationernas förbund eller inte. Nödvändigheten att utträda

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ur förbundet kan under sådana förhållanden snart bli aktuell på ett annat sätt än den är för närvarande.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar andre vice talmannen *Magnusson* och *Nylander*, fröken *Andersson* samt herrar *Henriksson*, *Lundqvist*, *Thorell*, *Andersson* i Norrköping, *Skoglund*, *Nolin*, *Magnusson* i Tumhult, *Lindskog*, *Karlsson* i Granebo, *Hagberg* i Malmö, *Liedberg*, *Lithander*, *Hellberg*, *Hansson* i Hönö, *Olsson* i Staxäng, *Leffler*, *Nilsson* i Antnäs, *Kyling*, *Persson* i Grytterud, *Persson* i Falla, *Sandström*, *Eriksson* i Frägsta, *Lindmark*, *Hansson* i Vännäsby, *Silfwerbrand*, *Arneberg* och *Larsson* i Hede.

Herr *Andersson* i Rasjön: Herr talman! De utrikespolitiska debatterna pläga tyngas av en viss ordrikedom. Det är väl så, att de röna inverkan från den gamla diplomatiska vanan att i de frågor, som röra förhållandet nationer emellan, tala mycket, men säga litet. Den nu aktuella debatten om Sveriges förhållande till Nationernas förbund utgör därvid intet undantag, utan man kan karakterisera även denna debatt på samma sätt. Den har egentligen inte bidragit till att avvägbringa den önskvärda klarheten om de förhållanden, varom diskussionen rört sig. Givetvis vore det önskvärt, om dagens debatt kunde bidra till att öka denna klarhet i stället för att fördunkla perspektivet. Det utlåtande som föreligger är i varje fall inte alltför ordrikt. Ingen kan säga annat än att det är kort, men den föregående ärade talaren tycktes inte vara benägen att erkänna, att det fyller alla anspråk på klarhet.

Jag skall nu försöka i korthet klargöra min syn på innebörden av detta utlåtande. Det är så mycket viktigare vid detta tillfälle, som vi ha en reservation vid utskottets utlåtande rörande den utrikespolitiska situationen. Detta innebär ett avsteg från praxis. Vi ha vid tidigare tillfällen deklarerat fullständig enighet i dessa ting. Jag vill emellertid hoppas, att detta avsteg från praxis är av mera formell än reell innebörd.

Ett försök till klarläggande av innebörden i utskottets utlåtande kan lämpligen ske genom att jämföra uttalandena av majoriteten i utlåtandet med uttalandena i reservationen. En sådan jämförelse skall visa, att skillnaden i själva verket är ganska ringa. Alla vilja vi göra allt vad göras kan för att trygga freden, och alla vilja vi hävda Sveriges rätt till neutralitet i konflikter mellan främmande makter. Det råder sålunda ingen tvekan om syftet i sak, vilket den föregående ärade talaren också var angelägen att understryka. Såväl utskottets majoritet som reservanterna ansluta sig också obetingat till det uttalande, som av Sveriges ombud avgavs i den s. k. 28-mannakommittén angående vårt lands förhållande till sanktionsplikten, och båda parterna ha ju uttalat det önskemålet, att denna Sveriges ståndpunkt skall hävdas också i fortsättningen. Det råder jämväl enighet om att Sverige bör söka erkännande för sin ståndpunkt i sanktionsfrågan. Slutligen råder det också fullständig enighet mellan majoriteten och reservanterna rörande angelägenheten av att bibehålla och utveckla det nordiska samarbetet jämväl i de delar, där detta samarbete avser förhållandet inom och gent emot folkförbundet. De båda linjerna skilja sig, vill jag påstå, allenast därutinnan att reservanterna önskat ett uttalande av riksdagen innebärande uppdrag för regeringen att vidtaga omedelbara åtgärder för att få Sveriges ställning till Nationernas förbund klarlagd, under det att majoriteten vill överlåta åt regeringen att bedöma, när och i vilken form ett sådant erkännande av Sveriges hållning skall kunna avvägbringas. Dessutom innehåller reservationen en vag antydning om, att i den händelse Sverige icke kan få sina synpunkter tillräckligt beaktade inom förbundsorganen, skall Sverige

'Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

eventuellt överväga sitt utträde ur förbundet. Såvitt jag kan förstå hänföra sig alltså meningsskiljaktigheterna huvudsakligen till framgångslinjen. Målet, syftet, är, såvitt man kan utläsa ur det förefintliga utlåtandet, detsamma. När jag och mina meningsfränder ha anslutit oss till utskottsmajoriteten, äro vi därför inte mindre angelägna att hävda Sveriges frihet att vara neutralt och dess rätt att inte deltaga i sanktioner än reservanterna äro, men vi tro inte eller, rättare sagt, vi våga inte tro på lämpligheten av att av regeringen just nu kräva en ny aktion inför förbundsorganen.

Det uttalande, som riksdagen här gör, har för övrigt en till tiden begränsad räckvidd. Man förutsätter ju, att saken skall kunna tagas upp redan vid början av nästa riksdag, om så finnes påkallat. Följaktligen får man tänka sig, att de direktiv, som riksdagen ger regeringen, inte kunna avse längre tid än till dess riksdagen ånyo sammanträder. Givetvis kan läget då vara förändrat i sådan grad, att det påkallar andra åtgärder och andra uttalanden. Emellertid ha vi icke ansett oss ha rätt att tvivla på den svenska utrikesledningens förklaring, att ett försök från Sveriges sida att vinna ett formligt erkännande av den svenska uppfattningen om sanktionsförpliktelserna, för närvarande inte kan vinna något gehör. Man riskerar att få ett bakslag på en sådan aktion, och därmed skulle Sverige utan varje tvekan komma i sämre läge än förut. Nu står den svenska förklaringen i 28-mannakommittén visst inte oemotsagd, men den är dock icke formligen underkänd. Skulle man från Sveriges sida göra en ansats till att få verkligt erkännande av denna ståndpunkt och därvid mötas av ett avslag, skulle ju uppenbarligen Sveriges läge i här berörda avseende ingalunda förbättras utan snarare försämrast. Den saken förefaller oss vara fullkomligt klar.

Vidare ha vi icke haft anledning att tvivla på utrikesledningens förklaring, att vi knappast ha att påräkna medverkan från de övriga nordiska länderna för den händelse vi försöka taga något ytterligare steg på den väg, som beträddes genom den Undénska deklarationen i 28-mannakommittén. Utskottets starka understrykande av att Sveriges handlingsfrihet erkännes är för oss lika betydelsefull som det positiva yrkande, vilket framställes i högerreservationen. Vi mena, att riksdagen genom att antaga utskottets förslag ger samma erkännande åt de försök, som hittills gjorts från den svenska utrikesledningens sida att hävda Sveriges principiella ståndpunkt, som man skulle vinna genom ett bifall till högerreservationen.

Emellertid har utskottet velat lämna öppet, i vilken form ett erkännande av den svenska ståndpunkten bör sökas. Därvidlag har man att välja mellan en aktion inför förbundsörsamlingen eller rådet och en strävan att vinna anslutning till den svenska ståndpunkten från enskilda medlemsstaters sida. Reservationen innebär, en bestämd hänvisning till att aktionen skall ske inför förbundsorganen. I det fallet skulle jag vilja rekommendera utskottets förslag såsom lämnande större möjligheter öppna för aktioner efter flera linjer.

Härmed hoppas jag ha klargjort vårt ståndpunktstagande i det föreliggande fallet, så långt det nu är möjligt på basis av de aktstycken som föreligga. Vi få observera, att kammaren har att taga ställning till en motion, som framlagts i riksdagen, och de uttalanden som göras, måste göras i anslutning till denna motion.

Beträffande slutligen frågan om vårt medlemsskap i Nationernas förbund kan det efter den diskussion som förekommit vara skäl understryka, att detta medlemskap icke kan få vara något självändamål och ej heller kan få betraktas såsom underlag för försök att från svensk sida spela någon roll i utrikespolitiskt hänseende i vad angår förhållanden mellan makter, där vi icke äro part. Frågan om vårt kvarstannande eller utträde ur folkförbundet får bedömas

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

med hänsyn till våra egna intressen, och därmed har också utsagts, att frågan om vårt medlemskap i folkförbundet framdeles kan komma att aktualiseras på ett annat sätt än som nu är fallet. Ett förhållande, som jag förutsätter anses självklart på alla håll. Det är verkligen riktigt, som den föregående talaren sade, att de som trott på folkförbundets uppgifter blivit besvikna, och att de troende med åren blivit allt färre och färre. Visserligen är det internationella samarbetet av stor betydelse för uppbyggandet av världsfreden och därmed också för mänsklighetens framtid, men om detta samarbete i dess nuvarande form skulle urarta till ett ensidigt främjande av vissa makters intressen, har Sverige skäl att överväga, om inte detta samarbete för vårt vidkommande bör begränsas till länderna i Norden.

Herr talman, med dessa ord ber jag få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Tengström, Barnekow, Fredberg, Björling, Hilding, Annér, Sandberg* och *Olsson* i Rimforsa, fröken *Hesselgren* samt herrar *Holmbäck, Bergvall, Nilson* i Eskilstuna, *Osberg* och *Aqvist*.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler**: Herr talman! Genom uppläggningsen utav herr Bagges och herr Anderssons i Rasjön anföranden har uppmärksamheten redan från begynnelsen av denna debatt blivit fäst både på de punkter, där full enighet råder oss emellan beträffande den svenska utrikespolitikens riktlinjer, och på det, som visar sig vara skiljaktigt och som framkommer uti det faktum, att utrikesutskottets utlåtande detta år är åtföljt av en reservation.

Då jag nu, herr talman, ger min anslutning till utskottets yttrande, så har jag inte för avsikt att uppehålla mig mer än nödvändigt är vid det som skiljer. Då jag kommer att anknyta vissa reflexioner till innehållet i reservationen, är det inte närmast på grund av någon åstundan att polemisera, utan det är mera därför att den kan tjäna som ett lämpligt underlag för att klargöra vissa punkter, där missförstånd visat sig lätt kunna uppstå.

Naturligtvis kan ingen mer än jag beklaga, att vi detta år måste konstatera bristen på full enhetlighet i utrikesutskottets uppträdande inför riksdagen. Denna enhetlighet har jag alltid betraktat och betraktar fortfarande såsom en synnerligen värdefull tillgång. Det är givet att förutsättningen för att kunna bevara denna fullständiga enhetlighet måste vara, att man skjuter undan sådana divergerande punkter, som inte i detta ögonblick behöva aktualiseras. Det säger sig ju självt, eftersom det finns i vissa hänseenden olika meningar, att enigheten inte kunde åvägabringas i någon annan ordning. Att detta nu har visat sig ogenomförbart i år beror väsentligen på tvenne uti reservationen intagna punkter.

Den ena avser det uttalande, som i reservationen göres beträffande själva medlemskapet i Nationernas förbund. Det är ju anledning konstatera, att den fråga som ställes genom reservationen är frågan, huruvida Sverige bör kvarstanna i Nationernas förbund. Det är inte fråga om att från reservanternas sida förorda en anmälan om vårt lands utträde. Men frågan »huruvida» är härmed väckt.

För min del kan jag helt enkelt hänvisa till det uttalande, som gjordes av utrikesutskottet vid 1937 års riksdag, och som då, för ett år sedan, underskrevs av utskottets samtliga ledamöter. Jag tänker inte, i vart fall inte på debattens nuvarande stadium, upptaga till diskussion frågan om det taktiska värdet av det uttalande, som göres i reservationen, förutsatt att denna reservation i stället hade varit utskottets yttrande. Jag utgår ifrån det antagandet, att det är reservanternas mening att, om det avsedda målet inte uppnås, så skall därmed frågan om utträdet aktualiseras. Detta bestyrkes ju också av det

'Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
första anförandet uti denna debatt. För regeringens vidkommande måste jag avråda ifrån, att riksdagen gör sådana uttalanden, som leda oss in i en återvändsgränd med därav följande konsekvenser. Efter min mening böra vi inte själva aktualisera denna fråga.

Jag har ju väl förstått, att det emellanåt råder oro inom den svenska nationen. Det kommer sådana orosvågor med vissa mellanrum, och jag har ju sett en sådan genomgå den svenska opinionen alldeles nyss efter det sista rådsmötet. Nog kan jag väl förstå, vad det är som ligger uti detta. Jag tror, att det är olika element, som äro sammanfogade och åstadkomma detta resultat, olika strömningar, som flyta samman. Själva bottengrunden är naturligtvis det allvarliga tidsläget självt. Men sedan är det ju naturligtvis inte svårt för en iakttagare att konstatera, att här finner man å den ena sidan de gamla skeptikerna, som aldrig trott riktigt på Nationernas förbund, å den andra sidan de numera desillusionerade, som trodde alltför mycket och väntade alldeles för mycket. Jag tror, att detta är en riktig teckning av det psykologiska läget.

Nu har den förste ärade talaren här begagnat starka ord i fråga om Nationernas förbund, och bland annat sagt, att Nationernas förbund är så föraktat. Tillåt mig bara göra denna reflexion. Det är ingen vidare livsfarlig sport att använda dessa tilltalsord gent emot Nationernas förbund. Jag vill emellertid erinra därom, att Nationernas förbund är dess medlemmar, de enskilda staterna. Jag är fullkomligt övertygad om, att den ärade talaren inte hade använt sådana uttryck, om man hade talat om förbundets enskilda medlemmar, som han nu finner vara på sin plats, då det gäller förbundet som sådant. Detta erinrar mig om en gammal känd erfarenhet, känd redan ifrån den romerska tiden. Herr Bagge känner väl det gamla ordet: »Senatores boni homines, senatus mala bestia», d. v. s. senatorerna kunna vara hyggligt folk, men senaten är ett odjur, d. v. s. med tillämpning på det aktuella fallet: om Nationernas förbund kan man tala ungefär hur illa som helst, men om medlemmarna yttrar man sig i väl valda ordalag.

Herr talman! Då man nu närmar sig den där frågan om ett utträde ur Nationernas förbund, och det är ju reservanternas mening, att man skall syssla med tanken nu och väcka den till liv, då bör man ju göra klart för sig en sak, som jag hoppas att den svenska opinionen skall sätta sig in i, nämligen att ett utträde inte innebär att vi träda ut i ett tomrum. Vi komma i fortsättningen att befinna oss i samma värld med samma spänningar och samma motsättningar som råda i dag. Vad vi ha åstadkommit är att vi ha lämnat en alltför mycket stor krets utav stater, som äro sammanslutna uti denna organisation för internationellt samarbete, en stor krets, vilken inte är politiskt homogen. I denna del nödgas jag anmäla en från den första ärade talaren avvikande mening så till vida, som jag med all kraft måste framhålla, att det inte är så, att vi ha att göra med tvenne block, det ena bestående av stater utgörande Nationernas förbunds medlemmar och det andra av stater, som stå utanför detsamma. Man bör ju så snart man är inne på denna tankegång väl erinra sig, att ett utträde och även väckandet av frågan om ett utträde har karaktär utav politisk viljeyttring, en politisk akt. För min del skulle jag inte vilja åta mig att utåt klargöra den verkliga innebörden av denna manifestation.

Men framför allt! Det perspektiv vi här ställas inför — hur nära det är, vågar jag inte yttra mig om, efter vad reservanternas talesman nu yttrat — är ett perspektiv, som innebär ett avskrivande av en stor förhoppning för framtiden. För min del är jag övertygad om, att vårt folks övervägande flertal, hur mycket det än talas om förbundets svaghet, vid närmare besinnande inte är hågat att verkställa denna avskrivning.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Den andra punkten, herr talman, som har lett till det resultatet, att inte ett enhälligt utlåtande föreligger är den, där man uti reservationen uppehåller sig vid frågan om folkförbundets framtida karaktär och frågan om huruvida förbundet i framtiden skall vara sanktionslöst eller inte. Ja, efter allt vad som förekommit vet ju var man, att här i landet råda uti detta stycke olika meningar. Det finns både den ena åsikten och den andra. Det är följaktligen alldeles givet, att en enhetlighet uti utrikesutskottets framställning inte uti detta avseende kan uppnås på någon annan väg än genom att man undanskjuter sådana meningsskillnader, som gälla den framtida karaktären hos Nationernas förbund. Det kan ju inte finnas något behov här i landet att begära någon likriktning utav opinionen, ingen tänker sig någonting sådant. Vad jag åtskilliga gånger har tillåtit mig framställa en förhoppning om, har bara varit, att man skulle låta dessa meningsskillnader få gälla för vad de kunna i detta ögonblick och inte glömma, att det gäller framtiden och söka genomföra de meningsbrytningar, som kunna vara nödvändiga på detta område, på sådant sätt, att de inte behöva undanskymma den enighet, som finns i väsentliga ting beträffande det praktiska politiska handlandet. Det gäller här framtidens folkförbund, och för min del tror jag inte, att det skulle innebära någon olägenhet, om man ställde dessa framtida bekymmer på framtiden. Jag skall inte i vidare mån ingå på en diskussion rörande denna sak, som vi för övrigt dryftade under den förra riksdagen, än att jag gör det enda enkla påpekandet, att vi ju i dag inte ens veta, för vilket nytt folkförbund, som dessa nya regler skola vara avsedda. Och reglernas beskaffenhet kan komma att ganska mycket avhänga utav förbundets omfattning och sammansättning.

Sedan jag nu framhållit den skiljaktighet, som framträder uti dessa punkter, vill jag naturligtvis ge ett erkännande däråt, att reservationen tydligen har velat framhäva de mycket väsentliga punkter, där full enighet råder. Jag erkänner, att reservationen, då den sysslar med frågan om hur vi skola framgå uti vårt handlande, rekommenderar alternativa operationsplaner, som för övrigt äro formulerade så, att de inte på något verkligt olägligt sätt behöva försvåra för den svenska utrikesledningen att uti varje situation handla å landets vägnar och i landets intresse med stöd av alla de stora partierna. Reservationen lämnar frågan om metoder och modaliteter så pass öppen, att jag för min del alltså hyser den förhoppningen, att utskottsmajoriteten och minoriteten bägge skola kunna fortsätta att genom sitt stöd ge Sveriges hållning hela den fasthet utåt, som uti ett givet tillfälle kan behövas.

Gärna skulle jag vilja utsträcka mina förhoppningar i den vägen också till bruket utav uttalanden, som göras å främmande regeringars vägnar. Jag ser saken så att det finns viktigare intressen att ta i betraktande än dessa uttalandens användande som argument i en intern diskussion. I det avseendet vill jag uppehålla mig litet vid just det uttalande, som herr Bagge här framlade för kammaren, det uttalande, som förekom vid rådsbordet under behandlingen av den schweiziska rapporten, och i vilket uttalande det heter sålunda: »Det föll av sig självt», sade den franske utrikesministern, »att en stat icke kunde på sitt eget initiativ befria sig från de förpliktelser, vilka åvilade den i dess egenskap av medlem av förbundet. Så snart den vände sig till rådet, erkände den för övrigt just därigenom dettas behörighet, vilket det tillkommer att bedöma, huruvida det vore förenligt med förbundsakten att taga del eller icke taga del av dess avsikt och till följd därav avstå eller icke avstå från att anmoda den att deltaga i de gemensamma åtgärder, varom stadgades i förbundsakten.»

För min del gav jag på denna reflexion liksom på andra som förekommo under denna rådsdebatt mitt svar i form av en enkel hänvisning till den rapport, som rådets medlemmar antogo vid detta tillfälle och som uti de stycken, som

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

här komma i fråga, förefalla mig vara fullkomligt otvetydiga. Låt mig göra en liten reflexion i det här sammanhanget. Om denna kammare fattar ett enhälligt beslut, och vid beslutets fattande den ene eller den andre gör vissa uttalanden, är det ju självfallet, att dessa uttalanden inte kunna ändra innehållet och innebörden i det beslut, vari man deltagit. Jag vill nu konstatera, att uti det fall, som det här varit fråga om, deltog samtliga rådets medlemmar i antagandet av såväl rapporten som av resolutionen med undantag av tvenne medlemmar, som nedlade sina röster. Det är ju självfallet och borde ju inte behöva påpekas, att rådsuttalandet inte kan förändras till sitt innehåll eller till sitt värde genom de yttranden, med vilka det beledsagas. Men det är en annan för oss själva viktig observation att göra, och det är att innehållet i den förklaring som avgavs vid rådsbordet går alldeles på sidan om den svenska deklaration, som avgavs i Genève i 28-mannakommittén. Ty det förhåller sig icke så, att Sverige då gick fram med någon framställning om att för Sveriges del beredas en undantagsställning i fråga om tillämpningen av paktens föreskrifter. Det förhöll sig i stället så, att vid ifrågavarande tillfälle, då herr Undén avgav sin förklaring, tillkännagav den svenska regeringen genom denna förklaring, huru den uppfattade hela det läge, som inträtt på den grund, att folkförbundet självt på förslag och under medverkan av ledande makter inom förbundet i upprepade fall underlåtit sätta sanktionsapparaten i verket, oaktat sanktioner enligt förbundstexten bort vidtagas och jämväl blivit påyrkade. Den konklusion, som man drog av detta, var icke, att detta land skulle beredas en undantagsställning i jämförelse med andra förbundsmedlemmar, utan att sanktionssystemet de facto upphört att fungera, och att detta sålunda numera vore att betrakta såsom fakultativt — väl att märka icke blott för detta land utan för alla. Om man lägger noga märke till detta, förstår man ju, att hela det resonemang, som utvecklats om att en stat icke skall kunna ensidigt befria sig själv från sina förpliktelser, går alldeles på sidan om själva kärnan i den svenska förklaringen i Genève. Sedan kan det vara en tankeställare vad som för övrigt sägs i det citerade uttalandet, att om man gör en sådan framställning till rådet, har man därmed, såsom det heter, erkänt rådets auktoritet.

Det är ganska angeläget att, i anknytning till vad jag framhållit, få konstatera, att i utskottsförslagets framställning icke finns något förord för att utverka någon sådan dispens för Sveriges vidkommande, utan utskottets framställning ansluter sig i detta stycke helt till den uppläggning av frågan, som å den svenska regeringens vägnar skedde i Genève inom 28-mannakommittén.

Det första stycket, som reservationen innehåller, är för mig av alldeles särskild vikt och betydelse. Här konstateras nämligen, att full enighet föreligger om de praktiskt och politiskt väsentliga elementen, och jag är herr Bagge tacksam för att han inledde sitt anförande med att just konstatera denna enighet. Det gäller, å ena sidan, detta fasthållande vid handlingsfrihetsprogrammet och, å andra sidan, anslutning till de uttalanden, som äro gjorda rörande huru denna handlingsfrihet i ett givet fall skall begagnas. Jag måste nog säga, att ingen av de främmande länderna har misstagit sig angående vad man åstundat, då man uppställt ett handlingsfrihetsprogram. I varje fall lär det väl numera varken ute eller här hemma behöva finnas någon tvekan i det stycket. Herr Bagge har erinrat om det radiotal, som jag höll omedelbart före utrikesministermötet i Oslo, och det bör till detta läggas, att detta Osломöte konfirmerat grundtanken i det uttalande, som gjorts här hemma.

Det finns en sak i reservationen, som jag gärna ett ögonblick vill dröja vid i detta sammanhang. Det står i slutet av reservationens första stycke följande: »Utskottet vill även framhålla Sveriges rätt att i händelse av krig

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

förklara landet neutralt.» Det bör icke få finnas något missförstånd av den anledningen, att motsvarighet icke föreligger i utskottsmajoritetens framställning. Jag vill begagna detta tillfälle att för min del förklara — det borde egentligen vara självklart, men det kan vara nyttigt att det sker — att i den handlingsfrihet, som enligt den uppfattning, som vi här alltid utvecklat, tillkommer medlem av Nationernas förbund, inrymmes givetvis varje erforderlig möjlighet för vårt land att i ett givet krigsfall utfärda neutralitetsförklaring under tillämpning av de numera i överensstämmelse med en samfällid nordisk deklaration utfärdade neutralitetsreglerna.

Jag skall till sist uppehålla mig vid den frågan, varför det är så viktigt att icke på något vis i detta nu försvaga Sveriges ställning genom egna åtgöranden, egna uttalanden eller genom en missriktad taktik. Herr Bagge erinrade om det hotande världsläget, och vi tänka väl alla i detta ögonblick på det. Då erinrar jag blott därom, att den kommande behandlingen av dessa spörsmål inom Nationernas förbund kommer att äga rum först i höst. Jag för min del tänker för närvarande mera på den tid, som förflyter, innan vi komma fram till förbundsförsamlingen i höst. Huru det ser ut i höst, vet i själva verket ingen. Det pågår i fjärran östern ett av världshistoriens allra största krig. Kriget i Spanien fortgår med utomordentlig intensitet och seghet. Ännu har icke någon reglering uppnåtts av det problem, som ur internationella synpunkter är det viktigaste, nämligen bortdragandet av främmande trupper ur Spanien. Både i öster och väster av den gamla världen regna i dessa dagar bomber ned över öppna städer och en civilbefolkning, som icke tar någon som helst del i krigsoperationerna.

Jag är ganska övertygad om att jag uttrycker känslorna även inom svenska riksdagen, om jag begagnar detta tillfälle att uttala en anslutning till de protester, som inom andra länders parlament hava kommit gentemot detta slag av krigsföring.

Men, herr talman, faran har ju blivit ökad, och den har också kommit närmare genom det centraleuropeiska problemet, som för närvarande upptar så stor uppmärksamhet i hela vår världsdal. Jag säger i dag, som jag alltid har sagt, men med större skäl, att man får icke hänge sig åt fatalistiska föreställningar, ty de kunna enbart vara till skada, men nog behövs det både vaksamhet och beredskap inför den orosfyllda sommar, som vi nu möta. Vi notera tacksamt den ena veckohelgen efter den andra, att ingenting händer. Ansvar det därvidlag är ju ömsesidigt för de makter, som främst ha att agera i saken, och förtjänsten av att ingenting händer må ju också fördelas, utan att man kommer in i några olycksaliga prestigediskussioner om vem som haft den största förtjänsten. Till detta måste emellertid läggas, att, så länge man icke skönjer, huru detta brännande problem skall kunna lösas, så länge råder det också osäkerhet för freden i Europa.

Det är i detta läge, som vi föra vår debatt, och det är i detta läge väl värt att inskräpa, hur stor betydelse det har, att man kan konstatera en fullständig enighet beträffande de punkter i vårt praktiska politiska handlande, som äro av allra väsentligaste betydelse i dagens situation. Jag tar naturligtvis med stor tillfredsställelse fasta på de uttalanden, som här äro gjorda, och konstaterar, att regeringen för visso kan anse sig handla med riksdagens fulla och oreserverade stöd — här alltså inbegripna dagens reserver — genom att beslutsamt stå fast vid den deklaration, som är avgiven i Genève. Vi betrakta oss såsom fria i vårt bedömande med tillägg av den viktiga förklaring, som utgått från ett enigt nordiskt utrikesministermöte, och vari hävdats vår självbestämningsrätt att så föra vår politik, att Nordens länder kunna hållas utanför kriget.

'Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Jag tror, att man bör kunna förstå i dagens läge, huru viktigt det är, att ingenting sker, som i detta stycke kan försvaga vår ståndpunkt. Främmande observatörer kunna nog ha anledning att göra den reflexionen om diskussionerna här hemma i vårt land, att man i Sverige på ett förunderligt sätt fördjupat sig i diskussioner om faran i paktbestämmelserna.

Jag tror, att det finns en skillnad i mentaliteten mellan oss och andra. Vad ligger i detta? Jo, på botten någonting, som vi alla akta utomordentligt högt, nämligen traditionen av laglydnad eller det gamla ordet: Respekt för gällande lag och full frihet att fordra en bättre. Det är naturligtvis detta motiv, som ligger bakom även reservanternas framträdande, då det talas om, hur viktigt det är, att man har regler, som svara mot praxis, och icke behöver leva i ett tillstånd, där praxis avviker från reglerna. Det är sålunda egenskaper hos det svenska folket, som vi ha all anledning att vara stolta över, som ligga bakom all denna oro, men avigsidan av dessa goda egenskaper är väl ändå den, att man väl mycket förbiser realiteter av annan art. Det borde väl eljest icke vara så omöjligt i ett samhälle av det svenska samhällets karaktär att med tanke på vår egen konstitutionella utveckling förstå, att man kan leva i ett tillstånd, där praxis avlägsnat sig ganska mycket från skrivna författningar. Var och en, som känner till vår regeringsform, vet ju, att praxis icke är vad som motsvarar det skrivna ordet i detta dokument.

Men då jag här talar om realiteter, tänker jag emellertid ändå närmast på andra ting. Det avgörande blir till sist icke vad som står på papperet, utan det kommer att bli vår egen beslutsamhet och kraft att kunna hävda vår egen ståndpunkt. Ur den synpunkten händer det dock ett och annat i vårt svenska samhälle och här i Norden överhuvud taget. För en stund sedan voterade denna kammare praktiskt taget enhälligt igenom förslag om ett omedelbart stärkande av vår försvarsberedskap. Nyss ha vi med våra nordiska grannländer undertecknat deklarationen om ikraftsättande av nya neutralitetsregler, och dessa regler äro utfärdade. Nyss har Finlands president fattat ett beslut, som innebär, att Finland sluter upp vid sidan av den ståndpunkt, som för Sveriges del deklarerats av herr Undén. I går antog norska stortinget ett uttalande, som ävenledes innebär, att Norge ämnar hävda precis den uppfattning om sin handlingsfrihet, som vi för vår del gjort gällande. I Danmark har man sedan länge intagit samma ståndpunkt. Jag tror, att det är skäl att erinra om dessa senaste utvecklingsfaser, som ju ha fört de nordiska länderna fram till en fullständigt enhetlig ståndpunkt i dessa stycken.

Jag vill, innan jag slutar, ännu en gång understryka min förvissning, att enighet inom Sverige icke heller skall komma att saknas den dag, då det kan vara behov av den. Då jag rekommenderar utskottets utlåtande till antagande, gör jag det under konstaterande, att kring de inför dagens oro — jag skulle vilja säga inför sommarens oro — väsentligaste elementen i vår utrikespolitik råder det alltjämt full enighet. Herr talman! Den kan komma att behövas.

Herr Hallén: Herr talman, mina damer och herrar! Då jag tillät mig att i januari månad väcka den motion, som nu närmast är föremål för denna kammars behandling, skedde det i den avsikten och den förhoppningen, att jag på detta sätt skulle kunna medverka till att de krav och önskemål, som riksdagen framfört i anslutning till utrikesutskottets yttrande den 18 maj i fjol, skulle inom den s. k. 28-mannakommittén kunna leda till ett verkligt resultat. Nu veta vi allesammans, att 28-mannakommittén begränsat sig till att blott överlämna den rapport, som verkstälts, utan att anbefalla någon av de olika linjer, som där föreslås. Det har sagts, att det förslag, som denna

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

28-mannakommitté kommit till, skall föredragas vid förbunds församlingens förhandlingar i Genève instundande höst. Det är väl så, men det är väl ändå knappast någon här i kammaren, som tror, att detta på något sätt kommer att leda till något resultat. Jag menar därför, att när riksdagen begärt, att vi skulle inom Nationernas förbund verka för en uppmjukning av paktens 16 artikel, står denna riksdagens önskan fortfarande kvar. Jag vågar påstå, att man icke heller genom förklaringen i 28-mannakommittén effektuerat denna riksdagens önskan, ty 28-mannakommittén är dock icke detsamma som folkförbundet självt. Vi mena också i vida kretsar av vårt land, att den önskan, som riksdagen gjort sig till tolk för, snarare fått sina utsikter försämrade än förbättrade genom vad som inträffat vid sista folkförbundssammanträdet. Om jag rätt uppfattade hans excellens utrikesministerns anförande, tycktes han i stället snarare mena tvärtom, och att man fick icke alls tillmäta de olika deklARATIONER, som avgåvos där, någon stor betydelse. Om jag icke missuppfattat honom, tycks han mena, att vad som i själva verket skett i förbunds församlingen i Genève, var icke, att man gav Schweiz en dispens från vissa förpliktelser, utan det var, att de facto sanktionssystemet liksom avhysts ur paktens, om icke formellt naturligtvis så i alla fall i realiteten. Det må ursäktas oss enkla män i ledet, om vi icke kunna läsa innebörden i deklARATIONEN på det sättet. Vi mena, att vad Frankrikes utrikesminister hade att säga är verkligen för Sveriges vidkommande utomordentligt allvarliga saker. Herr utrikesministern har själv ordagrant citerat denna viktiga och ödesdigra passus, och jag skall icke upptaga tiden med att ännu en gång återge den. Jag vill endast erinra om vad utrikesminister Bonnet ytterligare säger, nämligen att det beslut, som rådet hade att fatta, kunde icke beröra de ståndpunkter, vilka intagits av de övriga förbundsmedlemmarna, i vad avsåge tillämpningen av art. 16, och att franska regeringen ansåge, att förbundsakten bibehölle hela sitt värde. Jag tycker, att omdömena om vad som skedde i Genève äro ganska diametralt motsatta, och det är då icke att undra på, om vi inför detta känna oss tveksamma.

Jag vill också erinra om en del andra märkliga uttalanden i denna sak, som återfinnas i bilaga 2 till utskottsutlåtandet. Rumänen Comnène säger bland annat, att rapporten och resolutionen undveke varje möjlighet att av Schweiz' unika fall göra ett prejudikat, vilket skulle kunna åberopas av andra förbundsmedlemmar, och han tillägger, att man icke kunde tänka sig en regim av fullständig neutralitet för någon annan medlem. Vi känna alla Litvinovs tillspetsade uttryck om att de ekonomiska sanktionerna hade en obligatorisk karaktär, som icke kunde förnekas. Han yttrade i slutet av sitt anförande, att han fasthölle vid den ömsesidiga karaktären av förpliktelserna enligt art. 16. Det kanske också har ett visst värde att erinra om att en representant för Bolivia — jag nämner det icke därför att detta land skulle väga så tungt i denna fråga, men det tyder ju på en viss samverkan — sade sig vara enig med Frankrikes ombud och att förbundsakten förenade alla signatärmakter, vilka icke kunde befria sig från sina åtaganden, helt eller delvis, genom en unilateral deklARATION inför rådet. Sist i raden framträdde den kinesiske delegaten Wellington Koo, som yttrade, att de ekonomiska sanktionerna äro icke fakultativa utan obligatoriska, och ingen medlem har rätt att befria sig från sina förpliktelser genom en ensidig förklaring.

Nu menade herr utrikesministern, att om man frånräknar de två röster, som nedlades i förbundsrådet, fick man i alla fall ett enhälligt uttalande om Schweiz' särställning, och därför betydde alla dessa deklARATIONER ganska litet. Jag vågar tro, att det snarare är tvärtom. Dessa deklARATIONER, exempelvis av franske utrikesministern, äro nog icke gjorda såsom något slags oration

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ut i tomma rymden, utan de äro nog avsedda att ha mycket djup och effektiv tyngd över sig.

Man måste ju fråga sig, varför det icke då gjordes något slags reservation, om också i allmänna ordalag och icke speciellt för Sverige utan för förbundsmedlemmarna överhuvud taget, inför dessa kategoriska uttalanden från Frankrike och annat håll. Ja, man menar, att det var onödigt, därför att den praxis, som har tillämpats, visar, att sanktionssystemet de facto är satt ur kraft, och i så fall spela de juridiskt kvarstående formuleringarna i realiteten icke alls någon roll. Här vågar jag säga, herr talman, och det är den springande punkten: Om det är så, vad är det då som har motiverat Schweiz att företaga den aktion, som det har gjort? Har manne förbundspresidenten Motta i det schweiziska edsförbundet totalt missuppfattat situationen och läget, eller har man överdrivit innebörden i de juridiskt bindande sanktionsbestämmelserna? Man kan vidare fråga sig, hur det kom sig, att Schweiz just nu gjorde denna sin framställning. Det kan för bedömande av denna fråga ha sitt värde att erinra sig, att Schweiz i sitt memorandum icke blott hänvisade till sin traditionella neutralitetsställning från 1815, 1920 etc. utan även anförde snart sagt alla de allmänna argument, som vilken som helst särskilt av de små staterna har kunnat framföra och som de också framfört, nämligen sammanbrottet av den kollektiva säkerheten och dess funktion, den svärdefinierbara gränsen mellan ekonomiska och militära sanktioner, förbundets allvarliga decimering och annat sådant. Allt detta är ju argument, som vilken annan stat än Schweiz också kan göra till sina.

Vad vi ha menat, som ha krävt större klarhet, är visst icke, som det har ifrågasatts från något håll, att vi skulle lämna något finger åt de strävanden, som äsyfta, att vi skulle lösgöra oss från medlemskapet i förbundet. Jag tror, att utrikesministern vann en lika odisputabel som självfallen seger, då han polemiserade emot de antydningar om utträdeshot, som framkomma i reservationen. Det finns nog många i vårt land, som icke alls vilja sträcka sig så långt utan som ha helt andra och som jag tror ganska preciserade och som jag tycker ganska rimliga önskemål, nämligen att när Sverige vill deklarerar sin handlingsfrihet, så skall det icke ske såsom, om jag får använda uttrycket, den talkör av den 1 juli 1936, som fungerade. då en grupp s. k. alliansfria stater talade om att de anse, att det ofullständiga sätt, varpå sanktionerna tillämpats, gör, att de måste förbehålla sig frihet hädanefter, och det bör icke heller ske därigenom, att Sverige intar så att säga den monologställning, som faktiskt skedde, då vi i 28-mannakommittén deklarerade, att så och så uppfatta vi detta. Felet i dessa två fall har varit, att man icke vänt sig till någon adressat. Vi mena icke, att man i folkförbundet skulle pocka på att nu skola vi med detsamma göra så och så, eljest vända vi förbundet ryggen. Med dem, som ha sådana intentioner, vilja jag och många med mig liktänkande icke ha något gemensamt. En annan sak är emellertid, om man vänder sig till förbundet, det må nu vara assembléen eller rådet, men icke till tidningspressen, för att avge denna deklaration om hur vi ställa oss.

Man kan ju fråga, vad detta kan ha för värde. Man kan med franske utrikesministern invända, att förbundsrådet tar icke del av detta, eftersom det icke föreligger något formligt yrkande. En deklaration fäster man sig icke vid. Jag tror emellertid, att det finns många skäl för att man så att säga skall adressera sig direkt till förbundet, när man avger denna deklaration.

Jag tror också, att det kan vara befogat att vi säga ifrån, att när vi kräva detta, så sker det icke alls i syfte att lämna ens så mycket som ett lillfinger åt de strävanden, som vilja liksom på något sätt fjärma oss från förbundet för att eventuellt närma oss på något annat håll. Jag tror, att detta är en för det svenska folket fullständigt främmande, ja osympatisk tanke.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Däremot se vi en annan tendens, som vi tycka oss kunna utläsa ur en hel del av rådsmedlemmarnas deklarationer från majsammanträdet, nämligen en åstundad att liksom tvinga oss att stå kvar vid dessa juridiskt förpliktigande bestämmelser i paktens artikel 16. Det är berättigat att fråga, vad det är för intresse, som ligger bakom detta önskemål, att varken Sverige eller någon annan av de exneutrala staterna skall erhålla detta erkännande av att de icke i någon situation kunna åläggas att delta i ekonomiska sanktioner. Är det månne bara juristeri från vissa ledande inom folkförbundet eller är det icke djupare intressen, som ligga bakom detta?

Det har här talats om att vi skola bevara folkförbundet såsom en framtids-tanke — det är mycket riktigt — men det kan också tänkas, att det finns krafter inom folkförbundet, som vilja bevara sanktionsförpliktelsen såsom en framtids-tanke, vilken kanske skall förverkligas inom en ganska näraliggande framtid. Det är oron för att vi skola pressas på den punkten, som gjort, att vi kräva, att en deklaration om vår ställning måtte åtminstone avlämnas direkt till folkförbundet.

Jag vill till slut säga, herr talman, att jag har den uppfattningen, att vi skola icke ha vårt namn under förpliktelser, som vi icke ha för avsikt att uppfylla. Även om man kan säga såsom herr utrikesministern, att vi svenskar äro kanske litet för mycket bundna av formaliteter, av juridiska formuleringar och annat sådant, så mena vi, att det skall vara överensstämmelse mellan reglementen och leverne. Man skall härvidlag också taga hänsyn till den synpunkten, att om det blir en allvarlig situation, så är det visserligen farligt, om man utsättes för påtryckning från de storas sida, men det är ännu farligare, om denna påtryckning bland annat kan hänvisa till ett för oss folkrättsligt bindande underlag. Det är uppenbart stor skillnad på detta.

Vidare skulle jag vilja säga, att vi här i Sverige och i de nordiska staterna, som härvidlag böra samarbeta, i motsats till många andra folk, som behandla folkrättens idéer och gällande bestämmelser och traktater på ett lättvindigt sätt, aldrig ha kunnat beskyllas för ett sådant förfaringssätt, utan tvärtom höra vi till de trognaste och mest pålitliga vakthållarna kring den internationella rättsordning, som folkförbundet velat representera. Jag menar, att det är oss icke värdigt att tala om i mera allmänna ordalag, att vi förbehålla oss handlingsfrihet, fastän vi juridiskt och folkrättsligt äro bundna och förpliktigade.

Jag hoppas, herr talman, att den framstöt, som både genom min motion och andras blivit gjord i dessa frågor, skall trots att utskottet kommit till ett negativt resultat ändå leda till ett visst positivt resultat. Jag tror nämligen, att denna debatt, innan den slutar, skall ha gett till känna, att visserligen är det sant, som herr utrikesministern sade, att vårt folks stora flertal vill icke nu reflektera på den tanken, att vi skulle liksom framträda med något slags utträdeshot, och visserligen har herr utrikesministern också alldeles rätt uti, att en sådan bitter uppgivelse som att släppa hela den stora framtidssyn och framtids-tanke, som ett folkförbund innebär, är oss främmande, men å andra sidan tror jag, att man kan våga påstå, att det finns ett mycket stort antal medborgare i vårt land — för min del tror jag det är nationens flertal — som mena, att alla skäl tala för att vi böra inför folkförbundet och, som riksdagen sade i fjol, inom folkförbundet framlägga våra krav och synpunkter på den frihet i fråga om artikel 16, som vi anse numera hava inträtt för Sveriges del. Jag tror, att det står en överväldigande folkmening bakom detta krav.

I detta anförande, under vilket herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, instämde herrar *Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Norregård och *Werner* i Höjen.

'Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Herr **Lundstedt**: Herr talman, mina herrar! Svensk neutralitetsvilja är som bekant enhällig, och man behöver därför icke uppehålla sig vid den saken. Skiljaktigheten ligger i uppfattningen angående förutsättningarna för realiserandet av denna neutralitetsvilja. Mitt anförande kommer till stor del att beröra dessa förutsättningar.

Hans excellens utrikesministern betonade i en replik till herr Bagge identiteten mellan förakt för folkförbundet och förakt för folkförbundets medlemmar. Jag tror icke alls, att jag behöver hjälpa herr Bagge, men jag känner med hänsyn till vad jag kommer att säga ett behov av att säga ifrån, att man väl kan hysa den största respekt för folkförbundets medlemmar och folkförbundet såsom bestående av dessa medlemmar samtidigt som man föraktar och förkastar och gör allt vad man kan för att motarbeta de för mänskligheten livsfarliga grundsatser, varpå detta folkförbund är grundat. Om man då säger, att man föraktar folkförbundet, så betyder det naturligtvis icke, att man föraktar folkförbundets medlemmar, utan det betyder, att man hyser förakt för detta, att det skall vara möjligt för de ledande politikerna, framför allt de utrikespolitiskt ledande, att kunna alltjämt gå fram på dessa för oss andra människor och folk livsfarliga linjer.

Jag kommer icke att närmare beröra herr Flygs och herr Halléns motioner. Min inställning till dem kommer att framgå av mitt anförande. Jag hyser sympatier för de yrkanden, som i dessa motioner hava framställts. Beträffande herr Halléns motion ogillar jag dock dess senare alternativ, och även i övrigt skulle jag önska en annan formulering av yrkandet. Ett yrkande av den art, som är framställt i herr Halléns motion, synes mig också ha djupare liggande grunder än själva motionen utvisar.

Jag skall nu, herr talman, först tillåta mig att något beröra dessa grunder, och jag skall därefter ange de resultat, vartill jag själv har kommit i fråga om sättet för Sverige att med hänsyn till vårt nuvarande medlemskap av Nationernas förbund söka tillvarataga möjligheterna för vår neutralitet i händelse av krigsfaror. Jag måste dock reservera mig med hänsyn därtill, att jag ju icke tillhör utrikesutskottet och sålunda icke haft förmånen att inhämta de faktiska upplysningar, som där sannolikt meddelats och som möjligen äro av sådan beskaffenhet, att min framställning därav skulle ha influerats.

Vad utrikesutskottets utlåtande angår synes mig detta betydligt överdriva betydelsen av vad regeringens ombud hävdade i 28-mannakommittén. En gäldenär kan dock icke befria sig från sin skuld blott därigenom, att han talar om för borgenärerna, att han icke tänker fullgöra den. Så länge borgenärerna tiga och icke klart och tydligt medge, att skulden icke existerar, eller att de i allt fall efterskänka skulden, så länge kan icke gäldenären få någon hjälp av blott sitt ensidiga meddelande. För övrigt behöver jag ju endast hänvisa till det förut i dag berörda yttrandet av den franske utrikesministern vid råds-mötet den 14 sistlidne maj. Det talar ju ett fullt tillräckligt tydligt språk.

Som en lysande fackla i det dunkel, som hittills kännetecknat alla offentliga uttalanden i detta ämne önskar jag beteckna det särskilda yttrande, som avgivits av herr Hammarskjöld. Det är den kloke och erfarne, visserligen gamle men trots detta alltjämt starke mannens visa ord, som här tala till våra statsmakter. Varför ha icke hans kristallklara och ovederläggliga resonemang tagits till ledning av hela utskottet? Varför har icke åtminstone minoriteten byggt på och tagit konsekvensen av denna utredning, som såvitt jag förstår i varje punkt är en fullträff?

Vad nu reservationen angår tilltalar denna mig dock på ett helt annat sätt än utskottsutlåtandet. Bristen ligger framför allt däri, att man väjt för vissa hinder. Det problem, som här diskuteras, bör diskuteras i fullt medvetande

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

om att dess bästa lösning kan bli ett livsvillkor för oss, kan komma att utgöra den nödvändiga förutsättningen för Sveriges demokratiska existens. I en sådan diskussion får man icke väja för hindren, så länge ännu möjligheten finnes, att de kunna forceras.

Jag kommer att motivera den ståndpunkt, som enligt min mening riksdagen här borde intaga. Denna motivering kan jag utöka genom en hänvisning till det väsentliga i herr Hammarskjölds yttrande. Ett yrkande i denna riktning är dock numera uteslutet från varje utsikt till framgång. Men det större innesluter det mindre, och därför torde mina synpunkter kunna uppfattas såsom ett stöd för reservationen.

När vi vid världskrigets slut ställdes inför frågan om vår medverkan i Nationernas förbund, så kunde den frågan av oss såsom ett demokratiskt och alltså fredsälskande folk icke annat än bejakas. Vi voro också alla mer eller mindre gripna av hänförelse över den epok, som troddes göra sitt inträde i folkens historia genom detta deras förbund. Förbundets syfte var ju en samverkan för fred mellan alla folk. Denna samverkan skulle emellertid drivas väsentligen på tvenne linjer. Dels skulle varje lands politik föras i fredssträvande anda. Dels utfäste sig också alla förbundets medlemmar till gemensamt uppträdande, s. k. sanktioner, gentemot den eller dem, som trots allt uppträdde som fredsstörare. Detta senare var själva fredsgarantien, sedermera kallad den kollektiva säkerhetens princip. Också var begeistringen över denna fredsinstitution just hos dem, som besjälades av sin fredskärlek, nära nog gränslös.

Förhoppningarna hava dock skändligen svikits. I dag som är måste var och en kunna förstå, att det nuvarande folkförbundet är odugligt såsom instrument för världsfred. Förbundet har genom sin förödmjukande utsagningspolitik mot Tyskland bragt detta lands folk till undergångens och förtvivlans brant och drivit det till en diktatur, som utgör det värsta hot icke blott mot demokratien utan jämväl mot freden, som hittills förekommit i vår tid. Förbundet har i verkligheten icke kunnat hindra några fredsstörare. Mansjukuo erövrades 1931 av Japan. Ett nytt krig pågår mellan Japan och Kina. Abessinien har erövrats av Italien. Inbördeskriget pågår sedan åratals i Spanien. Den österrikiska nationen har utplånats. Allt detta är sorgligt nog i sig självt. Men ännu sorgligare, ja fruktansvärt tragiskt — när man blickar hän mot mänsklighetens framtid — är orsaken till folkförbundets misslyckande, i förbindelse med det faktum, att folkens ledare och utrikespolitiker alltför ofta vägra att se eller erkänna det verkliga orsakssammanhanget.

Min egen hänförelse över folkförbundets fredsgagnande betydelse övergav mig kort efter förbundets bildande. Det var icke någon särskild händelse, som bragte mig till insikt om förbundets oduglighet för främjande av världsfreden och dess livsfarlighet för folken genom dess mot världsfreden utmanande principer. Jag vann min insikt härutinnan genom min tillämpning av de vetenskapliga lärdomar i rättsliga och sociala ting, som jag förvärvat genom min store lärare Axel Hägerströms banbrytande forskningar. Det är så, att folkförbundet inklusive Versaillesfreden organiserats helt och hållet på den s. k. folkrättens grund. För mer än 15 år sedan utredde jag, att denna folkrätt väsentligen utgöres av en vidskeplig ideologi. I en serie tal och skrifter har jag därefter visat, att huvudpunkten i programmet för förbundet, nämligen den kollektiva säkerhetens princip, icke är något annat än en eländig produkt av denna vidskepliga ideologi, och att principen, om den verkligen tillämpades, måste leda till världskatastrof. Redan år 1924 visade jag, att förbundets fortsatta tillämpning av sina folkrättsliga principer obönhörligen måste leda till en katastrof i Tyskland med fruktansvärda följder för övriga folk i

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Europa. Man bör verkligen lägga märke till att denna min prognos icke hade något stöd i redan då inträffade yttre fakta utan baserade sig uteslutande på kritik, logiska härledningar och folkpsykologiska grunder. Det är av vikt att beakta detta, enär de hithörande resonemangen äro djupgående och därför svåra att kontrollera för dem, som icke äro vana vid dylikt. Resonemang, vilkas riktighet man icke fattar, är man lätt böjd för att avvisa. Men här får man så att säga alldeles gratis en stark kontroll på riktigheten i mina resonemang. Denna kontroll ligger däri, att erfarenheten numera genom inträffade händelser direkt bekräftat riktigheten i min inställning. I Tyskland har inträffat en omvälvning, som faktiskt icke blott blivit en olycka för miljontals tyskar utan jämväl fyllt hela den europeiska politiken med en extraordinär fara. Säger då icke detta något, att jag åratat i förväg i skrifter på både svenska, tyska, franska och engelska varnat för en katastrof i Tyskland såsom följd av folkförbundspolitik? Den s. k. kollektiva säkerhetsprincipen har vidare på grund av sin livsfarlighet för folken visat sig omöjlig att efterleva för statsmän, som känna sitt ansvar. Säger då icke heller det något, att jag många år dessförinnan hade visat, att uppställandet och åtagandet av dessa sanktionsplikter var en tanklöshet, förklarlig endast därigenom, att människorna icke förmått frigöra sig från vissa ödesdigra fördomar, som i många sekler den ena generationen övertagit från den andra och som nu till sist behärskar även vår egen tids åskådning? Visserligen senare men likväl för mera än sju år sedan och före de händelser, som började hösten 1931 i fjärran östern, hade jag i en motion till riksdagen hemställt om en allsidig utredning från Sveriges sida i och för en framställning hos Nationernas förbund om ändring i förbundsakten till vårt lands befrielse från alla s. k. sanktionsplikter. Utskottet hade uppenbarligen intet intresse för den vidlyftiga argumentation, som jag framlade, och i kammardebatten gjorde man på sina håll vad man kunde för att vränga bort saken och framställa mig till åtlöje för folket.

Jag vågar påstå, att det är omöjligt för människor, som verkligen tagit del av nu antydda skrifter och aktstycken med vilja att förstå mina synpunkter — jag vågar påstå, att det är omöjligt för dem att kunna fortsätta med sina lamentationer över folkförbundets bristande universalitet eller över vissa makters och deras statsmäns otrohet gentemot förbundsakten, såsom vore dylika omständigheter anledningen till att sanktionsprincipen och därmed huvudprogrammet för Nationernas förbund spelat bankrutt. I själva verket ligger orsaken däri, att de folkrättsliga idéer, från vilka man utgår, icke ha något reellt underlag samt därför sakna all styrsel och i sin s. k. tillämpning leda till oupplösliga motsägelser. Den kollektiva säkerheten, såsom vilande på de olika staternas bundenhet att vidtaga sanktioner innefattar just en sådan folkrättslig motsägelse och blir därför orealiserbar, och detta lika mycket vare sig varenda nation vore ansluten till förbundet och detta sålunda universellt eller icke. Vid detta förhållande skall man med hänsyn till den rådande situationen ej klaga över folkförbundets bristande universalitet. Vid detta förhållande är det också oklokt att klaga över vissa statsmäns otrohet vis-à-vis sanktionsplikterna. Det förhåller sig ju i verkligheten så, att statsmännen i fråga inför de hotande, ödesdigra konsekvenserna känt ansvaret för sina respektive länders lycka och välgång vara av en högre valör än troheten mot ett fördrag, vars fullgörande kunde störta miljontals människor i oreparabel misär.

Vart eller vartannat år har jag från och med år 1924 i tal eller skrift närmare utvecklat denna sak. Jag gör det icke nu, så mycket mindre som jag utförligt framlagt mina synpunkter i motion och anföranden vid 1931 års riksdag. De händelser, som inträffat, bekräfta vidare på ett så slående sätt riktigheten i min förkastelsedom över principen om den s. k. kollektiva säkerheten, att jag

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

också med hänsyn därtill kan avstå från en mera djupgående framställning. Därför påpekar jag endast i största möjliga korthet följande.

Sanktionsplikterna skola ju grunda sig på förbundsakten. Denna måste emellertid i sin tur få hela sin s. k. kraft därav, att den slutits av stater med suverän myndighet att sluta en sådan överenskommelse. Men suveräniteten själv — som man ingalunda avsvurit sig — innebär, att staterna måste ha rättighet att leva och hävda sina livsintressen samt att sålunda sätta sig över alla fördragsplikter, vilkas fullgörande skulle inkräkta på nämnda rättighet. Vid ett krigsutbrott handla och gruppera sig följaktligen de olika länderna icke efter några förhandsåtaganden utan efter sina egna livsintressen. Den s. k. kollektiva säkerheten skulle väl komma att förebygga vissa småkrig. Men så vitt systemet verkligen skulle sättas i funktion gentemot en stormakt, så inställde sig omedelbart den överhängande risken av ett koalitionskrig, d. v. s. en europeisk katastrof, för att icke tala om en världsbrand.

Jag förstår, att dessa resultat måste te sig upprörande för alla av sin fredskärlek besjälade människor, vilka närt förhoppningen, att ett universellt folkförbund måste utgöra en verklig fredsgaranti. Men om det är så, att jag här endast framlagt realiteterna, sådana som de äro, så återstår ju intet annat för vettiga människor än att böja sig för dessa realiteter. Det gäller med andra ord för människor i allmänhet och även för utrikesministrar att söka tänka med sitt förnuft och icke med sina upprörda känslor. Och man måste söka lära sig begripa, att sådan som situationen har utvecklats sig, så är mycket vunnet till förebyggande av krigsolyckor redan därmed, att man ser verkligheten i ögat och icke famlar i blindo. Detta tycks man dock icke förstå. Man uppskattar icke upplysningen om livsfarligheten i den väg man går, så länge icke denna upplysning jämväl innefattar en säker väg för fredens garanterande i världen. Har det då intet värde för människorna, att de hindras från att störta ned i helvetet, om de icke samtidigt kunna finna raka vägen till himmelen?

Denna väg, d. v. s. vägen till ett samhälle mellan folken, som inneslöte garantier emot annat än småkrig, den vägens byggande måste självfallet läggas på längre sikt än decennier och generationer. Där måste i lyckligaste fall talas om sekler. Men slutmålets avlägsenhet får icke beskugga de möjligheter till krigsfarornas reducering, som ligga inom överskådlighetens ram. I sådant avseende har jag i årtal pläderat för ett nytt folkförbund. Endast därigenom kan man befria sig från det tunga lik i lasten, som förbindelsen med den olyckliga Versaillesfreden utgör. Från detta nya folkförbund måste självfallet folkens värsta fredsfiende bannlysas. Den utgöres av den s. k. kollektiva säkerheten i mening av på förhand åtagna sanktionsplikter.

Att folkens förtroendemän kunna samlas till en förhandlingscentral, i vilken man vet, vad man förhandlar om, och i vilken icke kunskaper och vidskepelser blandas om varandra — detta är dock något som torde vara värt att sträva för. Ett folkförbund, som frigjort sig från vissa verklighetsfrämmande och därigenom folkfördärvande rättsprinciper, skulle icke, såsom nu, stöta bort vissa nationer utan locka dem till sig och därför också kunna utbildas till en universell förhandlingscentral. Såsom sådan kunde den genom takt och klokhet komma att uträtta något och verkligen vinna en moralisk auktoritet, samlande så att säga världsmoralen i en brännpunkt, samt på detta sätt få en reell betydelse för freden. Kanske bleve det icke uteslutet, att ett sådant folkförbund, efter prövning av risker och möjligheter, i särskilda fall jämväl skulle kunna med framgång arrangeras påtryckningsmedel mot en aggressiv stat, vore den så också en stormakt. Men ett dylikt tillvägagångssätt hade inte med vare sig sanktionsplikter eller den övriga folkrättsschimären att skaffa. Att inom en över-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
skäddlig framtid söka åstadkomma något effektivare av ett folkförbund än det nu skisserade, är icke blott att spänna bågen så att den brister; det är att frambesvärja just de olyckor som man avser att förebygga. Begränsningens konst har aldrig haft mera skicksediger betydelse än i fråga om folkens strävanden för freden. Gapar man där efter för mycket, mister man hela stycket.

Även om man icke vill medgiva, att de s. k. sanktionsplikterna i princip, och sålunda jämväl därest folkförbundet... — Jag fortsätter, sedan konversationen upphört. — Jag säger, att även om man icke vill medgiva, att de s. k. sanktionsplikterna i princip, och sålunda jämväl därest folkförbundet vore tillnärmelsevis universellt, äro ur fredssträvandenas synpunkt förkastliga, så måste man dock kunna förstå, att de äro det under de förhållanden som faktiskt råda. Man kan ju icke alldeles sluta till ögonen för det som man har att bedöma. — Denna passus har särskilt avseende på det anförande, som i dag hållits av hans excellens herr utrikesministern. — Det nuvarande folkförbundet måste — såvitt sanktionsplikterna skola betraktas såsom alltjämt existerande — framför allt annat betraktas såsom en koalition riktad emot viss eller vissa stater. Utbryter ett sålunda befarat krig, så äro icke blott förbundets stormakter utan även dithörande småstater att anse som deltagare i detta krig, såsom allierade och därmed avskurna från möjligheten till neutralitet.

Att folkförbundet numera måste betraktas på detta sätt — d. v. s. ingalunda såsom ett förbund för världsfred utan såsom en mot viss eller vissa stater riktad koalition för fall av krig — förstår man av beteendet från till förbundet hörande stormakters sida. I det ena fallet efter det andra ha de konsekvent åsidosatt sina egna sanktionsplikter. Den engelske premiärministern uttalade sig för några månader sedan om den kollektiva säkerhetsprincipens oduglighet på ett sätt, som nästan ordagrant överensstämde med den kritik därav, som jag under en lång följd av år framfört. Sanktionsplikternas orimlighet borde kunna betraktas som notorisk. I allt fall kan den icke vara förbisedd av de till förbundet anslutna stormakterna.

När dessa — trots att de måste utgå ifrån den kollektiva säkerhetens princip, som icke är en princip utan en orimlighet — när dessa detta oaktat genom sina ord — jag tänker då på den franske utrikesministern — eller genom sin tystnad — jag tänker på den engelske utrikesministern — förutsätta genom ord eller tystnad, att småstaterna alltjämt skola var bundna vid dessa s. k. plikter, så kan detta praktiskt taget icke ha någon annan mening och något annat syfte, än att småstaterna — när dessa stormakter själva invecklas i ett nyss-antytt framtida krig — skola anses skyldiga sluta upp på de ifrågavarande stormakternas sida. Detta är den enda reella innebörden av våra sanktionsplikter. Må var och en göra klart för sig, att situationen i detta avseende icke på något sätt blivit förändrad genom herr Undéns bekanta deklaration i Genève. Jag ogillar den icke. Det var bra gjort, och det var det enda som kunde göras, men den var fullkomligt otillräcklig, om man stannar vid den. Må man besinna, att vårt land — så länge vi icke uttryckligen befriats från dessa sanktionsåtaganden — av vissa stormakter anses med dem förbundna såsom allierade i ett blivande koalitionskrig.

Finns det någon möjlighet att inlägga någon annan tanke — om det skulle vara fråga om tankar — i Bonnets sätt att uttrycka sig den 12 eller 14 maj i år? Nej.

Det förefaller mig rent barnsligt, när man häremot vill åberopa sig på allahanda spekulationer hos småstaternas utrikesministrar om den blott fakultativa karaktären i de s. k. sanktionsplikterna — och Nordens stater ha sådana plikter, ehuru den saken icke på något sätt är juridiskt klarlagd — eller om att varje stat självständigt ägde bedöma, huruvida sanktionsplikt föreläge eller

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

icke. Alldeles som om de frasutbyten i Genève, varå alla sådana spekulationer grunda sig, vore något att bygga på gentemot stormakternas livsintressen inför en världskatastrof! Dessa frasutbyten visa snarare vad man *inte* har menat. Vilken kraft tron I väl, att alla dylika spekulationer skulle kunna ha i strid emot våra uttryckliga åtaganden i pakten, om en gång stormakterna i Europa drabba samman? Den frågan är det som skall besvaras. Det är inte frågan om innebörden av vissa tomma salongsmässiga spekulationer. Under världskriget hade icke ens de heligaste dokument så mycket som pappersvärde för de makter, som önskade deras värdelöshet. Varken Frankrike eller vissa andra makter skola vid det tillfälle, då katastrofen möjligen bryter ut, underlåta att komplettera vår s. k. självständiga bedömning av våra sanktionsplikter, därest de finna denna bristfällig — och det är jag övertygad om att de skola finna. — Nära nog lika löjligt är försöket att släta över alla farhågor med det trösteordet, att stormakterna i folkförbundet måste vara konsekventa; och eftersom sanktionsplikterna hittills icke hävdats, så komma de icke heller att hävdas i fortsättningen. Nu senast i kriget mellan Kina och Japan har man inte följt det fattade beslutet om att sanktionerna skola träda i kraft. Jag tycker att detta resonemang icke är värt att spilla många ord på. Jag förstår icke att det någonsin har kunnat framföras med anspråk på att det skulle kunna ha något som helst resonemangsvärde. Varför undanröjes då icke sanktionsprincipen? Det faktum, att man hittills icke avkrävt oss våra sanktionsplikter i förbindelse med hela attityden hos stormakterna i förbundet, bekräftar endast, att dessa s. k. sanktionsplikter numera blott hava en *viss bestämd raison d'être*, nämligen att binda oss till ett visst koalitionskrig.

Att detta är en fullkomligt bakvänd situation för ett land som vårt, som enligt deklARATIONER från alla håll endast strävar efter att få föra och upprätthålla en sträng neutralitetspolitik, det måtte väl vara tydligt. Vi måste — det synes mig självfallet — medan det ännu är tid, anstränga oss till det yttersta för att komma ut ur denna bakvända situation. Frågan är blott: hur skall detta tillgå?

En upplösning av resterna av folkförbundet och instiftandet av ett nytt med förnuftiga principer har intet aktuellt intresse. I första hand måste ifrågasättas en sådan revidering av pakten, att vi — trots vårt kvarstående i förbundet — kunna känna oss själva och av andra betraktas såsom fullständigt neutrala. Denna revidering kan väl näppeligen bestå i något annat, än att sanktionsbestämmelserna slopas och i samband med dem tillkomna stadganden likaledes utgå eller omformuleras. I varje fall torde en undantagsställning för Sverige ensamt icke, åtminstone icke i första hand, kunna ifrågakomma. Sålunda ansluter jag mig till herr Halléns motion. Emellertid måste jag — såsom jag nämnde i början — taga avstånd från motionärens senare revideringsalternativ, gående ut på sanktionsbestämmelsernas blotta omformulering för erhållande av »en klart fakultativ och frivillig karaktär». Detta alternativ är *logiskt* detsamma som sanktionsbestämmelsernas slopande och sålunda meningslöst. Det är bara prat det där om fakultativ prägel. Jag vet inte när det först kom upp — vi ha ju fått uttrycket fakultativa obligationer, d. v. s. man är obligerad om man vill vara obligerad. Det är hugget som stucket och saknar fullständigt betydelse. Meningslösa ord äro inte alldeles ofarliga, det är ord, i vilka andra, t. ex. kniviga diplomater, i fall av behov kunna inlägga en för dem lämplig mening, i alla fall åstadkomma så pass mycket förvirring, att inte den klara situation anses föreligga, som föreläge därest inga ord funnes. Meningslösheten kan sålunda i detta fall tänkas bliva direkt skadlig.

När jag icke ifrågasätter, att Sverige utan vidare resolut skulle draga sig ur spelet genom att begagna sig av sin uppsägningsrätt till utträde ur förbun-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

det, så har detta flera skäl. En sådan handling kunde befaras av vissa makter mot vår vilja bliva uppfattad såsom en ovänligt sinnad handling och ingiva dem en viss misstro, som i närvarande tider och tider, som synas stunda, kunde medföra oangenäma konsekvenser. Dock instämmer jag även på denna punkt livligt i herr Hammarskjölds särskilda yttrande. Emellertid böra också vissa pietetshänsyn tagas. Förbundet tillskapades otvivelaktigt — även från segermakternas sida — i det ärliga syftet att vara ett medel för uppehållandet av fred i världen. Detta känslöskäl har tyckts mig så pass betydande, att jag före de sista tre månadernas tillspetsade spänning i den europeiska atmosfären icke ansett mig böra beröra vårt utträde ur förbundet annorlunda än genom att förorda en allmän upplösning av detta i och för bildandet av ett nytt, byggt på förnuftiga och ofarliga principer. Vidare är det en fråga, som måste tagas i särskilt övervägande, vad det skulle betyda för våra nordiska förhållanden, att Sverige ensamt bland Nordens länder stode utanför detta folkförbund. Den tanken förefaller att vara nära nog orealiserbar.

För att nu återgå till yrkandet på paktens revidering, synes man emellertid böra räkna med att detta, framställt blott från Sveriges sida, hade mindre utsikter att vinna gehör och att ett samlat uppträdande från alla exneutrala länder samt Belgien skulle göra vida större effekt. En i detta avseende så fulltalig samling som möjligt är därför något, som bör eftersträvas.

Man får icke här låta sig nedslås — och jag riktar mig nu till reservanterna — av en på förhand intagen föreställning, att effekten av en dylik samling likväl skulle utebli och att sålunda en nu ifrågasatt aktion ifrån början vore att betrakta såsom utsiktslös. Argumentationen för revideringsyrkandet kan dock göras så stark och överväldigande, att det bleve mycket svårt för mot sidan att krångla sig ifrån densamma. Hur skall det väl vara möjligt att inför världsoptionen med bibehållet allvar kunna hävda, att man strävar för världsfreden genom att förbjuda en mängd fredliga stater att förbli fredliga, genom att tvinga sådana stater till krig? Skulle häremot anmärkas, att folkförbundets principer för en världsfred icke finge äventyras på grund av förbundets nuvarande decimerade beskaffenhet, så måste eftertryckligt tagas avstånd från en sådan förfalskning av verkligheten. Endast halsstarrigheten kan se det nuvarande sanktionstroga folkförbundet under fredsidéernas gloria. Det är vad det är: *en allians för krigseventualitet*, fullt jämförlig med sina historiska föregångare. Vidare måste i all rimlighets namn framhåvas — och den argumentation man har att föra fram måste bli överväldigande — den tanklöshet, d. v. s. motsägelsefullhet och den därmed förbundna livsfarligheten för folken, som överhuvud ligger i dessa sanktionsplikter, i detta kollektiva säkerhetssystem, till och med om folkförbundet vore universellt. Och såvitt man likväl mot revideringskravet i fråga skulle slå på de rättsliga strängarna och hävda vår juridiska bundenhet till sanktioner, måste vi göra gällande, att denna bundenhet — därest den någonsin existerat — numera måste anses ha försvunnit. Åtagandet skedde dock under fullt uppenbara och väsentliga förutsättningar, som numera erfarenhetsmässigt brustit. Anlägger man verkligen ett juridiskt betraktelsesätt, så leda de juridiska grundsatserna till, att några sanktionsförpliktelser icke längre kunna existera. Jag ber er märka detta, mina damer och herrar.

Det är sålunda i detta revideringskrav alldeles icke fråga om en bön om eftergift i våra skyldigheter. Det rör sig endast och allenast därom att söka rent formellt få undanröjt något, vars kvarstående, i händelse av krig mellan vissa makter, kan komma att missuppfattas av den ena eller andra sidan och därigenom bliva ödesdigert för våra neutralitetssträvanden.

Det förefaller mig snart sagt orimligt, att icke en nu tänkt gemensam ak-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

tion från vår och andra småstaters sida skulle leda till nöjaktigt resultat. Med hänsyn till en motsatt utgång böra vi dock med de andra småstaterna taga i övervägande, huruvida det icke ifrån början bör sägas ifrån, att vårt kvarstående i förbundet vore beroende därav, att sanktionsbestämmelserna slopades, åtminstone så vitt fråga vore om de nu agerande småstaterna. I allt fall synes det mig nödvändigt, att dessa — därest revideringsframstöten misslyckas — taga i allvarligt övervägande att uppsäga sig till utträde ur förbundet. Ett utträde ur förbundet ensamt från Sveriges sida finner jag dock, som sagt, icke vara lämpligt. Om nu Sverige på den grund, att vi ej fått de övriga nordiska länderna med oss, nödgas kvarstå i förbundet utan att formellt vara befriat ifrån sanktionsplikterna, så ha vi dock efter en sådan aktion, som jag nu berört, gjort vad vi under förhållandenvarande omständigheter *kunnat* göra. Vi ha gjort vårt yttersta för att skaffa oss de bästa förutsättningarna för vår neutralitetspolitik i händelse av ett blivande krig mellan europeiska stormakter. Jag bedömer alltså denna sak på ett helt annat sätt än hans excellens utrikesministern och herr Andersson i Rasjön. Jag vill ingalunda beteckna ett misslyckande med en sådan aktion, som jag här har berört, som att vi därmed skulle ha hamnat i en återvändsgränd, ingalunda heller så att vi råkat ut för ett bakslag. Man kanske skulle kunna kalla det ett diplomatiskt nederlag — jag vet inte ens om detta är berättigat. Då är frågan, om inte detta nederlag kan komma att betyda att vi därmed erhålla en starkt förutsättning för vår neutralitet. Det kan då vara frågan om ett nederlag för diplomaterna, som faktiskt blir en seger för svenska folket.

Min uppfattning är sålunda, att riksdagen vid detta tillfälle borde uttala sig för vikten, *dels* därav att Sverige snarast inbjuder de övriga nordiska länderna samt Holland och Belgien att tillsammans med Sverige hos Nationernas förbund föreslå sådana ändringar i pakten, att alla s. k. sanktionsplikter upphöra, och *dels* — därest revisionsförslaget icke skulle vinna framgång eller eljest leda till erkännandet av Sveriges fullständiga frihet till neutralitet med hänsyn till varje krigssituation — därav, att Sverige tillsammans med de nämnda staterna eller med åtminstone flertalet av de nordiska länderna uppsäger sig till utträde ur förbundet.

Som sagt finner jag det utsiktslöst att ställa ett yrkande av detta innehåll och nödgas därför inskränka mig till en hemställan om bifall till reservationen.

Herr andre vice talmannen övertog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Flyg**: Herr talman! De frågor, som riksdagen i realiteten har att behandla och ta ställning till genom beslutet i det föreliggande spörsmålet, kunna formuleras på ungefär följande sätt: För det första: vill riksdagen att svensk ungdom skall offra liv och blod för att deltaga i värnandet av resterna av det orätfärdiga fredsfördrag, som fastställdes av de segrande makterna i 1914—1918 års världskrig; för det andra: vill riksdagen att svenska hem, svenska ekonomiska och kulturella värden skolas och förintas av kriget på grund av fortsatt solidaritet med en viss imperialistisk maktgrupp, som maskerad med Nationernas förbunds så kallade folkrättsliga principer uteslutande slåss för egna rent egoistiska intressen?

Ett godkännande av utrikesutskottets här föreliggande utlåtande innebär ett bejakande av de ställda frågorna. Visserligen understryker utskottet ännu en gång den uppfattningen rörande medlemsstaternas handlingsfrihet vid tillämpning av artikel 16 i Nationernas förbunds akt — jag hänvisar till utskotts-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
utlåtandet — som svenska regeringen framfört, dels i 28-mannakommittén i Genève och dels i andra deklARATIONER. Men utskottet blundar samtidigt för vad som i den nuvarande situationen borde ha varit den väsentliga utgångspunkten för ett svenskt ställningstagande. Jag syftar på det senaste råds-mötets behandling av Schweiz begäran om rätt till neutralitet. Utskottet inskränker sig i detta avseende till ett om obegriplig likgiltighet vittnande kortfattat referat. Ur detta referat kan det vara av intresse att i dagens debatt markera följande avsnitt: »Under debatten inom rådet om den schweiziska framställningen gjordes av *några rådsmedlemmar* uttalanden av innebörd, att rådets ställningstagande beträffande den schweiziska framställningen icke fin-ge betraktas såsom ett precedensfall för andra stater, och att förbundsaktens förpliktelser alltså vore för övriga stater gällande.» Utskottet intresserar sig alls ej för, vilka dessa »några rådsmedlemmar» voro — att de utgjordes av förbundets stora tungviktare samt deras närmaste vasallstater. Utskottet, vars talan här förts av herr Sandler, har ej heller något intresse för att adresserna på de omnämnda uttalandena voro utskrivna till de medlemsstater, som deklarerat, att de ansågo sig befriade från vissa bestämmelser i förbundsakten. Utskottet har tydligen ej haft en tanke på att dessa uttalanden främst voro ställda till rapportören i den schweiziska frågan i dennes andraplansroll såsom svensk representant och utrikesminister.

Jag ber, herr talman, att i detta sammanhang inom parentes få säga till excellensen Sinders tomma stol, att hans försök att förklara deklARATIONEN på råds-mötet såsom gående förbi vad den svenske representanten i 28-mannakommittén hade uttalat gör såväl hans egen ställning på råds-mötet som också utskottets föreliggande utlåtande ännu mera betänkliga, än vad de tidigare voro.

Jag tillåter mig stanna något vid denna av utskottet icke uppmärksammade angelägenhet. Den schweiziska förbundsstatens framställning till råds-mötet gjordes efter ett enhälligt beslut i landets parlament. Framställningen är ett obestridligt bevis på att regering och parlament i Schweiz hysa den meningen, att endast genom ett särskilt beslut i Nationernas förbunds råd eller dess generalförsamling kan en medlemsstat befrias från de av medlemskapet i förbundet följande sanktionsförpliktelserna. Denna mening står i klar motsättning till svenska regeringens uppfattning, att man genom individuella deklARATIONER kan befria ett land från förpliktelserna att fullgöra vissa åligganden enligt förbundsakten. Den schweiziska uppfattningens riktighet bekräftas av rådets beslut och av debatten i rådet före beslutet. Genom beslutet har *ett* land, nämligen Schweiz, fått förbundets erkännande av sin rätt till neutralitet, sin rätt att självt avgöra sitt ståndpunktstagande vid ett krigsfall. Genom debatten ha förbundets tongivande makter deklarerat sin mening, att denna rätt tillkommer den sökande staten men icke övriga medlemsstater. Det förefaller mig, herr talman, som om detta skulle vara så tydligt, att det även borde kunna uppfattas av den svenske utrikesministern.

Genom det senaste råds-mötets behandling och beslut beträffande Schweiz' framställning har sålunda det ohållbara i Sveriges hittillsvarande ståndpunktstagande klart belysts för var och en, som vill, vågar och kan se objektivt på detta förhållande. Då utskottet trots vad som inträffat, hastigt passerande förbi detta, blundande för råds-mötet i Schweiz, fortfarande rekommenderar riksdagen att låta regeringen fortsätta sin hittills förda blindbockslek i Genève, måste man öppet ställa frågan: vilka äro de icke officiellt uttalade skälen till detta ståndpunktstagande?

Och en annan fråga: ha vi för övrigt någon fast svensk position i här berörda fråga? Vi ha för det första herr Undéns mycket omtalade deklARATION inför 28-mannakommittén. Vi ha för det andra utrikesministern Sinders deklARATIONER

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

vid årets riksdag och i radio inför offentligheten, nu senast vid polske utrikesministerns mycket märkliga och intressanta Sverigebesök. Vissa partigrupper ha dessutom utrikesministerns uttalanden vid dennes besök på deras slutna möten, medan riksdagen som sådan fanns samlad och tillgänglig — inom parentes sagt en fullkomligt ny men även tidstypisk metod för umgänge mellan regering och riksdag i det demokratiska Sverige.

Men vi ha även andra deklarationer av lika auktoritativ karaktär men av tidigare datum. Jag erinrar om universitetskansler Undéns föredrag i Uppsala i oktober 1935, däri han förklarade, att i och med inträdet i Nationernas förbund ersattes svensk neutralitetspolitik med vad han riktigt kallade solidaritetspolitik. Vi ha utrikesministern Sändlers uttalande vid 1936 års remissdebatt, däri han yttrade beträffande de ekonomiska sanktionerna: »Där äro *förpliktelse*na klara och *ovillkorliga*. Endast den, som ej känner något ansvar, kan ha möjlighet att blankt strunta i dessa förpliktelser. Det finns blott två sätt att undandraga sig dem eller bereda sig handlingsfrihet. Det ena är att neka till klara fakta och bestrida angreppets förefintlighet, det andra är att sörja för att vårt land går ur Nationernas förbund.» Det är, herr talman, utrikesminister Sandler av årgång 1936, som talar. Längre fram i samma tal säger herr Sandler: »Pakten innehåller ytterligare en annan sak i sin artikel 16, i vars tredje moment det talas om ömsesidigt bistånd. Jag vill erinra om att denna *förpliktelse också är ovillkorlig och bindande*.» Och i propositionen om kreditspärr vid samma års riksdag betecknade herr Sandler *samma artikel 16 såsom »en traktatsenlig förpliktelse, som förbundsmedlemmarna icke kunna godtyckligt undandraga sig*». Inför riksdagen är det alltså sagt av utrikesministern för två år sedan, att artikel 16:s sanktionsparagraf är att betrakta såsom en traktatsenlig förpliktelse, som förbundsmedlemmarna icke kunna godtyckligt undandraga sig.

Det föreligger, herr talman, mellan den ståndpunkt, som här refererats, och den ståndpunkt, som de tongivande stormakterna preciserade i debatten kring Schweiz' framställning, en obestriddlig samstämmighet. Och den tystnad, som den svenske utrikesministern iakttog gent emot uttalandena i denna debatt — de uttalanden, vari man underströk, att det förestående beslutet enbart gällde Schweiz unika fall men ingalunda andra medlemsstater — denna herr Sändlers tystnad synes mig uttrycka en harmonisk meningsfrändskap med de tidigare nämnda deklarerande herrarna. I en intervju i Köpenhamn sade för övrigt herr Sandler till de journalister, som där mötte honom, att vi borde uppmärksamma framför allt tystnaden vid rådsmötet, icke så mycket vad som sagts. Jag förmodar, att vi göra honom en tjänst, då vi här mera intressera oss för hans egen tystnad i ett ögonblick, då en svensk representant, enligt min mening, framför allt borde ha talat. Sammanställd med vad riksdagens utrikesutskott »understryker» omedelbart efter detta rådsmöte är däremot herr Sändlers tystnad lika obegriplig som den är oförsvarlig.

Ytterligare några ord om den schweiziska frågan äro emellertid här på sin plats. Det måste ha varit svenska regeringen bekant, att Schweiz' framställning skulle förekomma vid rådsmötet. I januari månad väcktes i riksdagens båda kamrar motioner, vilka sysslade med samma problem för Sveriges vidkommande, som den schweiziska regeringen framfört inför rådsmötet. Motionerna remitterades omedelbart till utrikesutskottet. Det hade varit naturligt, både ur regeringens och riksdagens synpunkt, att behandlingen av dessa motioner rörande spörsmålet om Sverige och Nationernas förbund kommit före rådsmötet, så att vår utrikesminister herr Sandler, då han fungerade såsom talesman för Schweiz' hemställan om rätt till neutralitet, även hade haft riksdagens mandat att samtidigt företräda samma önskan från sitt eget land. Ty

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

hade den svenska regeringen *velat* en dylik framställning, så hade även här funnits ett enhälligt parlament bakom densamma — givetvis med undantag för den ryska statens representanter.

Herr Sandler sade här helt nyligen, att det kan konstateras delade meningar i den fråga, som nu är under debatt. Ja, det är han själv, som är skuld till det. Han kunde hava haft en enig opinion med sig till Genève och han hade kunnat företräda denna opinion samtidigt med att han företrädde Schweiz' intressen där nere. Att frågan först nu i riksdagens elfte timme föreligger till behandling är ett talande bevis för regeringens *verkliga intresse och verkliga mening i saken*, samtidigt som det är ett nytt utslag av vår utrikesministers nonchalerande av riksdagen, då det gäller problem, som sortera under hans departement.

Emellertid har jag med vad jag hittills sagt, herr talman, konstaterat, dels huru behandlingen av fallet Schweiz på Nationernas förbunds senaste råds-möte bevisat omöjligheten i den officiella svenska ståndpunkten, dels huru statsmakternas uppfattning på detta rådsmöte stämmer överens med vår utrikesministers mening i frågan från 1936, samt huru herr Sinders tystnad vid rådsmötet kunnat tolkas såsom ett tyst instämmande i Nationernas förbunds stormakters nämnda uppfattning. Från en sammanfattning av dessa konstateranden kan det föreliggande utlåtandet från utrikesutskottet förstås, men från samma utgångspunkter måste även yrkandet om riksdagens avslag på detsamma väsentligen skäras. Det förhåller sig ju så, att den tidigare mycket omtalade kollektiva säkerheten icke längre existerar. *Ingen* i denna kammar, *ingen av Nationernas förbunds alla varmaste anhängare* — om det överhuvud finns någon, som i själ och hjärta verkligen är det — *ingen kan eller vågar längre åberopa den kollektiva säkerheten och den därmed följande tryggheten för vårt land* såsom motiv för fortsatt medlemskap. Nationernas förbunds karaktär av ett intresseorgan för vissa stormakter är mera uppenbar för alla och envar än någonsin tidigare. Just på grund av att så är förhål-landet gjordes de nämnda deklarationerna vid det senaste rådsmötet. Förplik-telserna skulle gälla för samtliga små medlemsstater, därför att dessa små-stater skola utnyttjas den dag, *då det gäller stormakternas egna intressen*. En liten stat kan icke med hänvisning till paktens bestämmelser räkna med för-bundets bistånd eller skydd. Den kan möjligen räkna med att dess öde lägges i händerna på en noninterventionskommitté, någonting som väl alla länders folk be alla goda makter att bevara sig för. Spaniens exempel har lärt oss, att nonintervention betyder indirekt hjälp åt den anfallande parten. Abessi-niens exempel visar, att sanktionsinstrumentet den enda gång, det kommit till praktisk användning, betydde samma sak. Det var från början till slut en komedi för den allmänna protestopinionens vilseledande och uppdämning. Dess sluttablå består i Nationernas förbundsmakters officiella erkännande av den överfallna medlemmens slaktande. I den frågan kunna vi konstatera, att vår utrikesminister lärt om från den tidpunkt, då han stolt deklarerade, att Sverige icke kunde »godkänna en fred på rättens bekostnad». Nu har han mycket snabbt, innan ännu övriga makter ha hunnit så långt, inför rådsmötet medde-lat, att vi sända vår minister till Rom för att erkänna Abessinienens slaktande.

När denna uppfattning, som jag här i korthet givit uttryck åt, om Nationer-nas förbunds karaktär, bekräftad genom förbundets egen verksamhet, är odisku-tabel, huru är det då möjligt, herr talman, att komma med ett utlåtande sådant som det, vilket i dag ligger på kammarens bord, det utlåtande, för vilket vår utrikesminister i egen person nyss varit talesman inför kammaren? Herr Sinders anförande utgör en god utgångspunkt för besvarande av denna fråga. Herr Sandler sade med en tydlig varnande innebörd, att »väckandet av förslaget

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

om utträde är en politisk viljeakt. Ett utträde betyder, att vi befinna oss i samma värld som förut, icke i ett tomrum.» Herr Sandler förklarade vidare, att han »med oro tänker på tiden till hösten, där det behövs både vaksamhet och beredskap». Och han yttrade slutligen, att »så länge ovisshet råder, huru de brännande problemen skola lösas, så länge råder det osäkerhet».

Av dessa valda satser, plockade ur herr Slanders senaste statsmannatal inför riksdagens andra kammare — det sista för i år, skulle jag tro, det andra under denna riksdag — framgår det bara en mening: Sverige bör vara kvar i Nationernas förbund; det är tryggare inom Nationernas förbund, medlemskapet utgör en del av vår beredskap, särskilt talar det aktuella läget för att medlemskapet upprätthållas. Jag påpekar, herr talman, att denna grundinställning, som jag kommer fram till, utgående från herr Slanders eget anförande inför kammaren, återigen skiljer sig från de deklarationer om neutralitetspolitik, som även i dag upprepats.

Hurudant är det läge, som herr Sandler här riktar uppmärksamheten på? Jag är fullkomligt enig med honom om att det är allvarligt. Vi finna, huru som den tongivande makten i Nationernas förbund, England, befinner sig i förhandlingspolitik med en av staterna inom det s. k. fascistiska blocket, nämligen Italien. Vi finna, huru detta England är inställt på en taktik, som dels går ut på att åstadkomma splittring, dels syftar till militär inringning. Om jag därefter frågar, vad som är meningen med ståndpunktstagandet vid senaste rådsmötet, kommer jag till det svaret, att ståndpunktstagandet på senaste rådsmötet innebär, att man vid denna militära inringning vill räkna med småstaterna och även är intresserad av att med det inflytande man har dirigera dessa småstaters upprustningspolitik. Därför ingen suveränitet åt småstaterna, därför ingen frihet, därför ingen rätt till neutralitet, därför detta markerande av att Schweiz' hemställan är unik, därför detta markerande av att detta icke gäller för andra medlemsstater.

Nu säger man, att det kan vara av intresse för Sverige, och att det kan ha ett sammanhang med vår trygghet i fortsättningen, att vi äro medverkande i denna aktion, att vi äro medverkande i denna stora framstöt. Det blir en aktion för demokrati och för frihet. Ja, den som tror det, han kan ju möjligen rädda sin själ och freda sig för oro i hjärtat, om han är med på herr Slanders, regeringens och utrikesutskottets utrikespolitiska linje och är beredd att taga konsekvenserna i en nära liggande framtid. Det kan man göra, om man hyser denna barnafromma uppfattning, att det brittiska imperiet skulle gå till sin nuvarande aktivitet av intresse för demokrati och frihet. Herrar ledamöter av utrikesutskottet, såvida ni icke samtliga i dag hava fått tunghäfta eller ha förfärligt mycket att göra, så att ni icke ha tid att vara inne i kammaren, när er egen fråga behandlas, kan någon av er ge mig bara ett enda exempel — det är rimligt begärt — ur de senaste tjugu eller tio eller fem årens politiska historia på Englands intresse för demokrati och frihet? Det vore ytterst intressant. Svaret på hela denna argumentation är, att det är en bluff vi här ha att göra med, ett imperialistiskt blocks uppmarsch emot ett annat liknande block. Och medlemskapet i Nationernas förbund — det är i dag uppenbarare än någonsin — det betyder en allians för Sveriges vidkommande med ett av dessa block. Klart i pakten utsagd rätt till neutralitet innebär, att fortsatt medlemskap kan upprätthållas, men också möjlighet, låt mig säga ökad möjlighet, att stå utanför denna kommande kraftmätning. Medlemskap utan en förändring av pakten, utan att samma rätt som tillerkänts Schweiz även tillerkännes Sverige, drar oss in i kriget, ger oss intet av trygghet men allt av risk. Ett åberopande av neutralitetsdeklarationerna från år 1938 i 28-mannakommittén, i svenska radion, i vilka vi hävdade vår frihet att själva avgöra vårt

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ståndpunktstagande i en inträdd situation, kan i det ögonblick allvaret står för dörren betraktas som en ovänlig handling, och enbart dessa deklarationer kunna vara tillräckliga för vårt indragande i kriget.

Av detta framgår, herr talman, att medlemskapet i Nationernas förbund innebär ökad risk för vårt land, ökad otrygghet, medan däremot det är uppenbart, att alla fördelar, som man tidigare teoretiskt kunnat peka på, i dag ej längre existera. Efter rådsmötet, som utrikesutskottet har blundat för, förmodligen på grund av den roll utrikesministern där har spelat, efter detta rådsmöte tala alla skäl starkare än tidigare för, att klarhet skapas beträffande Sveriges förhållande till Nationernas förbund — klarhet i så måtto att vi erhålla samma rätt, som nu tillerkänts Schweiz, eller att vi där nere ge klart besked om att förutsättningen för fortsatt medlemskap betingas av, att paktens nuvarande formulering radikalt revideras.

I den motion, nr 88, som väckts av mig och mina partikamrater Arvid Olsson och Viktor Herou, yrkas alternativt, »att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till regeringen hemställa, att regeringen, om möjligt i samråd med Nordens övriga länder samt andra intresserade mindre stater, vilka tillhöra Nationernas förbund, låter meddela N. F:s generalsekretariat, att förutsättningen för fortsatt medlemskap i förbundet är en omedelbart genomförd revision av förbundsakten i sådan riktning, att medlemsstaternas möjlighet att intaga en neutral position i spända situationer eller vid krigsfall icke beskäres genom aktens bestämmelser».

Jag kan icke, herr talman, för mitt vidkommande nöja mig med den reservation, som är fogad till detta utskottsutlåtande, och jag beklagar detta inför kammarens forum, ty för mig spelar det ingen som helst roll, om denna reservation är undertecknad av högern och dess mannar herrar Hammarskiöld, Domö, Bagge och Anderson i Norrköping, eller av andra representanter. Det är icke därför jag icke kan ansluta mig till densamma — det är därför att man ej heller i denna reservation tillräckligt klart säger ut vad som i dag måste sägas ut från den svenska riksdagens sida. Jag vill icke, kan icke som enskild ledamot av denna kammare taga ansvaret för vad utskottet här föreslår. Jag vill icke, kan icke heller nöja mig med det framställda vaga yrkande, som gjorts i den bifogade reservationen. Jag anser, att vad som är givet efter rådsmötet är att man ger klart besked till det som där sagts — att detta gäller Schweiz men det gäller icke Sverige och övriga medlemsstater — att förutsättningen för landets fortsatta medlemskap är en sådan revidering av pakten, att samma frihet, samma suveränitet beviljas även övriga smärre medlemsstater. Det är detta, som vi här sökt utforma i det andra alternativet i vår motion, som jag nyss refererade. Vi vilja icke, att svensk ungdom skall offra liv och blod för att deltaga i värnandet av resterna av den orättfärdiga Versaillesfreden. Vi vilja icke, att svenska hem, svenska ekonomiska och kulturella värden skola skövlas och kränkas genom fortsatt samgående och solidaritet med en viss stormaktsgrupp, som är maskerad under Nationernas förbunds folkrättsliga principer. Vi vilja, i likhet med vad vi hävdat vid tidigare riksdagar, att Sverige, så långt det är möjligt, lösgör sig från alla som helst inflytanden från de olika stormaktsintressena och stormaktsgrupperna och därigenom erhåller möjlighet, att den dag, allvaret står för dörren, själv bestämma sitt ställningstagande utanför eller med, efter de förhållanden, som då föreligga.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till det andra yrkande, som framställts i motionen nr 88.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Den bild, som utrikesministern tecknade av situationen i Europa, utgör ju en så mörk fond som man gärna kan

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

önska sig för en diskussion som denna. Det är väl också på det sättet, att det just är dessa farhågor för, att de explosiva ämnen, som hopat sig i Europa, skola åstadkomma en förfärlig världsbrand, som göra, att man nu diskuterar frågan om neutraliteten och frågan om att förvandla folkförbundet till en non-interventionskommitté nr 2. Det är, såvitt jag ser, tvenne riktningar, som här framträda med parollerna om neutralitet i nuvarande situation. Den ena diskuterar frågan om folkförbundet och frågan om neutraliteten utifrån perspektivet av ett stormaktskrig, där Sverige liksom 1914—1918 kan krypa undan och hålla sig så dolt som möjligt och slippa att indragas i själva världsslaget. Det är ju det stora flertalet, som resonerar utifrån denna utgångspunkt. Den har för övrigt präglad den diskussion, som förts i pressen angående neutralitetsproblemet under senaste tiden. Det finns naturligtvis inom denna riktning också människor, som hylla den av rent ekonomiska intressen. Sverige har ju bortåt en miljard kronor fastfrusna i Tyskland, och dylika intressen rekommendera också en så försiktig och moderat politik som möjligt gent emot Tyskland, för att man på det viset skall kunna bevaka sina intressen. Men det finns en annan riktning, som i dag, uppenbarligen icke utifrån några svenska synpunkter, pläderar för neutralitet. En talesman för en sådan åskådning har nyss uppträtt, som utan vidare angripit folkförbundet som en allians, där man icke har ett ord att säga, men riktad mot triangeln Tokio—Berlin—Rom, som utan vidare jämför de stater, som låt vara i vissa fall av motiv, som vi icke alls sympatisera med, dock i sitt eget egoistiska intresse tvingas att hålla tillbaka sin aggressivitet — jämför dem med de aggressiva makter, som tydligen sätta hela sin makt på krigets kort.

Till denna dimbildning, som man här bedriver, då man karakteriserar den kollektiva säkerheten som kriget självt eller som den viktigaste betingelsen för kriget, är det ju icke svårt att spåra källorna, och spåra också vilka som ha intresse av densamma. Det är känt — det har tidigare sagts här — vilka makter som i dag gå i spetsen i kampen mot folkförbundet, vilka dels föra denna kamp genom sitt eget uttråde, genom att direkt försvaga folkförbundet, och dels föra denna kamp genom mer eller mindre medvetna vasaller, som inrikta sina ansträngningar på vissa för närvarande mycket fundamentala delar av folkförbundets hela konstitution. Att Tyskland är intresserat av att så många makter som möjligt i dag utträda ur folkförbundet och proklamera neutralitetspolitik, är ju känt. Så sent som den 20 februari detta år förklarade den tyske rikskanslern i sitt riksdagstal bl. a.: »Strävandena till neutralitet», säger han, »från en del europeiska stater fylla mig med den djupaste tillfredsställelse.» Det är ju ingen tvekan om, att med den politik, som man från det hållet för, det måste vara ett intresse, att eventuellt blivande motståndare stå splittrade. Det är förutsättningen för dess politik. Mot en samlad front av de stater, som ha behov av fred, likgiltigt av vilken anledning, skulle man vara tvungen att slå till reträtt, ty det vore ju rena dårskapen att under sådana betingelser fullfölja den politik, som nu oroar hela världen.

Herr talman, jag tror, att det är just i dag av betydelse, att man ställer några frågor för att verkligen komma till kärnpunkten i denna neutralitetsdiskussion, nämligen: Vilken neutralitet åsyftar man med denna sin neutralitetspropaganda? Menar man den s. k. neutralitet, som fördes under världskriget, då Sverige levererade för Tyskland absolut oundgängliga produkter, bl. a. järnmalm, och därmed möjliggjorde krigets förlängande — en neutralitet som innebär motsatsen till neutralitet? Menar man en sådan neutralitet som innebär, att man skall stoppa all handel med de krigande, man må stå på vilken sida som helst, man må ha sympatier eller antipatier för dem? Eller menar man kanske den tredje formen av neutralitet, att man skall driva handel med

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

de stater, vilka man är övertygad om icke ha frambesvurit kriget, med de stater med vars krigsmål vi av ena eller andra anledningen anse oss kunna sympatisera? Jag tror, att dessa frågor äro ganska viktiga. Det är på tiden, att svenska folket får klarhet över just dessa frågor. Det är icke riktigt, att denna angelägenhet skall ligga i händerna på diplomaterna, och att det skall bli en hemlig handläggning därav, som man har i beredskap och som man skall låta bringa till verkställighet den dag kriget bryter ut.

Jag skulle vilja understryka till detta, att grundfelet enligt min mening med den neutralitetsdiskussion, som har förts och även med de deklarationer som givits — jag bestrider icke alls uppriktigheten i dem — grundfelet är, att man diskuterar från den utgångspunkten, att perspektivet är ett stormaktskrig, eller att stormaktskriget är oundgängligt. Det är klart, att det blir ett stormaktskrig, om intet mirakel sker, om det icke lyckas att samla de fredsbehövande makterna till en verklig fredsfront. Om man i Europa fortsätter den politik, som hittills från vissa håll förts, måste det bli en explosion — det måste bli ett stormaktskrig. Men sannolikt är axeln Rom—Berlins närmaste perspektiv icke ett stormaktskrig — det är ett för stort äventyr, och därför är dess strävande att bereda stormaktskriget genom smärre krig, genom att säkra åt sig kontrollen över de råvaror, som behövas, genom att skaffa sig strategiskt viktiga positioner o. s. v., genom att erövra Abessinien, Spanien, Österrike och låt oss säga Tjeckoslovakien, ja — låt oss säga Norden. Därigenom förbereder man stormaktskriget, och därför att alla fakta hittills, som blottats, visa, att detta är avsikten, att det är efter dessa framgångslinjer man nu arbetar — därför tycker jag det är närmast en illusion att diskutera neutralitetsproblemet från samma utgångspunkt som vi hade 1914.

Det andra skälet till att jag anser själva utgångsläget för diskussionen felaktigt, är erfarenheten från det förra kriget. Därom har ju i de olika länderna stadgat sig den uppfattningen, att Sveriges och Nordens roll under det förra kriget hade en nästan alldeles utslagsgivande betydelse för Tysklands uthållighet. Jag skall bara taga ett citat. Det är den brittiske marinattachén i Norden under världskriget, amiral Consett, som i sin bok »De obehäpnade krafternas triumf» skriver så här: »Ingenting skulle ha mera effektivt bidragit till krigets avslutning än sänkningen av de fartyg, som fraktade järnmalm från Sverige till Tyskland, eller en ekonomisk press, som drabbade den svenska malmindustrien.» Detta uttalande är karakteristiskt för det sätt, varpå man i europiska länder bedömer Nordens och Sveriges ställning under det föregående kriget och under ett kommande krig. Vi veta, att Tyskland tillfredsställer hälften av sitt malmbehov från Sverige — jag räknar då kvalitativt, icke kvantitativt. Dess upprustning i det oerhört snabba tempo, som skett, hade icke varit möjlig utan den svenska järnmalmen. Det kan icke tänka på att föra ett långt krig utan att åt sig skapa garantier för att denna svenska malm skall tillföras dess krigsindustri, och därför, herr talman, har frågan om Sveriges järnmalm blivit en ganska fundamental fråga i diskussionerna om neutraliteten och om den politik, som Sverige kan föra under ett stormaktskrig.

Här är tyvärr icke utrikesministern närvarande. Jag förmodar, att utskottet har någon talesman, som väl skall framföra utskottets syn på saken. Jag skulle vilja kasta fram frågan: Vad är det egentligen för neutralitetsregler man diskuterar? Det är ett stort problem för närvarande. Nordens utrikesministrar ha sammanträtt för det. Jag skulle fråga: Diskuterar man frågan om de nya neutralitetsreglerna utifrån exempelvis de principer, som äro vägledande för den amerikanska neutralitetslagen, att man eventuellt kan sälja till krigförande men att de krigförande i så fall dels skola betala produkterna kontant och dels skola frakta dem på egna kölar?

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Frågan är icke betydelselös. Det borde i en sådan här diskussion, när all uppmärksamhet och skarpsinnighet är inriktad på frågan om neutralitetsproblemet, också sägas några ord om den saken.

Det har nu sagts, att den ekonomiska sanktionspolitiken har lidit sammanbrott. Jag skulle till det vilja understryka vad utrikesminister Sandler sade: Folkförbundet är dess medlemmar. Folkförbundets politik är dess medlemmars politik. Om därför denna politik har lidit ett sammanbrott, så är det ett resultat av att dessa medlemmar icke inriktat sina krafter på en politik, som överensstämmer med folkförbundspaktens anda. Det är ju påtagligt.

Enligt min mening — jag har tidigare markerat det vid denna riksdag — har icke alls principen om att bromsa upp aggressorerna med finansiella och ekonomiska sanktioner lidit sammanbrott, även om resultatet var nedslående i fråga om Abessinienkonflikten. Man bör komma i håg — det är ett ganska väsentligt faktum — att dessa sanktioner icke omfattade fundamentala detaljer för den italienska krigföringen.

När jag här hör herr Lundstedt tala om, att han för sin del hoppas, att det aldrig skall gå att skapa effektiva sanktioner, så måste jag ju säga, att det är klart, att om man har den uppfattningen — och det har man på reaktionärt håll i Europa, och det hade också den engelska högerregeringen enligt många omdömesgilla vittnens uttalanden, i det att den icke ville och icke vågade utveckla sanktionerna, då det skulle ha lett till ett sammanbrott för regimen i Italien — har man, som sagt, den meningen om de ekonomiska sanktionerna, kan man i varje fall icke stödja den på fakta.

Jag anförde, när frågan sist diskuterades i riksdagen, att det land, som i dag för krig mot Kina, Japan, måste importera nio tiondelar av sin olja, två tredjedelar av sitt stål, hälften av sin mangan, all nickel, kvicksilver och kautschuk, alltsammans produkter, som äro nödvändiga för kriget.

Och, mina herrar, om de stater, som vilja fred, skulle förena sina ansträngningar för en verklig sanktionspolitik mot den, som stör freden, skulle man även med dessa ekonomiska kampmedel utan militära maktmedel kunna tvinga aggressorerna till reson.

Nu har det ju varit så, att på grund av den splittring, som råder mellan de skilda konkurrerande maktintressena i Europa, har man tolererat, att dels Spanien och dels Kina överfallits utan att man gjort någonting i enlighet med folkförbundets anda. Men från vår fackliga verksamhet vet man många tillfällen, när fackföreningarna fått avstå från strejkvapnet, utan att de därför avskrivit detsamma eller uraktlåtit att räkna med detsamma som en tillgång för framtida provningar.

Jag ser frågan om att göra sanktionsvapnet effektivt dels som en fråga om att förhindra världskriget och dels som en fråga om att mobilisera folkmassorna — dem som vilja freden — till en sådan påtryckning på regeringarna, att man förändrar sin politik mot folkförbundet.

Utskottet säger i sitt utlåtande, att riskerna för småstaterna av sanktionerna äro betydligt större än för stormakterna. Jag skulle till det vilja replikera, att riskerna för småstaterna för närvarande äro betydligt större än för stormakterna men icke utifrån utskottets utgångspunkter utan utifrån den faktiska aggressivitet, som i dag riktas mot småstaterna. Som jag ser frågan, är det så, att stormakterna klara sig. De ha nog tämligen goda resurser. De kunna i varje fall möta de aggressiva som jämställda. De kunna klara sig utan sanktionsvapnet. Men de små makterna, de, som i dag befinna sig i skottgluggen, hava icke de stora makternas möjligheter.

När utskottet här lägger skulden på stormakterna för den politik, den ynkliga och nesliga politik, som folkförbundet fört under de senare åren, vill jag

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

säga, att småstaterna och vårt land sannerligen icke äro utan skuld till att det blivit som det blivit. Det är ingen tillfällighet, att det i svensk press — jag tänker framför allt på folkpartipressens tidningar såsom Göteborgs handelstidning, Eskilstuna-Kuriren o. s. v. — talas om den svenska regeringen som Englands springpojke i viktiga frågor. Det är ingen tillfällighet.

Därmed menar jag ju ej, att den svenska regeringen sammankopplat Sverige med England. Men den har varit mycket lyhörd för de engelska intressena. Man kunde bara draga slutsatsen, att det var en sådan lyhördhet, som gjorde, att den svenske utrikesministern i Genève före de flesta förklarade, att Sverige skulle erkänna rovet av Abessinien.

Om man går tillbaka i några års svensk utrikespolitik, skall man finna vissa stödjepunkter för minnet, som kunna bidra till att belysa frågan om ansvaret för den politik, som förts. Jag vill påminna om 1933, då folkförbundet hade att behandla ett förslag från Frankrike, att de tyska S. S., S. A. och Stahlhelmorganisationerna skulle inräknas i Tysklands krigsstyrka. Sverige röstade mot! Sandler gav en förklaring. Den låg i huvudsak på det formella planet. Låt mig påminna om 1935, då folkförbundet hade att behandla den tyska regeringens beslut att återinföra den allmänna värnplikten! En enda representant röstade mot detta beslut. Det var Danmark. Men bakom Danmark stod Sverige. Låt mig påminna om hur det i den internationella diskussionen påpekades, att Tyskland redan i Versaillesfreden, när det tvingades att nedskrota sina vapenfabriker, flyttade över en del av sin vapenproduktion till Sverige! Det är tillräckligt att härtill foga det faktum, att den svenska järnmalmsexporten var en mycket fundamental förutsättning för den tyska upprustningen, för att konstatera, att utskottet knappast tjänar sanningen genom att särskilt utpeka någon makt som huvudansvarig för tillståndet.

Nu tror jag ju icke, att vare sig Sverige eller småstaterna överhuvud kunnat göra underverk. Men jag tror, att om småstaterna, som ändå åstadkommit ett ganska gott samarbete även i folkförbundet, vid varje tillfälle hävdade folkkrättens principer och folkförbundets principer, så skulle det ha gått att betvinga det motstånd, som framför allt från England rests mot en verklig folkförbundspolitik.

Jag skulle särskilt vilja påpeka, huru på det området jag för ett par veckor sedan har fått ett första verkligt uttryck för, att en annan politik håller på att bryta igenom i Europa. Jag tänker på hotet mot Tjeckoslovakien. Det var nästan nöjsamt att läsa den tyska pressens försök att förklara truppkoncentrationerna vid den tjeckiska gränsen, vilka alla vettiga människor tolkade som en inledning till omedelbart överfall på Tjeckoslovakien, i likhet med överfallet på Österrike. Det är tydligt, att där ha aggressorerna för första gången tvingats — kanske bara tillfälligt men ändå tvingats — till en reträtt. Det är väl nämligen ingen tillfällighet, att det var det land, som hade försvarspakt med Sovjetunionen och Frankrike, som tvingade Tyskland till denna reträtt. Det var ingen tillfällighet, att just denna försvarspakt också till slut lyckades lägga den engelska rösten i vågskålen, varför övervikten blev för stor och varigenom Tyskland tvingades till reträtt.

Jag tror, att om våra småstater skulle använda sina möjligheter att verkligen hävda internationella folkkrättsprinciper, skulle de icke tala för döva öron. Då skulle de kunna draga ett ganska gott strå till stacken, när det gällde att förena alla de krafter, som ändå ha intresse för fredens bevarande, kring en verklig fredspolitik.

Så som jag ser saken kan icke Sverige bli vare sig starkare eller tryggare genom utträde ur folkförbundet eller genom att dess sanktionsbestämmelser sättas ur kraft även formellt och utmönstras. Det är, som utrikesministern

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

här anförde, så, att Sverige inträder icke i något tomrum. Det finnes i precis samma värld. Dess läge kan under alla förhållanden icke förbättras. Det är troligt, att det kan försämrast. I varje fall faller det sig naturligt från våra utgångspunkter, så som vi se Sveriges läge i dag, att en isolering av Sverige i dag vore den nästan sämsta vägen, som man kunde välja.

Jag har i en särskild interpellation frågat utrikesministern, om han icke anser situationen vara sådan för de nordiska länderna, att man borde söka åstadkomma ett försvarsförbund. Han har i ett offentligt tal givit ett indirekt svar på frågan. Han har sagt, att ett försvarsförbund eller en allians vill han icke veta av, därför att det förutsätter, att man har fiender. Det vill han icke erkänna, att Sverige har. Men ett militärt samarbete kan gärna diskuteras.

Jag vill till herr Sandler säga med direkt anknytning till hans mycket motiverade avståndstagande från att ställa formerna i förgrunden, att vi diskutera verkligen icke formen utan saken. Kan man utan att giva den något sådant namn, som vi kastat fram, åstadkomma en samverkan mellan de nordiska staterna i deras eget intresse, en ekonomisk och en militär samverkan, anse vi, att det tjänar saken. Det är innehållet i vad vi vilja.

Jag menar, att neutraliteten måste eftersträvas ur olika synpunkter. Bland annat ur synpunkten av att vi ha en överklass i de nordiska länderna, som är mycket tyskorienterad, och ur synpunkten av Finlands säregna ställning anse vi, att man kan bäst tjäna de strävanden, man vill befrämja, och samtidigt också tillgodose det egna landets intressen genom att de nordiska staterna verkligen få stå neutrala under ett nytt krig. Men denna neutralitet måste både förberedas och värnas. Den får under alla förhållanden icke förverkligas och icke proklameras på sådant sätt, att det uppfattas och måste uppfattas som ett stöd åt de krigiska och aggressiva krafterna.

Det, som inträffat under de senaste åren, har visat, hur formerna för angreppen växla. Jag läste i en motion av herr Flyg m. fl., att Österrikes ockupation ingenting annat var än ett fullföljande av tysk inre påverkan. Sådana motiveringar kan man icke gärna lägga på Tjeckoslovakien, framför allt icke på Spanien eller Abessinien och ändå mindre på Kina.

Formerna för angreppen växla, och också objekten för dessa angrepp växla. Det vore från det svenska folkets sida mycket felaktigt, om man inbillade sig, att därför att Österrike var ett tysktalande land måste det ske, som skedde, och därför att vi icke alls befinna oss i Österrikes ställning behöva vi icke känna oss bekymrade över en liknande utveckling här.

Jag skulle också vilja säga ett par ord i anledning av en motion, som inlämnats av herr Flyg och där man har släppt igenom ett angrepp på vårt parti, som utpekats som den ryska statens svenska parti, och därjämte ett angrepp på ett land, med vilket Sverige lever i vänskapliga förbindelser och som Sverige icke kan förebrå någon inhonnett handling under de år, som gått, sedan bolsjevikregimen genomfördes.

Det är mig naturligtvis fjärran att anklaga talmannen eller sekreteraren för att hava varit medvetna om dessa förlöpningsar av herr Flyg. Det är ju alldeles påtagligt, att detta har gått deras uppmärksamhet förbi. Men det är ändå en mycket allvarlig sak, att det kan förekomma, att man här i en riksdagsmotion skall kunna rikta sådana förolämpande beskyllningar. Jag tror, att just på grund av detta det kan vara motiverat att säga ett par ord om herr Flygs och hans partis framträdande.

Han lovade för övrigt, att han själv skulle tala om det. I sin tidning har han meddelat, att när denna fråga skall diskuteras skall han tala svenska med de svenska kommunisterna. Hans kända blygsamhet har tydligen föranlett honom att glömma detta sitt offentligen avgivna löfte.

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

Det är ju, så som jag ser frågan, ganska anmärkningsvärt, att människor, som nyss, för icke så många år sedan tillhörde samma parti som jag själv, nu kunna besmutsa sitt eget föregående genom att giva det en dylik karaktistik.

Nu är det ju så, att folk, som löper över, i många fall bli de bittraste och hänsynslösaste fiender till sin gamla rörelse. Men jag tycker, att det borde ändå vara något av självbevarelsesdrift hos vederbörande. Han söker i sin motion kompromettera internationalismens princip, principen om att socialismens idé måste förkroppsligas i ett internationellt parti. Vi, som bekänna oss till denna internationalism, vilja därför icke på något sätt avstå från att med största eftertryck markera vår solidaritet och vår samhörighet med det land, där vi äro födda och där vi ha fostrats.

Det är, som vi se saken, ingen motsägelse mellan en internationalistisk åskådning och betraktelsesättet, att man är ansvarig för och att man har intresse av att bevara nationen. Men det är ju så, att i den svenska arbetarrörelsen — jag talar icke bara om det parti jag företräder — har denna fråga varit i bakgrunden. Jag påminner om, att det är bara ett par år sedan som Sveriges statsminister på en födelsedagsfest — det var för övrigt för Höglund, som fyllde 50 år — nästan bad om ursäkt för att han utbringade ett leve för fosterlandet. Det är bara någon månad sedan Stockholms socialdemokrater första gången gingo med svenska flaggan i 1 maj-demonstrationen.

Dessa frågor om nationalismen och om nationens bevarande ha icke stått i förgrunden för den svenska arbetarrörelsen tidigare, helt enkelt därför, att den icke har känt, att landets oavhängighet varit hotad.

Jag tror, att erfarenheten visat, att Sveriges oavhängighet under de 130 år, som gått, icke någon gång varit på allvar hotad. Det förklarar också den mentalitet, som präglat vårt, det socialdemokratiska partiet och hela den svenska arbetarrörelsens framträdande, men i dag anse vi kommunister liksom socialdemokraterna, att Sveriges oavhängighet är hotad, och därför anse vi det behöfligt att klart säga ifrån, att denna oavhängighet äro vi intresserade av att försvara. Vi vilja giva allt vad vi kunna, för att bevara den, och vi betrakta den som en av våra värdefullaste tillgångar. Ja, i dag är det ju faktiskt så, att frågan om den nationella oavhängighetens bevarande är liktydig med frågan om försvaret av de sociala framsteg och den politiska frihet, som under många decenniers hård kamp har tillkämpats. Eftersom vi se saken på detta sätt, faller det av sig självt, att vi i hela vårt resonemang icke utgå ifrån någon annan stats intressen. Sveriges politik skall icke bestämmas i Berlin, icke i London, icke i Paris, icke i Moskva. Den skall bestämmas i Stockholm. Det är vår mening. Vi mena, att förandet av en internationell kollektiv säkerhetspolitik är det bästa sättet att bevara den nationella oavhängigheten. Vi anse, att Sveriges folk bevakar sina egna freds- och frihetsintressen bäst genom att samverka med de krafter, som på det internationella planet arbeta för samma intressen. Herr talman! Jag har velat använda tillfället att markera detta just nu på grund av det angrepp, som mitt parti har utsatts för från ett parti, som i dag icke tyckes göra någonting annat än upprepa de bravader, vilka en liten grupp — den räknade visst också tre personer, och dessa utredsades av svenska folket från riksdagen vid föregående val — gjort sig skyldig till. Man behöver bara se på partiets utrikespolitiska linje. Det är ju rätt symboliskt att på dess huvudorgans första sida i högra övre hörnet har man utbytt devisen: »Proletärer i alla länder förenen eder» mot devisen: »För svensk neutralitet». Men detta avståndstagande från internationalismen, detta proklamerande av en tes, som alla äro eniga om, kan icke gärna dölja, att partiet på de utrikespolitiska frågornas område i punkt efter punkt företrätt ståndpunk-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ter, som varken tjänat neutraliteten eller de internationella fredssträvandena? Jag har tidigare påtalat dess kamp mot sanktionerna under Abessinien-krisen. Det var precis som Italien ville. Ingen tvekan om den saken. Jag har påpekat dess kamp mot förslaget att vapen skulle sändas till Spanien. Det var som Italien och Tyskland ville; det tvivlar väl ingen på. Jag har påpekat dess kamp mot folkfronten; att det överensstämde med de reaktionära intressena, vem tvivlar på det? Jag har pekat på dess kamp mot strävandena att i Spanien åstadkomma disciplin. Alla veta, att det bara var i Francos intresse. Jag har pekat på dess kamp mot den kollektiva säkerhetspolitiken, som nu senast i dag åter har dokumenterats. Alla förstå vi, att det är ju precis som Tyskland vill.

Herr talman! I fråga om utskottets yrkande ha vi naturligtvis ingenting att invända, men i fråga om dess motivering är att säga, att där förekomma sådana formuleringar, som dels innebära ett steg ytterligare utöver det steg, som togs i fjol, och varav konsekvenserna icke alls hava varit lyckliga, dels också innebära ett reellt avståndstagande från strävandena till kollektiv säkerhet. Därför så skall jag be, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan, men avslag på utskottets motivering.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Lithander**: Herr talman! Det är ganska märkligt för dem, som varit med i den svenska riksdagen sedan år 1921 och som då gingo emot vårt inträde i Nationernas förbund, att finna, att de farhågor, som man från olika håll då gav uttryck åt, undan för undan blivit besannade. Nu ha vi kommit in i ett sådant läge, att vi göra ansträngningar för att komma ut ur det. Först universitetskanslern och sedan utrikesministern hava i Genève gjort uttalanden ägnade att i någon mån lugna sinnena här i landet, uttalanden, innebärande att Sverige för sitt vidkommande säger sig fritt från skyldigheten att delta i åtgärder, som visat sig vara skadliga. I dag har utrikesexcellensen förklarat, att det är icke nog med att vi själva gjort det. Även de andra nordiska länderna skola göra det. Jag anser det vara mycket önskvärt, att vi på den punkten stå fullt och helt eniga med de övriga nordiska länderna. Det hoppas jag, att vi städse skola komma att göra, men även om vi stå fullt och helt eniga med övriga nordiska länder, så hjälper det icke. Det har framhållits förut, men jag vill ytterligare stryka under det, att vilka uraktlåtelser än andra medlemmar av Nationernas förbund gjort sig skyldiga till, då det gällt att på olika vis uppfylla dem åliggande skyldigheter, så fritager det icke Sverige. Vi äro ändå bundna av den pakt, som vi underskrivit år 1921, och vi kunna icke komma ifrån den, förrän vi antingen efter två års varsel utträtt ur förbundet eller erhållit ett godkännande, varigenom vi fritagas från de förpliktelser, som vi nu i en detalj anse farliga för oss. Det förefaller vara ytterligt svårt att få ett sådant godkännande. Vi hava sett att till och med när det gällde att med särskild motivering fritaga Schweiz, så gick det för sig endast på det viset att två av de stater, som voro emot saken, trädde tillbaka och avstodo från att delta i omröstningen. Det tycker jag kastar en blixtbelysning över, hur det kommer att ställa sig för oss, när det kommer under omröstning, huruvida de nordiska länderna och övriga neutrala stater skola befrias från de förpliktelser, som paktens ålägger dem. Det kommer under alla förhållanden att vålla tvist. Vi hava kommit in i ett ovisshetstillstånd, som ingalunda är önskvärt. Det är därför jag för min del håller så styvt på den skillnad, som ligger i den av herrar Hammarskjöld, Domö och Bagge m. fl. avgivna reservationen, där högerledarna gå in för att ett klargörande av Sveriges

'Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

ställning till Nationernas förbund skall ske i ett hastigare tempo, så att vi tidigare få veta det verkliga läget. Vi skola icke uppskjuta saken till en oviss framtid. Särskilt i en för hela Europa så bekymmersam tid som den nuvarande är det av vikt, att klarhet skapas. Man har under årens lopp fått ganska klart för sig, att de vinster, som man trott vi skulle inhösta genom medlemskapet i Nationernas förbund, uteblivit, samt att Sveriges förpliktelser medföra påtagliga nackdelar. Jag vill icke säga annat än att förbundet som sådant på det sociala området har utträttat åtskilligt, som ur allmänt mänsklig synpunkt varit önskvärt, men det som var huvudsaken och som under alla dessa år stått hindrande i vägen för oss att ordna vårt inre försvar, det var att förbundet skulle skapa en kollektiv säkerhet. I sistnämnda avseende har förbundet varit av noll och intet värde. Det är i varje fall en vinst, att vi kommit till en så allmän uppfattning om den saken, att därom icke råder någon tvekan. Jag tror, att vi äro tämligen ense om att man om Nationernas förbund med fog kan säga, att det icke är något att hålla i hand, när en skall till att dö. Jag skulle vilja säga, att det icke är mycket att hålla i hand, när en skall till att leva heller. Det hava vi fått belägg för. Jag sade nyss att där äro många saker, som legat för förbundets verksamhet. Jag har för min del dock ansett, att det är en något dyrbar form för umgänge emellan framtående politici ifrån olika länder. Detta samarbete har ju sin stora nytta. Jag skulle vilja, att det internationella samarbetet fortsattes, men jag tror, att det skulle kunna ske under litet enklare och mindre dyrbara former, och framför allt under sådana former, att det icke medförde farliga konsekvenser för varje land, som vore med om detta samarbete. Jag vill med andra ord komma fram till ett bestämt försök att reformera, så att man har kvar vad som är av värde, men utrensar vad som är skadligt. Jag vill instämma i vad herr Bagge anført om att vad som bör göras, bör göras så fort som möjligt, så att vi få en bestämd ståndpunkt och veta, hur vi skola ställa oss till en eventuell uppsägning. Man bör söka finna en acceptabel lösning, så att man slipper säga upp medlemskapet i Nationernas förbund. Man bör försöka att skapa internationella umgängesformer, som alla gilla. Man bör framför allt icke skjuta upp saken. Hans excellens utrikesministern beklagade avsaknaden av full enighet inom utskottet. Jag vill stryka under, att vad man icke är enig om, ej gäller det huvudsakliga. Det är icke fråga om oenighet beträffande huvudprincipen. Vi önska bara snabbare takt i ställningstagandet. Under så kritiska förhållanden, som nu råda i hela världen, bör man icke skjuta upp saken och överlåta åt regeringen att bestämma den lämpliga tidpunkten. Jag tycker, att excellensen på det hela taget borde vara ganska belåten i alla fall med den markerade enighet, som råder i huvudfrågan och som beror på, vad vi upplevat, den enighet, som inom alla läger i vårt land kan konstateras. Vi äro eniga i vår neutralitetsvilja och i vår vilja att försvara och värna allas vårt gemensamma land. Excellensen sade, att vi icke böra utträda i ett tomrum. Jag skulle vilja säga, att man knappast någonstans har mindre fast mark under fötterna än i det nuvarande Nationernas förbund. Förbundet kan förbättras, så att man därinom får fast mark under fötterna. Men nu finner man där faktiskt ett tomrum. Excellensen sade också, att ett utträde vore en politisk akt. Ja, givetvis vore det en politisk akt, men det är ingalunda uteslutet, att vi skulle kunna tillhöra ett verkligt reformerat förbund. Även om det skulle komma till en uppsägning, är det säkerligen icke uteslutet, att Sverige kunde samarbeta med andra nationer. Vi böra veta litet bättre var vi befinna oss. Hans excellens skildrade den oro, som råder, och den krigsfara, som nu existerar. I hela världen och även i vårt land går man i spänning. Vi gilla denna utrikesministerns syn på tingen och dela hans farhågor, men

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

det är för oss ett ytterligare bevis, att man icke till en oviss framtid bör uppskjuta handläggningen av dessa saker. Landet bör veta, var det står, och vilka våra förpliktelser äro. Jag tror i alla händelser, herr talman, att icke bara många inom denna kammare utan även många ute i bygderna vilja instämma i de uttalanden, som gjorts av högerens ledare här i kammaren om att man snarast möjligt bör vidtaga åtgärder i saken. Jag ber, herr talman, att få instämma — jag har för övrigt redan genom uppresning instämt — i det yrkande, som framställts av högerens ledare.

Herr Olsson i Stockholm: Herr talman! Jag har begärt ordet för att rikta en kort replik till herr Hagberg i Luleå. Han yttrade, att Sveriges politik icke skulle bestämmas i Berlin, London, Paris eller Moskva utan i Stockholm. Jag ber att mycket livligt få instämma i herr Hagbergs uttalande på den punkten, men får samtidigt konstatera, att herr Hagbergs egen politiska inställning icke bestämmas i Stockholm. Innan Sovjet-Ryssland anslutit sig till Nationernas förbund, dundrade herr Hagberg vådeligen både här i riksdagen och annorstädes mot krämarnas rövarförbund, men så snart Sovjet-Ryssland anslutit sig till förbundet, bytte herr Hagberg politisk skjorta och dundrar i dag på ett annat sätt. Jag har icke så stor respekt för folk, som uppträder på ett dylikt vis. Till sist skulle jag med anledning av att han drog in en riksdagen ovidkommande sak i debatten — han talade om en devis på vår tidning — vill jag säga, att herr Hagberg borde litet bättre studerat saken, så hade han sluppit blamera sig genom att i riksdagens andra kammare tala osanning.

Herr Holmbäck: Herr talman! I likhet med nästan alla ledamöterna från vårt parti kommer jag att rösta för utskottets förslag, som uttrycker förtroende för att regeringen skall föra Sveriges politik i denna fråga med kraft och skicklighet, och som vilar på den uppfattningen, att det, om så sker, icke behövs några direktiv från riksdagens sida. Men med denna utgångspunkt måste jag uttrycka min förvåning över en passus i excellensen Sänders anförande. Jag hade trott, att han, när han var inne på debatten i Genève i anledning av den schweiziska begäran om att Schweiz skulle bli befriat från sanktionsförpliktelser, skulle inskränka sig till ett uttalande, att han icke funnit det då vara behöfligt med något yttrande för Sveriges del i denna debatt, då Sverige ett par månader tidigare i 28-mannakommittén hade framlagt sin uppfattning. Vad jag förvånade mig över var, att han gjorde någonting annat. Han försökte bagatellisera de yttranden, som efter hans rapport fällt utav bestämmande ledamöter inom rådet. Efter att hava läst referat av debatten tror jag för min del, att dessa yttranden äro rätt så allvarliga ur svensk synpunkt, och att man icke bör bagatellisera dem.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler:** Herr talman! Jag förstår icke med vilka öron herr Holmbäck lyssnade. Jag har varken avsett någon bagatellisering eller företagit någon sådan. Jag har konstaterat helt enkelt, att innehållet i av mig citerade uttalanden gick på sidan om kärnan i den svenska deklarationen. Detta är ingen bagatellisering.

Herr Hagberg i Luleå: Herr talman! Jag skulle till herr Olsson vilja replikera det, att vi ansågo oss ha anledning intaga en ändrad hållning till folkförbundet först när Versaillesfredens alla väsentliga punkter hade bragts ur världen och kvar egentligen bara stodo de punkter, som rörde nationsgränserna. Japan och Tyskland hade utträtt ur förbundet för att få fria händer

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
för sin krigspolitik. Italien har som bekant senare utträtt. När Sovjetunionen inträdde för att samverka med de makter, som vilja bevara freden, då ansågo vi, att det fanns goda skäl för att intaga en förändrad ståndpunkt.

Därtill vill jag säga ett par ord om vår ställning till Sovjetunionen. Vi anse, att man i Sovjetunionen söker förverkliga den ekonomiska produktionsordning som socialismen innebär. Vi anse, att det från socialismens utgångspunkter är fullständigt abnormt att förutsätta att ett sådant land skulle hota andra länders fred eller andra nationers oavhängighet. Vi anse följaktligen att ett sådant lands politik måste bli ett stöd för arbetarrörelsen och för de fredssträvande krafterna i hela världen. Utifrån dessa utgångspunkter ha vi alltid ansett det vara på sin plats att stödja Sovjetunionens fredspolitik, i all synnerhet som man icke kunnat angiva ett enda bevis för att Sovjetunionen vill krig, arbetar för krig eller att Sovjetunionen icke vill solidariskt understödja strävandena för att skapa fred.

Vad sedan beträffar talet om att jag skulle ha blamerat mig, när jag sade, att det var symboliskt för partiet att man utbytt devisen: »Proletärer i alla länder, förenen eder» mot devisen: »Svensk neutralitet», vill jag säga att i ett exemplar av Folkets Dagblad för tisdagen den 31 maj 1938 — jag har icke fått tag i någon färskare tidning — står det: »Svensk neutralitet, ut ur N. F.» Jag tror att det räcker som replik.

Herr Holmbäck: Herr talman! Hans excellens herr utrikesministern har svarat mig, att han icke avsett att bagatellisera utrikesminister Bonnets anförande (det var särskilt det anförandet, jag tänkte på). Det är ju möjligt, att han icke gjorde det, men i varje fall framstod det hela för mig som en bagatellisering, och detta därför att Bonnets anförande alldeles tydligt gick direkt mot den svenska ståndpunkt, som förut gjorts gällande. Jag har icke någon text på franska här, men jag har den schweiziska tidningen Neue Züricher Zeitung och enligt denna tidning sade Bonnet bl. a. följande: »Der Beschluss, den wir in dieser Frage zu fassen haben, berührt also in keiner Weise die Stellungnahme der übrigen Mitglieder des Völkerbundsrates in der Frage des Artikels 16. Die französische Regierung ist der Auffassung, dass der Pakt seine volle Geltungskraft behält, und in diesem Sinne stimme ich der Resolution zu.» Alltså, i Bonnets yttrande uttalas tydligen, att den franska regeringen är av den uppfattningen att Nationernas förbunds pakt har kvar sin fulla kraft.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler:** Herr talman! Ursäkt mig att jag återkommer, men här är det fråga om ett missförstånd, i vilket man har grävt sig ned under en långvarig pressdiskussion i denna fråga. Jag förstår, att det är vissa svårigheter, när det gäller att komma upp ur den uppfattning, man har tillägnat sig under denna diskussion. Eljest behövs det ingenting annat än att lägga vid sidan av varandra den deklaration, som avgavs av herr Undén, och det uttalande, som gjordes av herr Bonnet, för att kunna fatta, att de båda herrarna icke talat om samma sak. Någonting annat än vanliga jämförelsemöjligheter behövs det icke för att inse detta. Men, som sagt, jag förstår ju väl att sedan man grävt sig ned under veckor i en annan uppfattning, därför att den har kunnat användas såsom argument i en intern diskussion, föreligger det vissa svårigheter att nu få detta tillrättat-lagt.

När jag nu har ordet skall jag be att få begagna tillfället rätta ett annat missförstånd, som framkom i herr Halléns anförande. Han förmenade att jag i mitt anförande gjort gällande, att genom den schweiziska rapporten och vad

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)

som i det sammanhanget förekommit sanktionssystemets fakultativa karaktär hade fastslagits. Något sådant har jag aldrig sagt och icke kunnat säga. Vad som förekom i detta sammanhang var att det uttryckligen konstaterades, att uti dessa ting — alltså beträffande sanktionssystemets fakultativa karaktär — ändras ingenting genom vad som förekommit vid rådssammanträdena, vare sig i fråga om den ena eller den andra statens ståndpunkt i dessa stycken.

Herr Flyg: Herr talman! Efter denna deklaration från utrikesministern, vilken innebär ett återupprepande av hans i det första anförandet hävdade mening, måste ett genmåle inför kammaren göras.

Det är icke så att de tidningar, som sysslat med det senaste rådsmötet i Genève, grävt ned sig i en medvetet skapad felaktig uppfattning. Det förhåller sig så, att de yttranden, som inför rådsmötet avgåvos av den franske representanten, av representanten för lilla ententen och även av den ryske representanten, utgjorde klara och bestämda deklarationer om hur dessa inom folkförbundet tongivande makter tolkade det föreliggande förslaget beträffande Schweiz' neutralitet. Huruvida — vilket herr Sandler nu vill göra gällande — dessa deklarationer gingo vid sidan av herr Undéns deklaration inför 28-mannakommittén, skall jag för ögonblicket, då texterna i bägge avseenden icke föreligga, underlåta att uttala mig om. Men jag vill säga, att det ju vore ytterst beklagligt och ytterst märkligt, om herr Undéns deklaration inför 28-mannakommittén icke skulle avse att ens i en deklarations vaga form inför detta forum uttrycka samma önskemål för Sveriges vidkommande, som nu genom rådet har förverkligats för Schweiz' vidkommande.

Herr Bagge: Herr talman! Jag har inte haft någon anledning att »gräva ned mig» i tidningsståndpunkter på något sätt, men jag har bland annat haft möjlighet — tack vare tillmötesgående från utrikesdepartementet — till tidig tillgång på de faktiska protokollen. Jag tror inte att någon människa som läser dessa protokoll kan få något annat intryck än att monsieur Bonnet var uppkallad just med anledning av det uttalande i rapporten som utrikesministern åberopat och verkligen önskade uttala sig på sådant sätt, att den svenska ståndpunkten därigenom icke skulle stå oemotsagd — och det är ju det som är det bekymmersamma i situationen. Jag kan inte annat än vidhålla den uppfattningen.

Herr Holmbäck: Herr talman! Jag vill bara säga att min uppfattning inte är grundad på någon svensk tidningspolemik. Jag har inte läst protokollet, men jag har sökt studera de schweiziska tidningarna, vilka ju rätt ingående refererat denna diskussion.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **Sandler:** Herr talman! Jag skulle bara vilja tillråda att man läser dessa dokument, som finnas refererade i utrikesutskottets eget utlåtande, och därav drar sina slutsatser.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner på de under överläggningen framställda yrkandena, nämligen 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen; 3:o) bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att det andra alternativet i motionen II: 88 bifölles; samt 4:o) bifall till det av herr Hagberg i Luleå under överläggningen framställda yrkandet; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förstnämnda propositionen. Herr Flyg begärde emellertid votering, i anledning varav herr talmannen för be-

Ang. Sveriges ställning till Nationernas förbund. (Forts.)
stämmande av kontrapositionen ånyo upptog de återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna hava flertalets mening för sig. Herr Flyg äskade likväl votering jämväl beträffande kontrapositionen, i anledning varav och sedan till kontraposition i voteringen om kontrapositionen i huvudvoteringen antagits det under 3:o) angivna yrkandet, efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående utrikesutskottets utlåtande nr 5 antager bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, att det andra alternativet i motionen II: 88 bifalles.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren till kontraposition i huvudvoteringen antagit yrkandet om avslag å utskottets hemställan och bifall i stället till den vid utlåtandet fogade reservationen. I överensstämmelse härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition för huvudvoteringen uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren, med avslag å utskottets berörda hemställan, bifallit den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet.

Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet hava röstat för ja-propositionen. Herr Bagge begärde emellertid rösträkning, vadan votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgåvos 153 ja och 43 nej, varjämte 10 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14.

Föredrogs vart efter annat utrikesutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av väckt motion om nordisk samverkan för bildandet av ett Nordens fredsförbund;

nr 7, i anledning av väckt motion om granskning av kraven på ett Nordens försvarsförbund;

nr 8, i anledning av väckt motion om nordiskt initiativ till mellanfolklig lösning av judarnas problem; och

nr 9, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Som tiden nu var långt framskriden, beslöt kammaren, på hemställan av herr talmannen, att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till kl. 7.30 e. m., då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarrens ledamöter åtskildes härefter kl. 4.36 e. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 1 juni.

Kl. 7.30 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr andre vice talmannen.

§ 1.

Föredrogs bevilningsutskottets betänkande, nr 32, i anledning av Kungl. *Ang. omlägg Maj:ts proposition med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.*

I en den 12 mars 1938 dagtecknad proposition, nr 258, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

3) förordning om särskild skatt å förmögenhet;

4) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 374) om kommunal progressivskatt;

5) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 375) om utjämningskatt;

6) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar;

7) förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

8) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva;

9) lag angående ändrad lydelse av 67 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

10) lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

11) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

12) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;

13) lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar;

14) förordning om upphävande av förordningen den 24 april 1863 (nr 20 s. 1) angående mantalspenningarnes utgörande; samt

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

15) förordning om upphävande av kungörelsen den 26 augusti 1873 (nr 48 s. 1) angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift;

dels ock besluta, att sådan särskild avgift, varom förmäles i § 58 förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket, icke finge av skoldistrikt upptagas för senare år än 1938.

Propositionen hade såvitt anginge de under punkterna 9—13 angivna lagförslagen hänvisats till konstitutionsutskottet samt i övrigt till bevillningsutskottet.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 305 av herr Öman m. fl.;

nr 319 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.;

nr 320 samt 321 av herr Holmström m. fl.; och

nr 322 av herr Asplund m. fl.; samt

inom andra kammaren:

nr 441 av herr Andersson i Falkenberg m. fl.;

nr 456 av herr Osberg;

nr 457 av herr Lithander m. fl.;

nr 458 av herr Ericsson i Kinna m. fl.;

nr 459 av fru Rönn-Christiansson m. fl.;

nr 460 av herr Hage m. fl.;

nr 461 och 462 av herr Henriksson m. fl.; och

nr 463 av herr Ericson i Boxholm.

Motionen II:459 hade i viss del hänvisats till konstitutionsutskottet.

Utskottet hemställde,

I) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 258 såvitt anginge nedan under A) 1) och 2) angivna författningsförslag icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, med bifall i övrigt till propositionen i de delar den hänvisats till bevillningsutskottet,

A) antaga i utskottets hemställan intagna förslag till

1) lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

2) förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt;

3) förordning om särskild skatt å förmögenhet;

4) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 374) om kommunal progressivskatt;

5) förordning angående upphävande av förordningen den 28 september 1928 (nr 375) om utjämningsskatt;

6) förordning angående ändrad lydelse av 1 § förordningen den 27 juni 1927 (nr 321) om skatt vid utskiftning av aktiebolags och solidariska bankbolags tillgångar;

7) förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379);

8) förordning angående ändrad lydelse av 3 § 3 mom. förordningen den 19 november 1914 (nr 381) om arvsskatt och skatt för gåva;

9) förordning om upphävande av förordningen den 24 april 1863 (nr 20 s. 1) angående mantalspenningarnes utgörande; samt

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

10) förordning om upphävande av kungörelsen den 26 augusti 1873 (nr 48 s. 1) angående kurhusavgiftens upphörande och införande av en allmän sjukvårdsavgift;

B) besluta, att sådan särskild avgift, varom förmäles i § 58 förnyade stadgan den 26 september 1921 (nr 604) angående folkundervisningen i riket, icke finge av skoldistrikt upptagas för senare år än 1938;

II) att följande motioner, nämligen:

väckta inom första kammaren:

nr 305 av herr Öman m. fl.,

nr 319 av herr Johan Bernhard Johansson m. fl.,

nr 320 av herr Holmström m. fl.,

nr 321 av herr Holmström m. fl.,

nr 322 av herr Asplund m. fl.,

väckta inom andra kammaren:

nr 441 av herr Andersson i Falkenberg m. fl.,

nr 456 av herr Osberg,

nr 457 av herr Lithander m. fl.,

nr 458 av herr Ericsson i Kinna m. fl.,

nr 460 av herr Hage m. fl.,

nr 461 av herr Henriksson m. fl.,

nr 462 av herr Henriksson m. fl. och

nr 463 av herr Ericson i Boxholm ävensom

nr 459 av fru Rönn-Christiansson m. fl., sistnämnda motion i de delar den hänvisats till bevillningsutskottet,

mätte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet här i betänkandet hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Vid betänkandet voro fogade dels åtskilliga här nedan delvis omförmälda reservationer, dels ock särskilda yttranden av vissa av utskottets ledamöter.

Sedan herr andre vice talmannen anmält ärendet till handläggning, begärdes ordet av

Herr **Anderson** i Norrköping, som yttrade: Herr talman! I avseende å föredragningen av bevillningsutskottets betänkande nr 32 hemställas,

att detsamma företages till avgörande punktvis och punkten I momentvis;

att vid behandlingen av punkten I) mom. A) till en början föredragas vart för sig de av utskottet däri tillstyrkta författningsförslagen, varvid de under I) A) 1) och 2) upptagna författningsförslagen föredragas paragrafvis — först den egentliga författningstexten, varvid iakttages, att de till särskilda paragrafer i kommunalskattelagen hörande anvisningar föredragas i samband med vederbörande paragrafer, och därefter den till anvisningarna hörande texten, i den mån den icke redan föredragits — med slutstadganden, ingress och rubrik sist;

att sedan momenten A) och B) i punkten I blivit i sin helhet genomgångna utskottets hemställan i punkten I föredrages;

att vid behandlingen av den paragraf, varom först uppstår överläggning, denna må omfatta betänkandet i dess helhet; samt

att författningstext ej må behöva uppläsas i vidare mån än sådant av någon kammarens ledamot begäres.

Denna hemställan bifölls.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

I enlighet med kammarens beslut beträffande föredragningsordningen upptogs först till behandling det i punkten I) mom. A) under 1) intagna, av utskottet tillstyrkta

Förslag till lag om ändring i vissa delar av kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370).

Efter föredragning av 20 § med därtill hörande anvisningar anförde:

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **Wigforss**: Herr talman! Om jag inleder denna debatt med några korta ord, så är det uppenbarligen inte för att uttrycka något missnöje med det utskottsutlåtande, som här föreligger. Det följer ju nämligen Kungl. Maj:ts proposition praktiskt taget över hela linjen. I den enda punkt, där en avvikelse verkligen ägt rum, nämligen i fråga om beskattningen av Tipstjänst, har redan i propositionen tveksamheten varit mycket påtaglig, om vilken väg som var den riktiga att gå, och jag har ingenting att invända emot att omdömet i utskottet har fallit på den andra linjen och inte den, som i departementet har blivit vald.

Den enhällighet i stort sett, som utmärker utskottsutlåtandet, och dess överensstämmelse med den kungl. propositionen, är inte väsentligen Kungl. Maj:ts förtjänst, utan det är väsentligen en förtjänst hos den skatteberedning, som har haft denna fråga under arbete de senaste åren och där den sammanjämkning av olika meningar, som väl annars kanske hade kommit till stånd i utskottet, redan har ägt rum. Denna sammanjämkning har fått ske på två punkter, som jag har ett visst intresse av att få understryka.

Sedan vi under de första krisåren blevo tvungna att ganska väsentligt höja vissa direkta skatter, ha klagomålen över dessa s. k. krisskatter och deras fortsatta bestånd inte upphört. Men man kan inte undgå att märka, att det förslag, som nu föreligger, praktiskt taget har godtagit den fördelning av skattebördan mellan olika inkomsttagare och likaså den allmänna höjd av beskattningen, som under dessa krisår kommit till stånd. Det har varit, såvitt jag förstår, en nödvändig konsekvens av att, oberoende av dessa utredningsmäns uppfattning, statens utgifter ha stigit. Det är inte min sak att i detta ögonblick gå in på anledningarna till denna utveckling. Men när man har haft att utgå ifrån denna höjd av utgifterna som ett faktum, så har man inom skattekommittén och nu inom bevillningsutskottet tagit de, som jag menar, nödvändiga konsekvenserna genom att i den form, som skattekommittén föreslagit, inarbeta dessa nya skatter i vårt skattesystem. När detta har skett under så allmän anslutning som nu är fallet, så kan jag bara uttala den förhoppningen, att man inte längre på denna punkt skall vända tillbaka till vad som varit utan erkänna att förhållanden, mot vilka man kanske på en del håll har vänt sig och som man inte gärna velat acceptera, ha varit så starka, att det har varit nödvändigt att också ta konsekvenserna på skatteområdet.

Den andra punkten, som jag vill understryka, är att man här har gjort ett försök att förverkliga det från många håll framförda önskemålet om att familjeförsörjare skulle beredas en lättnad i sin beskattning. Det är ett gammalt önskemål. Det har alltid ifrån de flesta håll varit i teorien erkänt såsom riktigt, men man har hittills icke vågat sig på att finna en praktisk form för att i väsentlig utsträckning förverkliga det. Det är en förtjänst hos kommittéförslaget — jag säger det därför att jag tydligen menar, att det också är en förtjänst hos den kungl. propositionen och hos utskottsutlåtandet — att man här verkligen tagit ett mycket långt steg i riktning emot att lätta statsbeskattningen för familjeförsörjare. Jag döljer inte därvid för

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

mig och inte heller för andra, att detta naturligtvis har vunnits på bekostnad av att ensamstående få bära en större börda än annars skulle ha varit fallet. Det måste naturligtvis inom dessa skattebetalarekretsar mottas med, låt mig säga, blandade känslor, men om man väger det ena mot det andra, så förefaller det mig, som om man ändå till sist måste erkänna, att den väg, som här blivit vald, är den riktiga.

Den stora nyhet, som för det tredje föreligger i utskottets förslag vid sidan av den proportionella bolagsbeskattningen, som ju redan i 1936 års förslag var framme, är, som alla förstå, den fria avskrivningen av inventarier för bolag. Det är en reform, som också sedan en lång följd av år varit önskad ifrån företagets sida. Den har återigen teoretiskt erkänts vara riktig även på de håll, där man har tvekat eller tvivlat på möjligheten att finna en form, som kunde förebygga missbruk. Jag kan mycket väl tänka mig, att man inte över allt är säker på, att det i det nu framlagda förslaget eller i det som föreligger från utskottet man verkligen har undanröjt alla anledningar till oro. Men även på denna punkt vågar jag uttala den förhoppningen, att erfarenheten skall visa, att man gjort rätt i att ta det betydelsefulla steg, som med denna skattereform blivit taget.

Med dessa ord, herr talman, skall jag nöja mig med att uttala min tillfredsställelse över att denna stora skattereform under så allmän anslutning synes kunna bli beslutad.

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! När riksdagen nu står inför avgörandet av frågan om den direkta statsbeskattningens reformering märkes inte mycket av all oro, som tidigare vållats av dessa skattefrågor. Om det nu beror på att avgörandet kommer i riksdagens sista stund eller på att meningarna under diskussionens gång förts närmare varandra, skall jag inte här tilllåta mig att ha något omdöme om, utan jag bara konstaterar, att när vi nu gå till avgörandet, sker det ingalunda i den stridsstämmning, som tidigare många gånger ha utmärkt skattefrågornas behandling, utan, såsom finansministern nyss med rätta angav, i stort sett i enighetens tecken.

Jag skulle dock vilja understryka, att den väsentligaste orsaken härtill ligger däri, att reformen, som riksdagen nu går att besluta, har från början givits ett mycket begränsat syfte. Det gäller här en övervägande teknisk reform av vårt skattesystem. Här har således inte varit fråga om någon ny avvägning av skattebördan och inte om någon ny fördelning mellan direkta och indirekta skatter. Den uppgiften hade inte förelagts den kommitté, som hade att utarbeta förslaget, och uppgiften har heller inte sedan på något sätt gjorts aktuell. När finansministern nyss underströk, att här har skett en sammanjämkning på väsentligen två punkter, och menade, att denna sammanjämkning får tolkas så, att de klagomål, som tidigare höjts över skattebördans tyngd, och det missnöje, som uppstått rörande fördelningen av denna skattebörda, de klagomålen och det missnöjet skall nu upphöra, så är jag inte alldeles säker på att den förhoppningen kan infrias. Jag tror inte det är riktigt att inlägga den betydelsen i det förslag, som nu föreligger, att det innebär ett accepterande av den nuvarande skattebördan och kanske inte heller av fördelningen i alla avseenden. Detta är emellertid en sak — det understryker jag ännu en gång — som riksdagen vid detta tillfälle inte har att ta ställning till. Reformens uppgift är att tillmötesgå de från riksdagens sida länge och ofta uttalade önskemålen om en rationalisering av skattesystemet. Jag skulle vilja understryka detta för att därmed, som jag tror, ge riktiga proportioner åt den reform, som nu förestår.

Det är klart, att i samband med framläggandet av detta förslag har diskus-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

sionen om skattebördans tyngd blossat upp, och jag förstår, att finansministern syftade på vissa uttalanden i pressen, som gjorts i samband därmed. Mot de förebråelser, som under denna diskussion ha riktats mot kommittén, förebråelser, som sedan också upprepats mot regeringsförslaget och säkerligen också komma att riktas mot den reform, som riksdagen nu kommer att besluta, mot dessa förebråelser måste man ställa en erinran om, att det här gäller huvudsakligen en rent teknisk reform. Kommittén har från början varit begränsad i sin handlingsfrihet av de faktiska förhållanden, som inträtt på grund av de senaste årens beslut i fråga om statsutgifter, som ha fastlåst en viss utgiftsnivå och därmed också bestämt ett visst skattebehov. Det tjänar inte mycket till — det vore helt enkelt att sticka huvudet i busken — att blunda för detta faktiska förhållande. Det är helt säkert klokare att se verkligheten i ögonen och inrätta sig efter den, och det är vad man har velat göra. Man har inte inlåtit sig på diskussioner, som alldeles säkert bli ganska ofruktbara, om skattebördans höjd och om fördelningen, utan man har gått rakt på uppgiften att försöka åstadkomma en skattereform, som med accepterande av den ram, som faktiskt är given genom redan beslutade eller såsom oundvikliga väntade utgifter, vid en grundbeloppsnivå för den rörliga delen av skattesystemet ger ungefär lika mycket i direkt statsbeskattning som de nuvarande skatterna avkasta. Det är utgångspunkten. Kommittén har lagt det nya systemet så, att de nya skatterna vid grundbeloppsnivå för den rörliga delen av skattesystemet avkasta ungefär 20 miljoner kronor mindre än vad som var beräknad avkastning på 1936 års skatteunderlag.

Naturligtvis hade kommittén kunnat sätta grundbeloppsnivån så låg, att skatternas totala avkastning kommit att ligga någonstans i närheten av det belopp, som inflöt före extraskatternas införande. Men det hade ju inte betytt något annat än att man redan från början hade fått på detta nya system tillämpa en väsentligt högre uttagsprocent än den, som man nu kan räkna med, och det hade betytt, att den nya skatteskalans spännvidd från början fått tas så hårt i anspråk, att redan en liten extra påfrestning varit nog för att spränga hela systemet och framkalla nya extraskatter vid sidan av detta. Jag kan för min del inte se, att detta skulle medfört någon som helst fördel för skattebetalarna. När kritiken satt in på den punkten, att kommittén lagt grundbeloppsnivån för det nya skattesystemet för högt, så anser jag att den alldeles förbiser vad som är det väsentliga, nämligen att skatternas totala höjd inte bestämmas av skattesystemet utan genom de utgifter, som statsmakterna besluta.

Jag har redan understrukt, att den väsentliga uppgiften varit att åstadkomma en rationalisering av skattesystemet. Således har vår uppgift i främsta rummet varit av teknisk art. Men det är klart, att endast vid denna tekniska sida av problemet har man inte kunnat stanna, utan man har under utredningens gång fått taga ståndpunkt även till vissa avvägningsspörsmål. Ett av dessa och det viktigaste har finansministern nyss berört, och jag skall återkomma till det.

Ett annat avvägningsspörsmål, som har varit av stor betydelse, gällde förhållandet mellan de fysiska och de juridiska personernas beskattning. Kommittén kom till den uppfattningen, att det skulle vara skäligt att låta de juridiska personerna, således i främsta hand detta lands aktiebolag, bära en något större del av den totala direkta statsbeskattningen än vad som tidigare varit fallet. I överensstämmelse härmed konstruerades också det nya skattesystemet på det sättet, att bolagen skulle få bära en något större andel av den totala skattebördan än tidigare. Motivet härför var bland annat, att förhållandena nu äro väsentligt annorlunda än de tedde sig vid den tidpunkt för

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

omkring tio år sedan, då en annan kunglig kommitté kunde konstatera, att aktiebolagen här i landet voro underkastade en hårdare beskattning än vad som var fallet i åtskilliga andra länder och en beskattning, som i vissa avseenden kunde sägas vara till skada för Sveriges näringsliv. Sedan den tiden ha bolagen kommit i gynnsammare ställning därigenom, att de ha undantagits ifrån de senaste årens extraskatter. Det har sålunda inträtt en förskjutning till nackdel för de fysiska personerna och till fördel för bolagen. Bolagen bära i närvarande stund en mindre andel av den totala skattebördan än de gjorde 1928—1929. Förslaget innebar således i detta avseende en justering, en återgång till tidigare förhållanden.

Nu har emellertid under allra sista tiden inträffat ett nytt moment, en ny förskjutning, som verkar i motsatt riktning. Den starka ökningen av bolagens inkomster under särskilt de två senaste åren har medfört, att deras andel i den totala skattebördan ökats, och de förutsättningar, från vilka kommittén utgick, föreligga således i närvarande stund icke. Det nya skattesystemet kommer således, tillämpat på nu rådande förhållanden, inte att medföra någon förskjutning till bolagens nackdel. Men som bevillningsutskottet har velat understryka, så får denna fråga om fördelningen mellan fysiska och juridiska personer inte tas så schematiskt. I stället för att eftersträva en viss balans med vissa fastställda kvoter för de fysiska och juridiska personernas beskattning, får man låta utvecklingen, förändringarna i skatteunderlaget, vara det avgörande. Här har sålunda på den punkten i stort sett icke skett någon ny avvägning. Men bevillningsutskottet har för sin del velat betona, att även om aktiebolagen under kommande år skulle få bära en något större del av den totala statsbeskattningen, detta kan vara motiverat med hänsyn till den i flera avseenden väsentligt starkare ställning, som bolagen numera intaga i vårt ekonomiska liv. Att skjuta över på de fysiska personerna en ytterligare del av skattebördan för att därmed lätta den för bolagen har varken kommittén, Kungl. Maj:t eller utskottet funnit tillrädligt.

Nästa avvägningsfråga, som kommittén hade att taga ståndpunkt till, var fördelningen av skattebördan mellan de fysiska personerna inbördes. På den punkten har kommittéförslaget, såsom statsrådet nyss underströk, stannat vid i stort sett status quo, sålunda vid ett bibehållande av den fördelning mellan olika fysiska skattebetalare inbördes, som konstituerats genom de senaste årens skattereformer. I någon mån har man kunnat på enstaka punkter justera systemet. Det har varit lättnader här och var både i botten och i toppen, men de äro så oväsentliga, att man nog kan som totalomdöme säga, att när detta skattesystem träder ut i verkligheten, det icke kommer att för det stora flertalet skattebetalare medföra några mera väsentliga förändringar i deras skattebördan, under den förutsättningen nämligen, att icke sådana förhållanden inträffa, som tvinga till en väsentligt högre uttagning än man nu kunnat räkna med.

Sedan återstår det avvägningsproblem, vilket kommittén ägnat den mesta tiden och vilket också, som statsrådet nyss underströk, utgör den kanske märkligaste nyheten i det framlagda förslaget; det är lättnaden för familjeförsörjarna. Jag hörde med glädje, att statsrådet oreserverat gav sin anslutning till detsamma och betonade, att ett ganska väsentligt framsteg vunnits i den riktning man på olika håll sedan länge betecknat som önskvärd. Jag kan för min del livligt instämma i detta. Det är ett gammalt önskemål, som jag vid flera tillfällen framfört i riksdagen, vilket i någon mån här kunnat tillmötesgås. Den lättnad för familjeförsörjarna, som det nya systemet medför, kommer icke att vara så betydande för de allra lägsta inkomstskikten av den andelningen, att för dem verkar redan det nuvarande avdragssystemet så starkt,

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
att de nya reglerna icke kunna få någon större effekt. Däremot komma de nya avdragsreglerna att ha en ganska påtaglig verkan för de något högre inkomstskikten, de inkomstskikt, som vi förr i världen brukade kalla medelklassskikt men till vilka vi numera få räkna också stora delar av den svenska arbetarklassen. Här komma de nya avdragsreglerna att medföra icke oväsentliga skattelättnader. Men dessa kunna icke tagas ur luften, utan de måste betalas av några, och det är de ensamstående, som få vidkännas den förhöjning i sina skatter, som varit nödvändig för att kompensera lättnaderna för familjeförsörjarna.

Utom den lättnad för familjeförsörjarna, som blir en konsekvens av de nya avdragsreglerna, vill jag också understryka den lättnad, som ligger i att avdragsåldern för hemmavarande barn höjts från 16 till 18 år. Jag kan icke närmare gå in på förslaget i denna del och skall icke heller fördjupa mig i andra detaljer, men jag tror, att det kan vara av ett visst intresse för många av kammarens ledamöter, som i dessa riksdagens sista timmar sannolikt icke hunnit ägna mycken tid åt det betänkande, som nu föreligger, om jag gör en mycket kort resumé av förslagets huvudpunkter.

Jag har sålunda nu i största korthet berört ändringarna i familjebeskattningen och vill bara tillägga, att dessa, om man omräknar dem i penningar, betyda, att skattebördan för familjerna lättas med ungefär 13 miljoner kronor och att 10 miljoner därav tagas igen genom ökning i de ensamståendes beskattning.

Den rent tekniska utformningen av det nya skattesystemet får sin prägel därav, att man i stället för samtliga nuvarande direkta statsskatter och den kommunala progressivskatten får ett enhetligt skattesystem, som består av en inkomst- och förmögenhetsskatt, konstruerad i stort sett på samma sätt som vår nuvarande ordinarie inkomst- och förmögenhetsskatt men med den ändringen, att förmögenhetsdelen är sänkt från $\frac{1}{60}$ till $\frac{1}{100}$. Vid sidan av denna kombinerade inkomst- och förmögenhetsskatt har systemet en fristående förmögenhetsskatt, som börjar redan vid ett förmögenhetsbelopp av 20,000 kronor med en mycket lindrig skatteskala för de mindre förmögenheterna och sedan med stigande skala. En väsentlig och intressant nyhet i skattesystemet är, att för de fysiska personerna skatten är uppdelad i en fast och en rörlig del, en rörlig botten-skatt och en fast tilläggsskatt, av vilka den senare börjar vid inkomster över 6,000 kronor. Det betyder, att vid en höjning av uttagsprocenten skärpningen kommer att drabba endast den rörliga botten-skatten men icke tilläggsskatten. Sålunda kommer skärpningen att starkare göra sig gällande för de inkomsttagare, som endast ha att betala botten-skatt och relativt mindre drabba de skattebetalare, som ha sin huvudsakliga skattebörda genom tilläggsskatten. Införandet av detta skattesystem medför emellertid som konsekvens, att man redan i skalornas konstruktion måste taga hänsyn till denna verkan av det nya systemet. Man måste taga hänsyn därtill framför allt när man konstruerar skalorna för de minsta inkomsttagarna, så att icke för dessa en väsentlig höjning av den rörliga botten-skatten skall få alltför hårda verkningar.

Av vad jag nyss sade framgick, att det nya skattesystemet innebär, att den kommunala progressivskatten avskaffas som kommunal skatt och införlivas med det statliga skattesystemet. Hädanefter kommer sålunda all progressiv beskattning att förbehållas staten. Det har rätt, kan man säga, praktiskt taget fullständig enighet om att detta är principiellt riktigt. Men de praktiska konsekvenserna av denna omläggning av skattesystemet ha mött gensagor framför allt ifrån de kommuners sida, för vilka den kommunala progressivskatten har väsentligare betydelse. Det gäller i främsta rummet de större stadskom-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

munerna men också en del landskommuner, som äro i den lyckliga belägenheten, att de ha sådana skatteobjekt, som falla under progressivskatten. Men för det stora flertalet svenska kommuner betyder borttagandet av den kommunala progressivskatten ingenting. Jag föreställer mig, att denna sak under den följande debatten kommer att bli föremål för rätt mycket diskussion. Jag anser mig icke behöva närmare här motivera, varför den kommunala progressivskatten nu indrages. Jag vill endast framhålla, att de invändningar, som från en del kommuners sida gjorts, kan man mycket väl förstå, ty det kan icke för någon kommun vara roligt att förlora en skattekälla, som i många fall givit så lysande resultat som den gjort för ett antal städer. Men när man från städernas sida mot statsmakterna riktar den förebråelsen, att här begås ett övergrepp, att man bryter en given utfästelse o. s. v., måste jag säga, att antingen talar man mot bättre vetande eller också har man mycket dåligt reda på sig. Det är nämligen så, att det icke för någon kan ha varit en hemlighet, att den kommunala progressivskatten inom en nära framtid skulle försvinna som kommunal skattekälla. Ett förslag om dess avskaffande förelåg redan i 1936 års skatteproposition, och detta var väl ett varsel för kommunerna, som icke gärna kunde missförstås. Missnöjet från kommunernas sida har väl också väsentligt avtrubbats därigenom, att förslaget innebär en kompensation för den bortfallna kommunala progressivskatten under en tid av fyra år, under vilka de kommuner, som för närvarande ha kommunal progressivskatt, få ersättning för förlusten av denna efter en sjunkande skala. På denna punkt har finansministern varit mera generös mot kommunerna än kommittén ansett sig kunna vara, och jag för min del har ingen invändning att göra mot detta. Hade man kunnat gå ytterligare ett steg, hade säkerligen många velat vara med om den saken, men det hade å andra sidan inneburit, att den tidpunkt blivit ännu längre framflyttad, då man kan tillgodogöra sig inkomsten av den kommunala progressivskatten för det ändamål, för vilken den egentligen är avsedd och numera uteslutande skall avses, nämligen för den kommunala skatteutjämningen.

En mycket betydelsefull del av det nya skatteförslaget är den del, som rör bolagsbeskattningen och överhuvud taget de juridiska personernas beskattning. Här innebär förslaget en övergång till en helt ny skatteform för bolagen och de ekonomiska föreningarna. Bolagen beskattas ju för närvarande efter en särskild metod, enligt vilken bolagens vinst i förhållande till kapitalet konstituerar bolagets skatteskyldighet. Teoretiskt sett har detta system otvivelaktigt sina fördelar, men i praktiken har det medfört verkningar, som icke äro gynnsamma. Det har länge från näringslivets sida varit ett önskemål, att denna progressiva skatteform för bolagen skulle utbytas mot proportionell beskattning. Här föreligger nu förslag till sådan bolagsbeskattning, och i samband därmed kommer man över till den länge önskade likställigheten i skattehänseende mellan bolag och ekonomiska föreningar. Att åstadkomma denna likställighet har även varit ett viktigt motiv för omläggningen av bolagsbeskattningen. Det beklagliga ur näringslivets synpunkt är, att den nya proportionella bolagsskatten måst anknytas till en så hög skattefot som 10 %. Man kan visserligen säga, att just nu möter det för flertalet bolag ingen svårighet att utgöra sin skatt efter denna höga skattefot, men förhållandena kunna komma att förändras, och vad som under alla förhållanden är visst är, att övergången från den nuvarande progressiva skatten till proportionell skatt kommer att medföra mycket betydande svårigheter för ett stort antal bolag, som gynnats av den nuvarande skatteformen men som komma att drabbas hårt av den proportionella bolagsskatten, då den skall utgå med ett så högt procenttal som 10. Men här hade man icke någon annan väg att gå, om man överhuvud taget ville ha denna reform igenom.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Ytterligare ett motiv för övergång till proportionell bolagsskatt är, att denna övergång ansetts vara en nödvändig förutsättning för införande av en friare avskrivningsrätt för bolagen. Finansministern har nyss framhållit detta som en väsentlig fördel i det nya skatteförslaget, och jag skulle vilja understryka detta. Visserligen tror jag, att man på många håll inom företagarvärlden något överskattar värdet av den nu föreslagna fria avskrivningsrätten. Men vad man icke kan överskatta är, tror jag, verkningarna av de uppmjukningar i de nu gällande avdragsreglerna, som komma att gälla både för bolagen och för affärsdrivande fysiska personer. Genom de nya regler, som nu föreslås, tror jag man skall kunna vinna, att spänningen mellan å ena sidan de fiskaliska intressena, skattemyndigheternas intressen, och å andra sidan näringslivets önskemål att få i största möjliga utsträckning konsolidera sina företag, skall i väsentlig grad kunna mildras, och däri ligger kanske det största värdet av den reform, som nu föreslås. Genom att bolagen få möjlighet till en fri avskrivningsrätt för maskiner, inventarier och liknande tillgångar i anslutning till företagens räkenskaper, beviljas under vissa förutsättningar avdrag med större belopp än det avdrag, som svarar mot den verkliga värdeminskningen, och sålunda medgives i beskattningshänseende rätten att avsiktligt skapa dolda reserver, på samma sätt som nu får ske beträffande varulager. Det hade varit önskvärt, om man kunnat utsträcka denna rätt till affärsdrivande fysiska personer. Detta föreslogs av bolagsskatteberedningen, men förslaget mötte starka invändningar på olika håll. Kommittén har därför icke ansett sig kunna upptaga förslaget nu, men det finns en antydning om att man kanske i framtiden skall kunna taga steget fullt ut och medgiva en fri avskrivningsrätt även för affärsdrivande fysiska personer under förutsättning, att den rätt, som nu medgives bolagen, icke kommer att missbrukas utan att resultatet blir det goda man har anledning att hoppas. Önskvärt hade också varit, att den fria avskrivningsrätten fått omfatta byggnader, men på den punkten har icke kommittén ansett sig kunna gå längre än som nu föreslagits i propositionen. Jag vill dock fästa uppmärksamheten vid att såväl kommittén som Kungl. Maj:t kraftigt understrukt, att de ändrade förhållanden, som inträtt under senare år på grund av den tekniska utvecklingen och som gjort, att avskrivningsbehovet, när det gäller byggnader, numera måste anses vara betydligt större än tidigare, tvinga till en omläggning av de avdragsregler, som nu gälla beträffande byggnader. Om skattemyndigheterna, som man har anledning att hoppas, taga ad notam det uttalande, som göres i propositionen, skulle man även här kunna, utan att i författningstexten några förändringar beträffande byggnadsavskrivningar införas, dock vinna resultat, som skulle vara till väsentligt gagn icke bara för industrien, utan överhuvud taget för all den verksamhet, som har att göra med byggnader av olika slag.

Jag har med dessa ord i allra största korthet velat peka på några av de väsentliga punkterna i det föreliggande skatteförslaget.

Jag skall till sist endast med några ord beröra de reservationer, som finnas fogade vid utskottets betänkande. Jag skall icke spilla många ord på den första av dessa. Det gäller den fråga, som finansministern med några ord berört, nämligen beskattningen av aktiebolagen tipstjänst och svenska penninglotteriet. Jag har på den punkten ansett, att propositionen bort bifallas.

Tillsammans med ett antal av utskottets ledamöter har jag ansett, att man beträffande familjeavdragen skulle kunna gå ett steg längre än vad som är föreslaget i propositionen och höja avdragen för de mera barnrika familjerna. således för det tredje och fjärde och de därpå följande barnen, med ett större belopp än som är föreslagit i propositionen, och jag ber att få yrka bifall till

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

den reservation som är avgiven på denna punkt av utskottets högermän och herr Wohlin.

Vidare vill jag framhålla beträffande den reservation som avser bolagsbeskattningen, att den berör en punkt av ganska stor betydelse. Det gäller uttagningsprocenten för fysiska och juridiska personer. Kommittén hade föreslagit, att för de juridiska personerna skulle i vissa fall kunna tillämpas en lägre uttagningsprocent än som skulle gälla för de fysiska personerna. Med detta ville man skapa en möjlighet att i för näringslivet svåra situationer något mildra verkningarna av den relativt höga bolagsbeskattning som nu föreslås. Det har under diskussionen i denna sak yppats farhågor för att den lättnad för näringslivet, som skulle ligga i möjligheten att använda en lägre uttagningsprocent för de juridiska personerna än för de fysiska personerna, skulle leda till den konsekvensen, att vid ändrade förhållanden bolagen och övriga juridiska personer skulle få finna sig i en högre uttagningsprocent än de fysiska personerna. Detta har inte varit kommitténs mening, och jag tror, att det inte heller varit departementschefens avsikt. För att förebygga varje tvekan på denna punkt ha några reservanter ansett, att man borde i författningstexten införa sådana bestämmelser, att det klart framginge, att skatteprocenten för bolagen inte får sättas högre än för de fysiska personerna. Jag tror, att detta står i full konsekvens med andemeningen i såväl kommittéförslaget som propositionen, men det är önskvärt, att det klart säges ut.

Beträffande den reservation, som är avgiven av ett par av utskottets ledamöter i fråga om den kommunala progressivskatten, skall jag inte här göra något annat uttalande än att jag anser, att denna reservation inte bör bifallas, då redan regeringsförslaget i så väsentlig utsträckning går kommunernas önskemål tillmötes.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till följande reservationer, nämligen i fråga om 7 § till den reservation som är avgiven av mig och herr Nordenson, i fråga om 16 § 1 mom. den som är avgiven av mig och fem andra av utskottets ledamöter samt i fråga om 20 § till den reservation som är avgiven av mig och fyra andra utskottsledamöter. I övrigt ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lövgren: Herr talman! Jag har fogat en reservation till detta utskottsbetänkande. Reservationen hänför sig till frågan om substansminskningsavdraget. Denna sak är, som herrarna kunna förstå, av mycket stor betydelse för oss norrbottningar. Det gäller några hundra tusen kronor i landstings- och kommunalskatt. Jag skall tillåta mig att referera siffrorna, men innan jag gör det, skall jag göra några reflexioner på grundval av dels innehållet i 1927 års avtal mellan staten och Luossavaara—Kiirunavaara Aktiebolag (LKAB) dels skatteförfattningarna på denna punkt.

I skatteförfattningarna heter det, att ett substansminskningsavdrag är berättigat, men det skall stå i ett skäligt förhållande till det värde som man har tagit ut ur gruvan, alltså till gruvans livslängd. I 1927 års malmavtal finns överhuvud taget ingenting utsagt om detta. I detta avtal finns det en paragraf som säger, att bolaget inte behöver nedskriva gruvans värde på grund av det som man tager ut ur gruvan. Tillgången anses vara av den storleksordningen, att om man »knaprar» några år på den, spelar det ingen roll, utan det är ungefär lika mycket kvar i alla fall. Det är i runt tal mellan 1½ och 2 miljarder ton. Det är mot bakgrunden av detta vi skola se denna sak.

Jag vill fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att om LKAB avskriver 50 öre per ton bruten malm, så måste det påverka lösensumman. Jag

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
citerar ur minnet, men jag tror, att det är exakt riktigt, när jag säger, att i 25 § står det, att lösenbeloppet skall vara hälften av vinsten å 25 gånger 4,250,000 ton, alltså i runt tal 106,000,000 ton. Om nu emellertid bolaget kan få i deklarationer göra ett avskrivningsavdrag av 50 öre per ton bruten malm utan motsvarande avskrivning i bokföringen, så måste det, så vitt jag förstår, leda till att när år 1947 inlösen i enlighet med 25 § blir aktuell, staten får inlösa gruvan för 26,000,000 kronor mera än vad den annars skulle vara värd.

Vidare vill jag fästa kammarledamöternas uppmärksamhet vid en annan sak, nämligen att det var först år 1932, alltså fem år efter det avtalet träffades mellan LKAB och staten, som man från bolagets sida kom underfund med, att man kunde göra ett sådant avdrag. Jag säger ingenting om ett skäligt avdrag. Ett avdrag på 10 öre per ton bruten malm ligger säkert i överkant av vad som är riktigt, och det skulle vi ifrån Norrbottens landstings- och kommuners sida inte ha någonting emot. Nu ha emellertid skattemyndigheterna godkänt ett avdrag på 50 öre per ton. Det är 50 öre per ton på 11,000,000 tons brytning det är fråga om. Detta innebär, att man berövar Norrbottens landsting och kommuner rätt att uppbära skatt för $5\frac{1}{2}$ miljoner kronor.

Under utskottsbehandlingen var det någon som ställde frågan vad meningen var med herr Asplunds motion, och jag svarade, att meningen var att tillvarata det allmännas intressen och ingenting annat. Jag medger emellertid gärna och villigt, att det för bevillningsutskottet inte har varit möjligt att göra något i sak, därför att om riksdagen och Kungl. Maj:t beslutat skatteförordningar, så måste man naturligtvis begära, att dessa skatteförordningar skola bli tolkade på det sätt som riksdagen avsett.

När jag inte kunnat ställa något yrkande om bifall till motionen, är det inte därför att motionen i sak är oriktig, utan det är beroende på dessa formella skäl. Jag måste emellertid säga, att jag finner det ganska groteskt mot bakgrunden av hela min erfarenhet, att LKAB skall kunna få göra avdrag i deklarationen för 50 öre per ton bruten malm, och jag tycker, uppriktigt sagt, inte, att det borde kunna gå för sig i det långa loppet. Jag har velat göra denna deklaration till riksdagens protokoll. Den står helt och fullt i anslutning till den motion som är väckt av Norrbottensledamöterna i såväl första som andra kammaren. Den är sakligt berättigad, även om det ligger så till, att vi inte kunna ställa ett direkt yrkande om bifall till densamma. Jag hoppas emellertid, att den skall vinna beaktande i sak, ty det vore i alla fall någonting ganska egendomligt, om skattedomstolarna skulle godkänna detta avdrag på 50 öre per ton. Tillgången på malm är ju i alla fall så stor, att även med en brytning av 10,000,000 ton om året, räcker den i 150 å 200 år. Tillåter man då ett avdrag med 50 öre per ton, alltså 5,000,000 kronor om året vid en brytning av 10,000,000 ton, så har man nedamorterat gruvan i rak strid mot skatteförfattningarnas bestämmelse tio gånger om under den tid som gruvan räcker.

Jag skall inte säga något mera, utan jag hoppas, att det jag sagt skall vara alldeles tillräckligt, för att den rättelse vi från Norrbottensrepresentationens sida ha begärt skall komma till stånd.

I detta anförande instämde herrar *Hage, Nilsson* i Antnäs, *Johansson* i Tväråselet, *Viklund* och *Jacobson*.

Fru Rönn-Christiansson: Herr talman! Jag skall först be att få föredraga ett yttrande av statsrådet Wigforss som lyder som följer: »Principen om skatt efter förmåga anses kräva en viss progressivitet vid stigande inkomster i skattens andel av dessa. Detta krav kan uppenbarligen icke tillgodoses inom varje särskild skatteform. Konsumtionsskatterna visa nämligen en rakt

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

motsatt bild, i det att skatten tar i anspråk en allt mindre del, allt eftersom inkomsten stiger. Direkta skatter på inkomst och förmögenhet kunna däremot göras mer eller mindre progressiva, och vid en kombination av konsumtions-skatter och inkomstskatter kan en avvägning sökas som svarar mot vad som anses skäligt för alla skatteformerna tillsammans. Här har statsrådet Wigforss i koncentrat angivit principen för hur beskattningen bör läggas, men vad som framkommer i propositionen rimmar dåligt med denna princip. Sammanlagt utgöra de indirekta skatterna nära 70 % av samtliga skatter. Man borde ha gått in för att stegra de progressiva skatterna, så att det blivit en lättnad för de små inkomsttagarna som lida mest av de indirekta skatterna.

De indirekta skatterna kunna som bekant indelas i två olika slag, nämligen skatterna på njutningsmedel och på nödvändighetsvaror. De förra äro t. ex. skatterna på sprit, öl och tobak, medan de senare utgöras av exempelvis skatterna på textilvaror och kakao samt avgifter i samband med jordbruksregleringen. Om jag inte missuppfattat statsrådet Pehrsson-Bramstorp, framhöll han häromdagen i debatten om jordbruksregleringen, att den höjda margarinaccisen inte har höjt konsumtionen av smör. Detta understryker ju och bevisar, att vi ha rätt, när vi år efter år motionera om margarinaccisens avskaffande. Det bevisar också, att ju större en familj är, desto större blir skatten, därför att skatten på nödvändighetsvaror drabbar också barnen. Här utgå skatterna i omvänd proportion till skatteförmågan. Orättvisan härvidlag är alltså ganska uppenbar. En övergång till en kraftigare progressiv beskattning kan alltså försvaras både ur befolkningspolitiska och sociala synpunkter.

På en hel del punkter i det föreliggande förslaget föreslås lättnader för de förmögna. Det lagfäster tidigare provisorium och bereder som sagt lättnader för de välsituerade. Jag skall be att få nämna några exempel. I § 15 förordningen om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt införes den ändringen att en hundraedel av förmögenheten i stället för nu en sextiondedel skall läggas till grund för beskattningen. Vinsten för de förmögna är ju här uppenbar. Den tilläggsskatt och särskilda skatt å förmögenhet som vi föreslagit i motionen syftar bättre till att tillvarataga småfolkets och de mindre inkomsttagarnas intressen på detta område. I deras intresse bör det givetvis vara en hårdare progressiv beskattning än den som föreslås i det föreliggande förslaget, och det skulle i någon mån kompensera de små inkomsttagarna för deras relativt hårdare beskattning genom de indirekta skatterna. Avskaffandet av den kommunala progressivskatten är säkerligen även en vinst för de välsituerade. Man anser, att rationaliseringen av skatteväsendet kräver detta. Man skall nämligen slå ut skatten i sin helhet över hela landet. Emellertid bära säkerligen de invändningar man gjort ifrån städerna mot detta fog för sig.

Om man ser på bolagsbeskattningen, finner man, att näringslivet och bolagen sannerligen bli bönhörda över hövan. De reformer som här vidtagas innebära en minskad beskattning av bolagens vinster. I fråga om värdeminskningsavdraget skall man frångå vad som tidigare varit praxis, nämligen att avskrivning har skett år från år. De sakkunniga föreslå, att denna rätt för bolagen skall bli fri. Detta betyder i realiteten, att de bokförda beloppen skola godkännas som beskattningsbara. Följden blir att ett bolag, som ett år går med förlust, underlåter att göra värdeminskningsavdrag för att ett annat år, då nettovinsten blir högre, göra större avdrag. För en liten kommun med relativt stor industri kan detta förorsaka stora svårigheter och avsevärt rubba skatteunderlaget. Statsrådet Wigforss har tidigare anført, att det är ett gammalt önskemål från näringslivets sida. Det är riktigt, att man där haft detta önskemål i omkring tjugu år, så att högern kan härvidlag vara ganska belåten med den vunna segern.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Beträffande utskiftningsskatten gäller för närvarande, att densamma utgår med 5 % på utskiftat belopp. Detta belopp är skattefritt hos mottagaren, d. v. s. aktieägaren. Denna låga procentsats har lockat en hel del bolag att uppsamla medlen och sedan utdela dem i form av maskerad utskiftning. Det var särskilt bolag sådana som Svenska Kullagerfabriken och Elektrolux som fäste uppmärksamheten vid sig i detta sammanhang. Man vill nu komma en ändring å stad i detta hänseende genom att höja procentsatsen från 5 till 12. I professor Lindahls utredning 1936 har han visat att skattetrycket redan nu är tolv procent vid en arbetsinkomst av 7,000 kronor och en inkomst av förmögenhet på 4,500 kronor. Därav följer, att man inte genom den vidtagna höjningen av procentsatsen hindrar en maskerad utskiftning, utan för att nå detta mål borde man ha höjt skattesatsen till minst 25 %. Vidare är att märka, att de utskiftade medlen i regel gå till personer som äro förmögna. Härvidlag kan man alltså tala om en reform till förmån för de välsituerade.

En annan sak som jag vill påtala är den ändring man i förslaget gör beträffande husföreståndarinna. Enligt förslaget får man inte som tidigare göra samma avdrag för husföreståndarinna som för hustru. Många anse, att det är rättvist, därför att miljonären inte heller får större avdrag för husföreståndarinna. Men den, som resonerar på detta sätt, förstår icke, att den proportionella beskattningen alltid är orättvis. För miljonären och för den förmögne betyder det så oändligt litet, hur han har det ordnat med de ekonomiska förhållandena i hushållet, i jämförelse med vad det betyder för arbetarna, speciellt för de manliga arbetare, som äro tvingade att ha en husföreståndarinna på grund av att de ha minderåriga barn. För dem ställa sig omkostnaderna relativt sett betydligt mycket dyrare. Man anför, att det medges ortsavdrag för husföreståndarinnan, och det är riktigt. Men detta kommer icke familjen i sin helhet till godo. Kammar-rätten och skattekommittén ha här segrat, och man har alltså icke beaktat vad befolkningskommissionen och socialstyrelsen ha anfört. Man säger, att man, när kommunalskatteberedningen blir färdig med sitt förslag, skall införa en passus om att ömmande omständigheter skola beaktas, men jag anser att man redan nu bör genomföra den principen, att avdrag för husföreståndarinna skall ske efter samma grunder som för hustru. Ty om man genomför principen nu, så kommer den att bli bättre beaktad, när kommunalskatteberedningen fram-lägger sitt förslag.

Vad beträffar familjeavdragen, är det riktigt att avdragen äro stora för barnen. Vi ha här ytterligare ett bevis på att det är de mindre inkomsttagarna som ha de stora barnkullarna. Statsrådet Wigforss nämnde också de ensamstående personerna. Här föreligger en principiell orättvisa och även en reell sådan. Det förhållandet att ensamstående personer äro undantagna från den gängse barkningsregeln, innebär att samma inkomst beskattas olika efter vederbörandes civilstånd, och därmed våldför man sig på människornas självbestämmanderätt i fråga om civilståndet. Man kan härvidlag peka på en kraftig progressiv beskattning av förmögna ensamstående personer. Detta är alldeles riktigt. Men i gengäld är den beskattningsfria inkomsten för lågt tilltagen i samtliga fem ortsgrupper. Denna borde ha höjts, och man borde på ett kraftigare sätt ha understrukt, vad som kan anses vara minimum för en individ att leva av, vad som är skäligt för att han skall kunna leva på ett någorlunda människovärdigt sätt. Det blir synd om våra fattiga ungarlar och unga ogifta kvinnor, när denna princip nu segrar. Den är varken principiellt eller reellt lyckligt vald. Jag förmodar, att de stora avdragen för familjer ske just på ensamstående personers bekostnad.

Till sist några ord om § 17 i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

rätten att utbekomma allmänna handlingar. Vi yrka i motionen, att denna paragraf skall bibehållas i sin nuvarande lydelse. Jag förstår så väl de förmögnas sätt att se på denna sak. När förmögenhetslängderna indragas, vill man att det skall bli sekretess kring desamma. Man är rädd för att uppvisa för allmänheten att förmögenheterna trivas alldeles utmärkt vid sidan av nöd och umbäranden. Varför kan icke allmänheten få veta, hur det ligger till? Låt de kyliga siffrorna tala, och då behöva vi sannerligen icke, som en del anse, någon särskild darrning på rösten, när vi tala om kapitalisterna och Sverige. Låt siffrorna visa, hur det förhåller sig med det fattiga och det rika Sverige.

I den av mig och mina kamrater väckta motionen beaktas just de synpunkter som framföras i det yttrande som jag inledningsvis citerade, nämligen att man bör lätta de indirekta skatterna för de små inkomstagarna genom en kraftigare progressiv beskattning. Därigenom visar man att man känner sitt ansvar gentemot dessa.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna motion.

Herr **Lundell**: Herr talman! Det är ju känt, att det är en viss risk förbunden med att sitta i kungliga kommittéer. Detta framgick också ganska tydligt av den milda kritik som herr Anderson i Norrköping ägnade det föreliggande utskottsbetänkandet. Det är tydligt att man inom kommittén gjort åtskilliga koncessioner — man får väl hoppas från båda sidorna — för att komma fram till ett enhälligt betänkande. För min privata del kan jag emellertid icke lika oreserverat som herr Anderson i Norrköping utfärda någon nöjdförklaring.

Jag vill dock börja min kritik av det föreliggande förslaget med att erkänna, att det i jämförelse med nu gällande statsskattesystem innebär vissa förbättringar. Vi ha för närvarande fem progressiva skatter, och enligt förslaget skulle vi framdeles icke få mer än tre. Den omständigheten att två av dessa tre skatter, nämligen botten-skatten och tilläggsskatten, föras in under en och samma benämning, böra ju icke lura någon. Vad som bortfaller är den kommunala progressivskatten och utjämnings-skatten, under det att de andra tre progressiva skatterna kvarstå, ehuru de äro mer eller mindre omändrade.

Herr Anderson i Norrköping sade i sitt anförande, att uppdelningen av den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten i en rörlig och en fast del var en intressant nyhet. Det är väl emellertid icke så många som ha den uppfattningen, ty vi ha ju haft en fast del och en rörlig del ända sedan den så kallade hamrinska skatten infördes. När detta skedde, kom ju den gamla thoresonska skatteskalen att fungera som en botten-skatt, och den extra inkomst- och förmögenhetsskatten — den hamrinska skatten — blev ju en tämligen fullkomlig motsvarighet till vad som nu kommer att kallas tilläggsskatt. Man betonar här, att denna del av den nya statliga inkomst- och förmögenhetsskatten skulle vara fast. Det är väl emellertid icke många av kammarens ledamöter, som göra sig några särskilda illusioner på den punkten, och jag tror knappast finansministern gör det heller. Vi kunna erinra oss, hur det var med den tilläggsskatt vi haft hitintills, nämligen den extra inkomst- och förmögenhetsskatt, som infördes år 1932. För några år sedan, då vi hade litet allvarligare påkänningar, föreslog finansministern, att denna skatt skulle tredubblas. Detta accepterades av bevillningsutskottet så tillvida, att man satte multiplikatorn till c:a 2.3. Den lilla prutningen från 3 till 2.3 hade ju sin orsak i att vi i det ögonblicket hade så kallad borgerlig samling. Hade vi icke haft det, skulle denna prutning säkerligen aldrig ha skett. Och hur är det med den särskilda skatten på förmögenhet? Den skulle ju också vara en fast

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
skatt. Men vi veta, att i år har det plötsligt blivit ifrågasatt, att den skulle fördubblas, och jag har icke hört någon vidare opposition från kammarledamöterna mot detta. Låt oss icke göra oss några illusioner om att den nya tilläggsskatten kommer att bli fast i fråga om skalan. När helst finansministern föreslår, att den skall multipliceras med någon multiplikator, kommer denna kammare att acceptera den multiplikator som är föreslagen. Emellertid är det som sagt en förbättring, att vi fått antalet progressiva skatter sänkt från fem till tre.

En annan förbättring är att den nya botten-skatten är på ett lämpligare sätt utformad än den botten-skatt vi hittills haft, det vill säga den gamla thorssonska inkomst- och förmögenhetsskatten. Jag skall icke närmare gå in på denna sak.

Ytterligare en förbättring har man åstadkommit med detta förslag, och det är att skatten på aktiebolag gjorts proportionell. Det är enligt mitt förmenande en förändring, som måste anses innebära åtminstone en formell förbättring. Man har emellertid satt den så högt som till 10 %, vilket innebär en betydlig skattehöjning för bolag med relativt små inkomster i förhållande till det egna kapitalet. Detta är en omständighet som i rätt hög grad eliminerar den förbättring jag talade om. Vi få komma ihåg, att vi här i landet ha dubbelbeskattning på aktiebolag. Vinsten beskattas både hos den juridiska personen och hos dennas ägare, i den mån han har inkomst i form av utdelning.

Härmed har jag omnämnt de förbättringar, som enligt min uppfattning det föreliggande förslaget innehåller. Det skulle vara ganska frestande för mig att nu framföra vissa principiella erinringar mot det nya systemets uppläggning, men jag skall avhålla mig därifrån. Jag har framfört dem inom utskottet, och att jag icke vill göra det här i kammaren beror på, att jag vet att kammaren icke särskilt uppskattar några längre sakliga utläggningar, åtminstone icke nu på vårsidan. Skatteproblemet lämpar sig ju icke för några lättare värkäserier i den stil som mest värderas här i kammaren. Jag skall i alla fall be att få framställa några särskilda anmärkningar mot förslaget.

Först skulle jag vilja rikta en anmärkning mot att man tar bort de personella avgifterna. Den motivering härför, som förebragts av skattekommittén och även i propositionen och utskottets betänkande, förefaller mig vara skäligen svag och på intet sätt tvingande. Man säger att dessa avgifter sakna finansiell betydelse och att de betunga debitering och uppbörd. De yttranden som avgivits av olika myndigheter på denna punkt ha vidare varit långt ifrån enhälligt tillstyrkande. Man har tvärtom haft åtskilliga invändningar att göra. Den uppfattning jag hyser i fråga om dessa personella avgifter framgår tillräckligt tydligt av det särskilda yttrande, som jag tillåtit mig foga vid utskottsbetänkandet, och jag skall därför icke gå in på saken närmare nu. Jag anser, att det naturliga vore, att man värderade upp dessa personella avgifter till en höjd, som ungefär motsvarar det nuvarande penningvärdet och det nuvarande inkomstsläget, varvid hänsyn även borde tagas till de betydligt ökade förmåner som det allmänna numera ställer till skattedragarnas disposition, exempelvis i fråga om sjukvård. Det är ju ingen jämförelse mellan vad en skattedragare i våra dagar kan få genom langstingens försorg och vad man kunde få, när dessa personella avgifter infördes på 1860- och 1870-talen. Under sådana förhållanden vore det väl icke orimligt att man värderade upp dessa avgifter i förhållande till den stegring som ägt rum under denna tid. De undersökningar som gjorts ha visat att nationalinkomsten, mätt i penningar, sedan denna tid har ungefär tiodubblats. Tar man hänsyn till, att penningvärdet fallit med ungefär hälften, kan man räkna med att realinkomsten per capita har ungefär femdubblats. Jag anser därför, att det vore

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

lämpligt att man höjde dessa avgifter från 40—50 öre till 4—5 kronor. Gjorde man detta, skulle säkerligen varken staten eller landstingen eller primärkommunerna anse, att avgifterna vore betydelselösa för deras inkomstbudget. Och när det blev fråga om så pass betydande belopp, skulle man säkerligen icke heller finna att debiteringen och uppbörden vore betungande. Jag vill tillägga, att båda landstingen i det län jag tillhör ha trots de nuvarande låga beloppen uttalat sig för avgifternas bibehållande. Det är även en och annan myndighet, som påpekat, att de personella avgifterna böra bibehållas, emedan de upprätthålla ansvarskänslan gentemot samhället hos dem som eljest ej betala någon skatt. Jag tror, att detta är en ganska bärkraftig motivering. Det kan icke anses vara tilltalande, att en mycket stor del av vårt folk icke på sin rygg känner de skattebördor, som de med sina röstsedlar kunna lägga på andra.

Det är just ur denna synpunkt som jag föreslagit att dessa avgifter icke skulle göras fasta, utan man skulle till exempel på varje skattedragare, som fyllt 18 år, påföra minst en skattekrona såsom underlag för fastighetsskatt och kommunal inkomstskatt. I så fall skulle i en socken med en kommunalskatt på exempelvis 7 kronor varje skattedragare betala minst detta belopp, och är landstingsskatten 3 kronor, finge var och en betala minst 3 kronor i landstingsskatt. Följden bleve, att varje utgiftsökande anslag i en kommun direkt återverkade på dem som beslutade anslaget. På liknande sätt kunde man tänka sig att det ordnades med statsskatten. Det kunde stadgas, att var och en skall påföras ett beskattningsbart belopp av minst 100 kronor. Det är ändå ingen som fyllt 18 år, som lär leva under 100 kronor om året.

Den andra anmärkningen, jag skulle vilja framställa, gäller bibehållandet av den särskilda skatten på förmögenhet. Det talades, när den infördes, rätt utförligt både av den nuvarande finansministern i propositionen och i utskottets betänkande av såväl majoriteten som reservanterna om att det vore fråga om en tillfällig skatt, som skulle borttagas, i den mån det statsfinansiella läget tilläte det. Ännu är den kvar. Det är väl fyra år, som den har funnits. Den kommer nu att fördubblas, och det är meningen, att den skall ingå som en beståndsdel i det nya skattesystemet. Det vore säkerligen mycket riktigare, att man stannade kvar i den gamla positionen, som innebar, att man lade skatten på inkomsten av förmögenheten. Man tänker sig väl ändå, att den skatten, om den också lägges på förmögenheten, skall betalas av inkomsten. Varför icke behålla själva principen att den skall läggas på inkomsten? Jag vill minnas, att när denna fråga diskuterades år 1934, då skatten först infördes, så gick finansministern med på att även han tänkte sig, att den icke skulle betalas av förmögenheten. Han tänkte sig alltså icke, att vissa förmögenhetselement skulle överföras i statens ägo eller belånas eller säljas, för att likvida medel skulle erhållas till skattebetalning, utan han tänkte sig, att inkomsten av ifrågavarande förmögenhet skulle användas till att betala skatten med. När man på alla håll har den uppfattningen, varför skall man då gå in för en ny princip. Det hade icke, tror jag, för någon inneburet någon särskilt stor omändring i den skattebördan, som vilat på vederbörande, om man på något lämpligt sätt hade portionerat ut de miljoner det här är fråga om till att uttagas dels med botten-skatt, dels med tilläggsskatt, så att man fått samma sammanlagda belopp, som man vill åstadkomma nu är ifrån år med den skatteapparatur, man här snickrat ihop. Man kan naturligtvis inte åstadkomma, att precis samma personer drabbas med skatt av precis samma höjd, men man kan komma ganska nära; i den mån det blir en förskjutning och om man granskar det sätt, på vilket förskjutningen sker, skall man finna, att den sker i en rättvis riktning, d. v. s. att skatten blir betalad av personer, som hava inkomst, i stället för att nu

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
skatten på förmögenheten i de ogynnsamma fall, som jag reagerar emot, blir betald av personer, som kanske icke hava någon inkomst av sin förmögenhet. Jag har utvecklat i det särskilda yttrandet litet närmare, hur detta skulle gå till, och skall därför icke uppehålla mig här mera vid det, men de ledamöter här i kammaren, som komma att rösta för bibehållande av den särskilda skatten på förmögenhet, skulle säkerligen hava ett visst nöje av, sedan de beslutat att den särskilda skatten å förmögenhet skall äga bestånd för framtiden — ty jag vågar ju icke förutsätta det dessförinnan, att läsa vad deras partikamrater skrevo om skattens tillfällighet i det utskottsutlåtande, som kom till år 1934. Särskilt vill jag rikta uppmaningen till bondeförbundet, vars representanter i utskottet till dess utlåtande fogat en reservation, som bars fram av herr Olsson i Golvvasta, numera Närlinge, och som var ganska skarpt formulerad. Likaså kan jag icke neka till, att herr Ivar Anderson kunde hava anledning att läsa vad som skrevs i den av honom biträdda reservation, som avgavs vid nämnda tillfälle.

En annan sak, som jag påtalat i det särskilda yttrandet, är den ojämförligt hårdade beskattning, som drabbar personer med ojämnt inflytande inkomster. Så som företagare inom industrien, hantverket, handeln eller jordbruket vanligtvis hava det ordnat för sig, så äro ju deras inkomster rätt mycket varierande med konjunkturer, årsväxt o. s. v. Om man räknar efter, vad en sådan person med variabelt inflytande inkomster får betala i skatt på den inkomst, som han i medeltal haft under ett visst antal år i följd, så skall man finna, att han blir oerhört mycket hårdare beskattad än andra, som hava jämnt inflytande inkomster, t. ex. tjänstemän eller lönearbetare, som lyckats få en så pass säker ställning, att de icke behöva vara rädda för arbetslöshet. Det exempel, som jag dragit fram i det särskilda yttrandet, visar, hurusom den skatt, som under konjunkturerklar på åtta år drabbat en viss företagare, ligger 78 % över den skatt, som skulle drabbat honom, om han under de åtta åren haft sammanlagt lika stor inkomst men haft inkomsten jämnt fördelad på de olika åren. Man kan icke komma ifrån, att det borde göras någonting för att rätta till detta missförhållande. Jag tillät mig påpeka den saken redan år 1936, när vi här i kammaren debatterade det då framlagda skatteförslaget. Jag hoppas, att Kungl. Maj:t skall finna, att detta är en sak, som ändå icke har så liten betydelse. Vi äro alla ganska beroende utav företagens trivsel här i landet. Det är väl egentligen av deras arbete, som vi till sist alla skola få vår realinkomst. En enkel förbättring, som skulle kunna bli så att säga den första hjälpen i det här avseendet, vore att man när man vid taxeringarna räknade ut det taxerade beloppet icke bara utginge från årets taxerade belopp utan toge medeltalet av förra året och det löpande årets taxerade belopp. Det vore ganska lätt. Det är ju även under nuvarande förhållanden vanligt, att taxeringsnämnderna hava taxeringslängden för föregående år tillgänglig. Det vore en ytterst enkel uträkning. Det skulle icke gälla en utjämning inom en hel konjunkturerklår utan snarare t. ex. för en jordbrukare en utjämning mellan år med olika god årsväxt. För en jordbrukare skulle den utjämning, som kunde erhållas genom en så pass enkel åtgärd, innebära ett rätt så betydande steg i rätt riktning.

En annan sak som jag anmärkt på i det särskilda yttrandet är, att man saknar någon spärregelpåst för den sammanlagda statsskatten. Det finns ju en hel del speciella fall. När inkomsten är låg och den taxerade förmögenheten är hög i förhållande till inkomsten, så kan ju skatten springa upp till både 50 och 100 % av den återstående inkomsten, och den kan till och med utgöra över 100 %. Sådana förhållanden äro naturligtvis icke tilltalande. Även av denna kammare borde någon spärregel kunna godtagas. Man kunde t. ex. stadga i ett särskilt tillägg, som vi då finge finna oss i att i olika form införa i båda

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

författningarna, om vi nu skola ha en särskild skatt på förmögenhet, att det sammanlagda beloppet av vad som uttagits i statlig inkomst- och förmögenhetsskatt och särskild skatt å förmögenhet icke finge överstiga exempelvis 50 % av den för beskattningsåret återstående inkomsten. Vi minnas, att det är en rubrik, som förekommer på tredje sidan av deklarationsblanketten: återstående inkomst. Alltså skatten borde icke få överstiga 50 % av den återstående inkomsten. Det tycker jag är ett ganska måttligt eller måttfullt krav. Vi böra ju tänka på, att vederbörande hava att betala skatt även till kommun, landsting och våghållningsdistrikt, så att den sammanlagda skatten på det sättet kan gå upp till både 70 och 80 % av den återstående inkomsten. Det får väl ändå alla erkänna, att det icke är riktigt »passande» kanske jag får säga, att skatten når upp till en sådan höjd.

Sedan har jag ytterligare här i det särskilda yttrandet anmärkt på de fördelar, som de ekonomiska föreningarna åtnjuta i beskattningshänseende, och framhållit, att frågan om de ekonomiska föreningarnas beskattning bort lösas samtidigt med att de i beskattningshänseende jämfördes med aktiebolag så tillvida, att deras beskattning överförts att vara proportionell. Jag påtalade denna sak redan i 1936 års skattedebatt och framhöll, att det måste anses lämpligt, att dessa saker reglerades i ett sammanhang. Så har emellertid icke skett. De största och bärkraftigaste ekonomiska föreningarna, t. ex. Kooperativa förbundet, få utomordentligt stora skattelättnader genom de skatteförfordningar, som nu komma att beslutas. Det är ju önskvärt, att skatteförfattningarna äro sådana, att det blir en rättvis och jämlik beskattning av rörelse, som drives i olika former, så att icke skatteförfattningarna så att säga driva fram någon viss företagsform såsom fördelaktigare än andra former. Var och en borde taga och tänka efter ett tag, hur det skulle gå med skatteunderlaget i våra städer, om utvecklingen ginge därhän, att all rörelse undan för undan, i den mån så vore tänkbart, överginge till att bedrivas av ekonomiska föreningar, och om föreningarna fortfarande skulle vara beskattade på det sätt, som nu föreslås, alltså om de hade möjlighet att så gott som helt undandraga sig inkomstbeskattning. Vad skulle då samhällena få att betala sina utgifter med? Det bleve naturligtvis en kolossalt ökad börda, som då måste läggas på de enskilda fysiska skattedragarna. Vad jag velat säga om de ekonomiska föreningarnas beskattning kan den som är intresserad läsa i det särskilda yttrandet. Jag har icke förbisett, att Kungl. Maj:t utlovat, att skattekommittén skall taga upp frågan om de ekonomiska föreningarnas beskattning, men jag kan icke underlåta att påpeka, att det rätta hade varit, att det skett i detta sammanhang, så att frågan kunnat lösas nu på en gång. Man bör icke först giva en så stor fördel och sedan taga tillbaka den. Det kan ju vara möjligt, att brådskan inte blir så stor med det som återstår att göra av regleringen.

Det är åtskilliga saker, som jag skulle vilja opponera emot även i andra avseenden än som berörts i det särskilda yttrandet, och en av de principiellt viktigaste sakerna är att man i propositionen i överensstämmelse med skattekommitténs förslag gått in för att lägga 20 % av den sammanlagda direkta statsskatten på förmögenhet och 80 % på inkomst. Det finns ingen motive-ring för detta annat än att sådan är den avvägning, vi hava för ögonblicket. Man har antagligen icke reflekterat över, om den avvägning, som vi haft under de sista åren, varit nyttig eller skadlig. Har man eventuellt reflekterat över det, så har man i varje fall aktat sig för att sätta ut något i tryck om det. Det vore synnerligen önskvärt, att man finge en utredning — den behöfve icke vara alltför djupgående, ty om den skulle göras djupgående, bleve den ganska svår, en utredning, som visade upp huru många procent av nationalinkomsten ett visst år — låt oss säga år 1935, som var ett sådant där »medel-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

är» — som utgått såsom ersättning för utfört arbete, och hur många procent som utgått såsom ersättning för insatt kapital. Sedan man fått fram en fördelning av nationalinkomsten mellan arbete och kapital, kunde man taga och se efter, hur skatten belastar 100 miljoner kronor inkomst av arbete och 100 miljoner kronor inkomst av kapital. Jag har själv gjort en liten provisorisk beräkning, som resulterat i att på 100 miljoner kronor inkomst av kapital vilar ungefär 5 gånger så stor skattetunga, som vilar på 100 miljoner kronor inkomst av arbete. Då menar jag givetvis med arbete allt slags arbete, både tjänstemäns, arbetares och naturligtvis också företagares. Inkomst av kapital blir alltså genom de regler, som man nu utan någon längre debatt kommer att acceptera, ungefär 5 gånger så hårt belastad. Jag tror det skulle vara av intresse att närmare konstatera, hur därmed förhåller sig, och också att få det öppet utsagt. Jag tror icke, att en så hög merbeskattning av inkomst av kapital är nyttig för företagsamheten i landet, och är den icke nyttig för företagsamheten, då har jag, mina damer och herrar, den uppfattningen, att den icke är nyttig för någon av oss. Jag skulle vilja säga, att denna fördelning av beskattningen kanske är allra minst nyttig för de valmän, som stå bakom finansministern och hans partikamrater.

I fråga om familjebeskattningen kan jag icke underlåta att säga, att jag tror, att det skulle hava låtit sig göra att upphäva sambeskattningsregeln, och att ett sådant upphävande i stort sett skulle haft goda följder. De betänkligheter, som anförts av skattekommittén, kan jag icke finna avgörande. Det är ju för övrigt ett gammalt önskemål. Tidigare har det framhållits särskilt ifrån vänsterhåll såsom synnerligen önskvärt. Vidare är det i fråga om denna familjebeskattning rätt beklagligt, att frågan om ortsavdragen blivit så mycket mera komplicerad än den varit förut. Det är ju en väldigt stor merbelastning, som efter detta kommer att vila på taxeringsnämnderna. De skola nämligen hava särskilda tabeller för ensamstående och tillämpa andra grunder för sådana skattedragare, som hava barn. Vidare bibehåller man icke nuvarande enkla anordning med statliga ortsavdrag, dubbelt så stora som de kommunala. Allt det där kommer att medföra en mycket stor ökning av taxeringsnämndernas arbetsbörda. Det är väl fråga om det framdeles kan komma att lyckas att med den låga betalning, som f. n. lämnas, få något så när kompetenta personer att åtaga sig sådant arbete. Likaså har jag den uppfattningen i fråga om denna familjebeskattning, att skola avdragsreglerna komma att få någon befolkningspolitisk betydelse, och det är ju avsikten med ökningen av barnavdragen, så måste det nödvändigtvis komma till synes på debetsedlarna, hur dessa avdrag göras och med vilka belopp de medgivas. Eventuellt bör det finnas en liten instruktion på baksidan, utvisande hur beräkningen gjorts. Om det icke i en eller annan form på debetsedeln meddelas vederbörliga upplysningar, tror jag för min del icke, att ökningen av avdragen kommer att hava någon som helst befolkningspolitisk verkan, utan var och en kommer hädanefter som hittills att bara konstatera, att hans skattsedlar sluta på alldeles för höga belopp.

Det är särskilt beklagligt, att man när man har föreslagit en så avsevärd omändring av vårt skattesystem, det är, att vi icke föreslagit några bestämmelser om rätt till avskrivning vid beräkning av inkomst av jordbruksfastighet. Här beredas ju betydande lättnader, särskilt åt företag i bolagsform, men även åt enskilda rörelseidkare. Beträffande jordbruket står man kvar på samma punkt, utan några som helst avskrivningsregler. Härigenom blir jordbruket särskilt tungt belastat i skatteavseende i jämförelse med annan ekonomisk verksamhet. Om jag köper en maskin, låt mig säga en oljemotor eller dylikt, så får jag ju icke avskriva dess värde, även om den helt och

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

hållet förbrukats. Om jag köper en ny oljemotor, får jag visserligen göra avdrag för det belopp, som den nya motorn kostat i inköp, bland utgifter för jordbruket, men tänk, om jag finner, att det icke är lämpligt att fortsätta med oljemotordrift utan i stället går över till drift med elektriska motorer! Då får jag låta oljemotorn stå där och får icke göra något avdrag eller skriva av dess värde, och utgifterna för de elektriska motorerna betraktas som en ny kapitalplacering. Icke heller de utgifterna få avskrivas. Avdrag erhålles endast för den händelse jag skaffar nya, likadana motorer. Med de stora driftsomläggningar, som för närvarande pågå inom jordbruket, verkar avsaknaden av avskrivningsmedgivande för jordbruket synnerligen orättvis. Jag har mig bekant, att kommunalskatteutredningen sysslar med denna fråga, och jag vill hoppas, att den snart kommer till något resultat.

Till slut skall jag endast påtala, att man i det skatteförslag, som vi här fått framlagt, inte har intresserat sig något för den starka eftersläpning, som vi ha i fråga om skatternas uppbärande i förhållande till den tidpunkt, vid vilken inkomsterna uppburits. Det är ju så, som jag påpekade, när 1936 års skattedebatt ägde rum, och i en motion, som jag då avgav, att vi ha en eftersläpning av skatterna till staten på ungefär 1½ år och av skatterna till kommunerna på ungefär 2 år. Beträffande lantbrukets företagare ha vi ofta en eftersläpning av skatterna på 2½ år i fråga om statsskatterna och på bortåt 2¾ år i fråga om kommunalskatten. Det vore önskvärt, att en ändring här på ett eller annat sätt komme till stånd.

Herr talman! Jag har här anfört en hel del synpunkter och en hel del kritik mot det föreliggande skatteförslaget. Jag skall emellertid inte framställa något yrkande. Även om det vore formellt möjligt, är jag fullt övertygad om, att ett sådant skulle bli avslaget. Jag skall inte heller taga upp någon av de punkter, som här framhållits som särskilt betydelsefulla, till närmare skärskådande. Jag föreställer mig, att det bara skulle förstöra möjligheterna för att de åsikter jag här framfört framdeles skola bli beaktade av regeringspartierna. Jag tror, att det är bäst, om de av egen kraft få komma in på samma tankegångar. Då skola de kanske finna, att de i själva verket äro ganska utmärkta, i synnerhet om de hunnit glömma, att jag varit inne på samma linje.

Herr talman! Jag har alltså intet yrkande.

Under detta anförande hade herr talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Olsson i Gävle: Herr talman! Jag har begärt ordet för att göra några repliker men också för att rätta några missförstånd, som kommit till synes i den pågående debatten.

Jag vill emellertid, innan jag går in härpå, uttala min fulla anslutning till de synpunkter, vilka bevillningsutskottets ordförande gav uttryck åt i den första delen av sitt anförande, innan han kom in på de punkter, där han är reservant. Det är ju intet tvivel underkastat, att det förslag som här föreligger betyder en avspänning i fråga om våra skattefrågor, som vi förut inte varit vana vid. De, som minnas den »sensationella juninatten» här i kammaren för 2 år sedan och sedan följt behandlingen av detta stora och omfattande skatteförslag vid årets riksdag och genom alla instanser, måste känna glädje över att man nu på ömse sidor har mera än förut börjat förstå varandras synpunkter, när det gäller dessa stora och omfattande problem. Det är klart, att man i fråga om ett reformkomplex så stort och omfattande som det här föreliggande inte kan på alla punkter komma fullkomligt överens. Jag skulle vilja säga

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

till dem, som nu exempelvis gå in för reservationen och vilja gå utöver kommitténs och Kungl. Maj:ts förslag, när det gäller familjebeskattningen, att de dock böra betänka, att det har på åtskilliga håll varit påfrestande att taga detta stora steg i fråga om familjebeskattningen, som här föreligger i den kungl. propositionen och i bevillningsutskottets förslag. Det förelåg ju i 1936 års skattekommitté samma förslag som det, som nu här föreligger i reservationen på denna punkt, men det var för att försöka komma till det bästa möjliga resultatet i detta avseende för dem det gäller, som man stannade vid en höjning av avdraget för det tredje och fjärde barnet med 50 %. Hade man där inte vunnit den enigheten, är jag övertygad om, att man inte skulle ha i bevillningsutskottet heller nått enighet om det här föreliggande förslaget om 50 % förhöjning av avdraget för det tredje och det fjärde barnet. Jag har den bestämda uppfattningen, att i och med hustruavdragets uppflyttning till samma nivå som grundavdraget för mannen och med de barnavdrag, med vilka det här räknas, har man i detta avseende tagit ett så stort steg framåt, att man kan vila åtminstone en liten stund, innan man fortsätter med nästa steg.

Sedan skulle jag, herr talman, vilja säga ett par ord om den reservation, som är avgiven av bevillningsutskottets ordförande angående procenttalet för skattesatsen vad gäller bolag. Som herr Anderson i Norrköping framhöll i debatten, har ju skattekommittén på den punkten kommit till det resultatet, att man ansåg det lämpligt — inte minst på grund av den erfarenhet man hade dels ifrån införandet av den extra inkomst- och förmögenhetsskatten år 1932 och dels av den år 1934 införda särskilda förmögenhetsskatten — att det kunde vara lämpligt med en differentiering av uttagsprocenten för bolag, så att man frigjorde dem från samband med de fysiska personerna och möjliggjorde ett uttagande av olika procent. Det finnes, såvitt jag kan förstå, ingen anledning för kamrarna, lika litet som det funnits för Kungl. Maj:t och bevillningsutskottets majoritet, att gå ifrån kommitténs förslag på denna punkt. Jag är rädd för att det som föranlett denna reservation är ett obetänksamt yttrande av en enskild ledamot av utskottet, men det förefaller mig, som om det knappast borde vara avgörande, när det gäller att taga ställning till en sådan sak som denna. Det uttalande, som göres på sidan 46 i utlåtandet, klargör fullt tydligt vad bevillningsutskottet har syftat till på denna punkt. Därmed är ju inte sagt, att det inte kan inträffa sådana förhållanden, att man tar ut mera av bolagen än av enskilda. Man skulle kunna råka i sådant läge, att man måste taga ut mindre av de fysiska personerna, därför att vi befinna oss i det läget i landet, att det överhuvud taget inte är möjligt att ordna det på annat sätt. Det är därför vi hävda den meningen, att man inte skall göra någon bindning i detta avseende, varken uppåt eller nedåt. Normalt betyder utan tvivel denna frigörelse mellan de juridiska och fysiska personerna, att i svåra tider torde det vara bolagen, som få räkna med den lägre uttagsprocenten.

Herr Lövgren gjorde inte någon direkt anmärkning mot bevillningsutskottets behandling av den motion som väckts i fråga om Norrbotten. Han var fullt på det klara med, att de principer, som här ha fastslagits i fråga om avdragen, äro riktiga. Bevillningsutskottet har så mycket mindre kunnat tillmötesgå framstötten från Norrbotten, som detta ärende ligger hos regeringsrätten, således under en dömande myndighets prövning, och dylika situationer bruka vi vara mycket ömtåliga för att göra något uttalande om vad som är rätt eller inte rätt i det ena eller det andra fallet.

Jag kan inte för min del neka till, att när jag tagit del av de skrivelser angående detta substansminskningsavdrag, som vi fått från Norrbotten, har jag blivit mycket betänksam. Detta är en mycket svår och invecklad sak, och det är så, som bevillningsutskottet säger, att den nog måste lösas på annat sätt än

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

genom en omändring ifråga om avdragen. Jag skulle således vilja säga, att man får väl från Norrbottenshåll söka komma i förbindelse med de organ, som kunna ha inflytande på de malmavtal, vilka i viss mån reglera dessa saker. Vi kunna inte göra något däråt i skatteavseende. I varje fall kunna vi inte göra något däråt, så länge ärendet ligger under prövning hos en dömande myndighet.

Jag skall, herr talman, inte ge mig in på några vidlyftigheter, då det gäller den »friska beslutsamhetens röst», som kom att darra ut över kammaren från Göteborgsbanken. Det var bara på det sättet, att ju längre rösten verkade, dess mer förvånad blev den, som deltagit i behandlingen av detta ärende. Att man på det hållet kunde lägga in »darr i rösten», när det gällde den kommunala progressivskatten, det, höll jag på att säga, förvånar mig i mycket hög grad. »Darret i rösten», när det gällt den kommunala progressivskatten, har hittills representerats av det förmögna Djursholm och det i någon mån också förmögna Stockholm. Men att det skulle vara något intresse att bära upp dessa synpunkter på det håll, som fru Rönn-Christiansson representerar, kan jag inte förstå. Vad det gäller denna kommunala progressivskatt är det ju fråga om att draga in den till statsverket för att använda den som bidrag till de kommuner i riket, där man är skattetyngd på ett sätt, om vilket man i vissa städer och inom vissa områden svävar i lycklig okunnighet. Att borttagandet av den kommunala progressivskatten skulle betyda en skattelättnad för de bättre situerade, tror jag att man har anledning att vara tveksam om. Man skall ju komma ihåg, att först drages den in till staten. Den kommer således fortfarande att utgå som progressivskatt. Därefter ha samma stora inkomsttagare att i sin mån bära sin andel av den höjda kommunala uttaxering, som blir en följd av den kommunala progressivskattens indragande till staten.

Sedan vill jag också rätta det lilla missförstånd, vartill talarinnan gjorde sig skyldig, när hon sade, att »bankningen» var borttagen för ungarlar. Det kan kanske synas så. Men om man gör sig besvär med att taga del av det här föreliggande förslaget, kommer man underfund med att det är en följd av den tekniska anordning som är vidtagen därmed att skattens uträknande skall ske för ensamstående efter det tabellsystem, som finnes i författningsförslaget. I dessa tabeller är bankningen för de ensamstående intagen. Den är således inte försvunnen, den är inte borttagen, den är tekniskt inlagd i dessa tabeller.

Vad sedan gäller den kritik, som talarinnan på Göteborgsbanken riktade mot avdraget för husföreståndarinna, gjorde hon sig även här skyldig till en missuppfattning, skulle jag vilja säga. Det är inte på det sättet, att man skriver något nu för att det sedermera — såsom talarinnan sade — i den blivande kommunalskattereformen skall komma till stånd. Vad som skrives nu är en realitet, som inträder omedelbart då detta förslag träder i kraft, nämligen den 1 januari 1939. Att man inte kunnat bifalla motionen angående ett med hustruavdraget likställt avdrag för husföreståndarinna, beror därpå, att för husföreståndarinna utgår — det bör man hålla i minnet — ett särskilt avdrag, och att det således här skulle bli fråga om ett dubbelt avdrag, dels det, som skulle tillkomma husföreståndarinnan i egenskap av skattskyldig, och dels det, som skulle tillkomma änkling, som fått anställa husföreståndarinna. Utskottet har ansett, att de önskemål, som t. ex. framförts i motionen nr 458 i denna kammar, väsentligt bättre tillgodoses genom att den anordning man där tänkt sig lägges in under begreppet ömmande omständigheter. Utskottet nämner särskilt såsom exempel, att en änkling, som på grund av sin hustrus dödsfall och små barn i familjen kunnat komma i sådant läge, att det verkliga föreligger ömmande omständigheter, bör även i beskattningsavseende ha gagn och nytta av detta. Utskottet går ytterligare ett steg för att tillmötesgå den allmänt humanitära synpunkten i det avseendet. Utskottet utfalar den önskan, att det måtte

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
på deklarationsblanketten särskilt påpekas, att det finns en möjlighet att få avdrag på grund av dessa ömmande omständigheter, så att den, som verkligen befinner sig i ett sådant läge, kan göra framställning därom. Utskottet säger, att om man går in för detta, kommer det att betyda, att man får åtskilligt många flera ansökningar än man hittills haft, men utskottet gör samtidigt den erinran däremot, att det är en underordnad sak, när det gäller att tillmötesgå berättigade önskemål och krav i detta avseende.

Jag skall, herr talman, icke gå in i några vidare detaljer. Jag tror, att det förslag, som föreligger, har den karaktär, att det borde kunna samla omkring sig de allra flesta. Fru Rönn-Christiansson motiverade sin ovilja mot förslaget med att säga, att kapitalisterna äro särskilt nöjda. Jag skulle vilja säga, herr talman, att jag under mitt arbete med detta skatteförslag och därmed sammanhängande frågor knappast träffat en enda kapitalist, som varit nöjd på det sätt, som fru Rönn-Christiansson velat göra gällande. Jag tror, att förslaget är väl avvägt och utgör vad som kan genomföras i det nuvarande läget.

Jag ber därför, herr talman, att få hemställa om bifall till bevillningsutskottets här föreliggande förslag.

Herr **Andersson** i Rasjön: Herr talman! Bevillningsutskottets ordförande konstaterade, att de lagförslag, som vi här behandla, icke i och för sig äro avgörande för en höjning av den direkta beskattningen utan endast avsedda såsom ett instrument för uttagande av en sådan beskattning. Jag tror, att det kan vara skäl att understryka det ytterligare, icke kanske så mycket på grund av vad som förekommit i riksdagen, som i anledning av de diskussioner, som förts utanför riksdagen och i pressen.

Frågan om beskattningens höjd överhuvud taget är beroende av många orsaker. När det gäller den direkta beskattningen, beror det emellertid, bland annat, på i vad mån man tar ut en större eller mindre del av inkomstbeloppet genom indirekta skatter. Slutligen är skattetrycket beroende på de utgifter, som riksdagen åtager sig. Emellertid skulle jag i detta sammanhang vilja uttala det önskemålet, att när man nu får ett sådant nytt instrument — jag vågar fastslå ett tekniskt väl avvägt och utformat instrument — skall man också använda sig av detsamma.

Det här föreliggande förslaget är konstruerat med sådan elasticitet, att dess effektivitet icke bör sättas i fråga, även om det skulle erfordra väsentliga höjningar av skatteuttagen. Vid årets riksdag ha vi fått mottaga propositioner från Kungl. Maj:t, som avse en väsentlig höjning av de hittills utgående direkta skatterna, bl. a. en fördubbling av den särskilda förmögenhetsskatten. Jag vill icke bestrida att en sådan utväg kan vara nödvändig att anlita med ett sådant skattesystem, som hittills funnits, men jag vågar påstå, att om riksdagen nu bifaller det framlagda förslaget, skulle ett sådant extra ordinarie skatteuttag kunna ske jämväl genom en höjning av grundbeloppsprocenten. Statsmakterna borde följaktligen kunna ålägga sig den behärskningen att icke vid påkommande extraordinära påfrestningar börja att laborera med nya extra skatter. Jag vågar påstå, att man icke behöver göra detta, åtminstone icke förr än några särskilt allvarliga förhållanden inträtt.

Vidare skulle man också i detta sammanhang kunna uttala det önskemålet, att kommunalskattefrågan snarast löses och att den pågående utredningen bedrives med en sådan skyndsamhet, att förslag snarast möjligt kan föreläggas riksdagen. Ty de orättvisor, som bestå i skattehänseende olika skattskyldiga emellan, äro i mycket högre grad förhanden beträffande den kommunala beskattningen än beträffande den statliga beskattningen — icke minst när det gäller en utjämning i skattebelastningen mellan skilda kommuner.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

I fråga om detaljerna i förslaget skall jag icke yttra mig om något annat än om barnavdragen. I det av kommittén framlagda, enhälliga förslaget gick man in på en väsentlig höjning av familjeavdragen, överhuvud taget, och barnavdragen i synnerhet. Man accepterade här den tanke, som först kom fram i befolkningskommissionens förslag till familjebeskattnings, nämligen att medge förhöjt avdrag för tredje barnet och efterföljande barn. Nu har bevillningsutskottets ordförande jämte några kamrater i utskottet reserverat sig för en sådan ändring i propositionen, att denna höjning av avdraget för det tredje och efterföljande barn skulle sättas till 100 procent av avdragen för de båda första barnen i stället för, såsom i propositionen föreslås, ungefär 50 procent. Då bevillningsutskottets ordförande härmed brutit den enighet, som varit rådande inom kommittén, däri såväl han som jag varit medlem, anser jag mig även oförhindrad att bryta denna enighet och yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Anderson i Norrköping vid 16 §. Jag anser mig kunna med så mycket större skäl — för att icke säga rätt — göra det, som jag inom skattekommittén framställt yrkande av det innehåll, herr Andersons i Norrköping reservation innefattar.

Herr Olsson i Gävle har visserligen nyss varnat för denna extra höjning av avdragen för efterföljande barn. Gentemot honom skulle jag emellertid vilja säga, att den beräkning som vi gjorde inom skattekommittén visar, att de skattebelopp, som staten går miste om genom att lämna stora familjeförsörjare denna favör, äro relativt små. Här gäller det allenast den statliga beskattningen, och det har aldrig varit tal om att införa motsvarande avdragsbestämmelser för den kommunala beskattningen. Man skulle alltså kunna bereda de stora familjeförsörjarna en ytterligare lättnad, utan att detta något nämnvärt skulle inverka på skatteintäkten.

Här har under de senaste åren företagits en rad reformer i avsikt att hjälpa barnrika familjer. Syftet har varit att främja folkökningen. I likhet med herr Lundell tror jag emellertid icke så mycket på att detta syfte kan nås på sådana vägar. Däremot skulle jag vilja säga, att det vore en gärd av rättvisa att lätta bördan för dem, som åtagit sig att föra fram en stor barnskara, och detta kan icke ske lättare än på det sättet, att staten för sitt vidkommande låter bli att taga ut lika mycket av dem som av andra. Den vägen måste vara mera sympatisk än att på olika vägar lämna familjeförsörjare direkta tillskott av allmänna medel.

Jag ber, herr talman, att med dessa ord få förorda bifall till den reservation, som är avgiven av herr Anderson i Norrköping m. fl. vid 16 § 1 mom.

Herr Henriksson: Herr talman! I ett par detaljfrågor, som röra de ämnen, vi nu behandla, har jag undertecknat en motion. Jag skall nu tillåta mig att med några ord beröra dessa frågor.

I enlighet med det föreliggande förslaget höjes åldersgränsen för rätt till barnavdrag från 16 år till 18 år. Bevillningsutskottet säger sig finna denna höjning väl motiverad, men man får icke klart för sig, om utskottet även anser själva gränsen väl motiverad. Jag har emellertid svårt att inse, att just gränsen 18 år skulle vara den absolut rätta. Under de år, som detta avdrag existerat, har det gjorts många försök att finna den lämpligaste gränsen. År 1920 sattes gränsen till 21 år, år 1922 till 18 år och år 1928 till 16 år. Nu anser man det väl motiverat att åter höja gränsen till 18 år. Utgångspunkten för propositionens och alltså även utskottets förslag har varit ett yttrande av 1936 års skattekommitté, som säger: »Kommittén har såsom befolkningskommissionen och ett flertal av de hörda myndigheterna icke velat föreslå en höjning av åldersgränsen längre än till 18 år. Principiellt kunde det möjligen

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
försvaras, att föräldrar, som även efter det deras barn fyllt 18 år, sörja för deras underhåll och uppfostran, tillerkännas familjeavdrag för dem.» Alltså har även kommittén här pekat på det principiellt riktiga i att icke ha någon gräns, och denna principiella ståndpunkt ha även vi motionärer intagit.

Jag vill erinra om hurusom riksräkenskapsverket i sitt yttrande över befolkningskommissionens betänkande också framhållit, att en gräns uppåt icke skulle förefinnas. Emellertid ha även vi motionärer förstått, att det på vissa håll kanske råder någon tvekan inför att icke ha någon gräns alls, och därför alternativt föreslagit gränsen till 21 år, som ju är den ekonomiska myndighets-åldern, och den gränsen har även tidigare använts.

Detta är en fråga, som har en stor betydelse för inkomsttagare i de lägre skikten och mellanskikten. Det har betydelse för dem, när de vilja låta sina barn studera, alltså för deras utbildning även efter fyllda 18 år. Det har betydelse, när det finns sjuka barn. Det har betydelse, när det finns barn, som äro arbetslösa. Föräldrarna ha nämligen i sådana fall underhållsskyldighet även sedan barnen blivit äldre än 18 år. Man får väl också säga, att denna underhållsskyldighet är mera betungande än när barnen äro under 18 år, och man måste då anse, att det kunde vara rimligt med en kompensations genom beskattningen.

Emellertid förefaller det, som om utskottet i alla fall skulle ha tagit visst intryck av motionens argumentering, och man får väl därför hoppas, att denna fråga har fallit framåt. Utskottet vill nämligen finna en väg genom reglerna för periodiska understöd och för avdrag för s. k. ömmande omständigheter. I sistnämnda avseende framhåller utskottet betydelsen av att vi få en utvidgad och om möjligt jämn tillämpning av reglerna om avdrag för ömmande omständigheter, vilket otvivelaktigt också är i hög grad önskvärt. Jag vill uttrycka den förhoppningen, att man genom ändring i tillämpningen av dessa regler skall kunna komma till en rättelse på den av mig berörda punkten. Det förefaller mig också, som om man, när man nu icke vill gå högre beträffande åldersgränsen, även borde få en revidering till stånd av reglerna för periodiskt understöd. Som jag nyss sade får man hoppas, att vår motion har medverkat till att frågan har fallit framåt och att genom åtgärder i nyss antydd riktning de största olägenheterna skola kunna avhjälpas.

Den andra motion, som jag har undertecknat, rör frågan om de ekonomiska föreningarna. Herr Lundell har ju tidigare varit något inne på den frågan, och jag vill understryka vad han sade, nämligen att det måste anses riktigt att icke ha olika behandling i skatteavseende mellan olika former för företagssamhetens bedrivande. Såsom utvecklingen har gått under de senaste decennierna, ha ju de två företagsformerna, aktiebolag och ekonomiska föreningar, kommit att arbeta på samma områden och med likartade arbetsuppgifter, och man måste ju då finna det vara riktigt, att de även behandlas på ett likartat sätt, när det gäller beskattningen.

I fråga om inkomstbeskattningen måste det föreliggande förslaget betecknas såsom ett framsteg i så måtto, att man har infört samma system för inkomstbeskattning, när det gäller aktiebolag och ekonomiska föreningar. Där emot måste beklagas, att man icke har kunnat komma till en annan behandling, när det gäller kapitalbeskattningen. Även enligt det nu föreliggande förslaget blir det nämligen en väsentligt olikartad beskattning av det kapital i näringslivet, som arbetar under aktiebolagets form, och av det kapital, som arbetar under form av ekonomiska föreningar, konstruerade efter kollektivistiska principer. Den allmänna principen för kapitalbeskattning är ju den, att de fysiska personerna beskattas såsom ägare eller delägare av till exempel i näringslivet investerat kapital. En påtaglig lucka i förmögenhetsbeskatt-

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)
ningen finns dock, när det gäller sådana ekonomiska föreningar, enligt vars stadgar medlemmarna ha rätt att återfå satsat kapital men icke ha rätt till andel i föreningens fonderade medel. I detta fall kunna medlemmarnas andelsbevis aldrig få högre värde än pari, och följaktligen kunna dessa icke heller beskattas hos innehavarna till högre värde. Eftersom emellertid föreningen är fritagen från förmögenhetsbeskattning, får detta förhållande till följd, att allt kapital utöver insatskapitalet i föreningen icke drabbas av någon som helst förmögenhetsbeskattning. Det är dock ett känt förhållande, att de mycket stora ekonomiska föreningar, som arbeta främst på distributionens område, ha betydande fondkapital.

Denna lucka i förmögenhetsbeskattningen, som jag tillsammans med andra kammarledamöter påpekat genom en motion, har även tidigare, nämligen år 1936, motionsvägen blivit framhållen. Årets proposition innehåller dock icke något förslag till rättelse på denna punkt. I anledning av motionen säger emellertid utskottet i sitt betänkande, att utskottet har inhämtat, att 1936 års skattekommitté torde under sitt fortsatta utredningsarbete komma att upptaga hithörande frågor till behandling. Jag hoppas för min del, att så blir fallet, och att vi vid nästa års riksdag få ta ställning till förslaget i ärendet.

Herr talman! Jag har ju icke möjlighet att ställa något yrkande i de av mig berörda frågorna. Jag vill därför endast uttrycka den förhoppningen, att den framtida lösning, som ställts i utsikt, när det gäller dessa spörsmål, skall gå i en tillfredsställande riktning.

Häruti instämde herrar *Lundqvist* och *Arnemark*.

Herr **Lithander**: Herr talman! Jag vill uttala mitt beklagande över att finansministern, när han gav direktiv till den kommitté, som skulle utreda denna beskattningsfråga, tog toppbelastningen i fråga om skatter såsom utgångspunkt, i anledning varav de extra skatter, som regering och riksdag högtidligen gång på gång ha utlovat icke skulle bliva permanenta, nu ha blivit inarbetade i skattesystemet. Denna inställning bådar icke gott för framtiden, ty den kommer att föra med sig, att näringslivet blir allt hårdare och hårdare beskattat och därför säkerligen icke kan ge vad det rätteligen borde göra. Det enda botemedlet är att gå tillbaka till gammaldags sparsamhet vid handhavandet av allmänna medel. Till omvårdnaden om de producerande krafterna hör en beskattning, som ej kväver eller försvårar näringslivet. Man synes emellertid icke vara böjd för att gå den väg, som i detta avseende är den enda riktiga.

Eftersom jag nu har ordet, vill jag också uttala ett beklagande av att utskottet icke har velat gå med på det motionsledes framförda yrkandet, att bolagsbeskattningen skulle bestämmas till 8 procent, vilket skulle ha täckt den anpart, som bolagen skola taga på sig. En sådan lindring hade varit särskilt motiverad därav, att det ju här är fråga om dubbelbeskattning, eftersom vinsten ånyo beskattas hos aktieägarna.

För min del tror jag icke det kan undvikas med den ringa omtanke om näringslivet, som faktiskt numera förefinnes, att skatterna komma att i allt större utsträckning drabba de bredare lagren i samhället. I så fall torde man nog komma fram till ökade krav på att sparsamhet skall iakttagas med allmänna medel. Det blir måhända en lång omväg, herr talman, men det är kanske enda lösningen på detta problem.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, blev ifrågavarande paragraf med därtill hörande anvisningar av kammaren godkänd.

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 41.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

Återstående delar av förenämnda lagförslag.

Godkändes.

Härefter föredrogs det i punkten I) mom. A) under 2) intagna, av utskottet tillstyrkta

Förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 (nr 373) om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt.

4 och 7 §§.

Godkändes.

15 § skulle enligt Kungl. Maj:ts förslag erhålla följande ändrade lydelse:

15 §.

Till grund för beräkningen av inkomst- och förmögenhetsskatt skall läggas sammanlagda beloppet av den skattskyldiges taxerade inkomst samt en ett-hundradedel av hans och i förekommande fall hans omyndiga barns skattepliktiga förmögenhet. Är han skattskyldig allenast för inkomst eller allenast för förmögenhet, skall till grund för skattens beräkning läggas inkomsten eller en etthundradedel av förmögenheten efter ty nyss är sagt.

Det sålunda — — — kronor, bortfaller.

I motionen II: 459 hade, bland annat, hemställts, »att riksdagen beslutar beträffande förslaget till förordning om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, § 15, bibehålla nämnda paragraf i sin förutvarande lydelse, d. v. s. att en sextiondel av den skattepliktiga förmögenheten beräknas till beskattning i stället för nu föreslagna en hundradel».

Utskottets hemställan innefattade, att paragrafen måtte godkännas i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Sedan paragrafen föredragits, yttrade:

Herr Brädefors: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till fru Rönner-Christianssens m. fl. motion nr 459 i vad rör denna paragraf.

Herr Anderson i Norrköping: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad och herr talmannen givit propositioner på de därunder framställda yrkandena, nämligen dels på godkännande av 15 § enligt utskottets förslag, dels ock på bifall till motionen II: 459 i nu förevarande del, godkände kammaren paragrafen enligt utskottets förslag.

16 § 1 mom.

Utskottets hemställan innefattade, att momentet måtte godkännas i nedan angivna, av Kungl. Maj:t föreslagna lydelse.

Reservation hade i fråga om detta författningsrum avgivits av herrar *Anderson* i Norrköping, *friherre Lagerfelt*, *Eilif Sylwan*, *Nordenson* och *Lundell*, vilka, med instämmande härutinnan av herr *Wohlin*, anförde, att de ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta, att 16 § 1 mom. skulle hava följande som reservanternas förslag betecknade lydelse:

*Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)**(Utskottets förslag ==
Kungl. Maj:ts förslag.)**(Reservanternas
förslag.)*

16 §.

1 mom. Skattskyldig fysisk person, som varit här i riket bosatt under *hela* beskattningsåret, äger, med undantag varom nedan närmare förmäles, att å det taxerade beloppet åtnjuta statligt ortsavdrag (grundavdrag och familjeavdrag), vars storlek bestämmes med hänsyn till de ortsgupper, som angivas i 48 §

1 mom. kommunalskattelagen.

Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med sin hustru eller som haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn under 18 år, vilket icke haft minst 600 kronors inkomst, är berättigad till såväl grundavdrag som familjeavdrag. Grundavdraget för skattskyldig, som nu nämnts, och familjeavdraget för hustru utgöra, vart för sig, i ortsgrupp I: 600 kronor; i ortsgrupp II: 640 kronor; i ortsgrupp III: 680 kronor; i ortsgrupp IV: 720 kronor; samt i ortsgrupp V: 760 kronor. Familjeavdraget för vardera av de två första barnen, för vilka avdrag åtnjutes, utgör i ortsgrupp I: 460 kronor; i ortsgrupp II: 500 kronor; i ortsgrupp III: 540 kronor; i ortsgrupp IV: 580 kronor; samt i ortsgrupp V: 620 kronor. *Familjeavdraget för ett vart av de övriga barnen utgör i ortsgrupp I: 700 kronor; i ortsgrupp II: 760 kronor; i ortsgrupp III: 820 kronor; i ortsgrupp IV: 880 kronor; samt i ortsgrupp V: 940 kronor.* Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änkring, änka eller franskild) och haft hemmavarande barn, för vilka han varit berättigad erhålla avdrag, att åtnjuta familjeavdrag för husföreståndarinnan med hälften av det belopp, som tillkommer skattskyldig för hustru.

För annan skattskyldig än i föregående stycke sagts (*ensamstående*) bestämmes ortsavdraget (grundavdrag) på sätt framgår av en vid denna förordning fogad tabell V. Då det taxerade beloppet uppgår till i ortsgrupp I: minst 14,000 kronor; i ortsgrupp II: minst 14,300 kronor; i ortsgrupp III: minst 14,600 kronor; i ortsgrupp IV: minst 14,900 kronor; samt i ortsgrupp V: minst 15,200 kronor, åtnjuter ensamstående skattskyldig icke ortsavdrag.

För barn, vilkas föräldrar icke varit under beskattningsåret gifta med var-

Skattskyldig, som under beskattningsåret varit gift och levt tillsammans med sin hustru eller som haft hemmavarande eller av den skattskyldige helt eller delvis underhållet barn under 18 år, vilket icke haft minst 600 kronors inkomst, är berättigad till såväl grundavdrag som familjeavdrag. Grundavdraget för skattskyldig, som nu nämnts, och familjeavdraget för hustru utgöra, vart för sig, i ortsgrupp I: 600 kronor; i ortsgrupp II: 640 kronor; i ortsgrupp III: 680 kronor; i ortsgrupp IV: 720 kronor; samt i ortsgrupp V: 760 kronor. Familjeavdraget för vardera av de två första barnen, för vilka avdrag åtnjutes, utgör i ortsgrupp I: 460 kronor; i ortsgrupp II: 500 kronor; i ortsgrupp III: 540 kronor; i ortsgrupp IV: 580 kronor; samt i ortsgrupp V: 620 kronor. *Familjeavdraget för ett vart av de övriga barnen utgör i ortsgrupp I: 920 kronor; i ortsgrupp II: 1,000 kronor; i ortsgrupp III: 1,080 kronor; i ortsgrupp IV: 1,160 kronor; samt i ortsgrupp V: 1,240 kronor.* Skattskyldig, som under beskattningsåret haft husföreståndarinna hos sig anställd, äger, därest han varit ogift (varmed jämställes änkring, änka eller franskild) och haft hemmavarande barn, för vilka han varit berättigad erhålla avdrag, att åtnjuta familjeavdrag för husföreståndarinnan med hälften av det belopp, som tillkommer skattskyldig för hustru.

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

*(Utskottets förslag =
Kungl. Maj:ts förslag.)*

*(Reservanternas
förslag.)*

andra, eller, ehuru gifta med varandra, levtt åtskilda, skall, därest enligt nu givna bestämmelser båda föräldrarna skulle vara berättigade till avdrag för barnet, en var av föräldrarna erhålla halvt avdrag. Beloppet avrundas nedåt till jämna tjugotal kronor. Bestämmelsen om högre avdrag för det tredje och de följande barnen skall därvid tillämpas för fadern och modern var för sig, så att hänsyn tages blott till det antal barn som av var och en av dem helt eller delvis underhålles.

Efter föredragning av momentet anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! 16 § innehåller de nya bestämmelserna om familjeavdrag, och jag ber att beträffande denna paragraf få yrka bifall till den av mig och en del andra utskottsledamöter avgivna reservationen, vari påyrkas höjda familjeavdrag för det tredje och de följande barnen.

Herr **Olsson** i Gävle: Under hänvisning till vad jag framhöll under den föregående debatten hemställer jag om bifall till utskottets förslag.

Härmed var överläggningen slutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av momentet enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av momentet i den lydelse, som föreslagits i den av herr Anderson i Norrköping m. fl. avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr Anderson i Norrköping begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren godkänner 16 § 1 mom. i bevilningsutskottets förevarande förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 28 september 1928 om statlig inkomst- och förmögenhetsskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren godkänt berörda författningsrum i den lydelse, som föreslagits i den av herr Anderson i Norrköping m. fl. avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av upprensingsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren godkänt berörda författningsrum enligt utskottets förslag.

17 §.

Godkändes.

18 §.

Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle 3 mom. i denna paragraf erhålla följande lydelse:

3 mom. Tilläggsskatten utgör:

när det beskattningsbara beloppet icke överstiger 10,000 kronor: 2 procent av den del av det beskattningsbara beloppet, som överstiger 8,000 kronor;

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

när det beskattningsbara beloppet överstiger

10,000 men icke	15,000 kr.:	140 kr. för	10,000 kr. och	4 % av återstoden;
15,000 » »	25,000 » :	240 » »	15,000 » »	8 % » » ;
25,000 » »	40,000 » :	1,040 » »	25,000 » »	12 % » » ;
40,000 » »	60,000 » :	2,840 » »	40,000 » »	16 % » » ;
60,000 » »	100,000 » :	6,040 » »	60,000 » »	20 % » » ;
100,000 » »	200,000 » :	14,040 » »	100,000 » »	24 % » » ;
200,000 kr. »	» : 38,040 » »	200,000 » »	28 % » »	» » ;

I motionen II: 459 hade föreslagits följande lydelse av ifrågavarande moment:

Tilläggsskatten utgör:

när det beskattningsbara beloppet icke överstiger 8,000 kronor: 4 procent av den del av det beskattningsbara beloppet, som överstiger 6,000 kronor;

när det beskattningsbara beloppet överstiger

8,000 men icke	10,000 kr.	100 kr. för	8,000 kr. och	6 % av återstoden
10,000 » »	15,000 »	220 » »	10,000 » »	8 % » »
15,000 » »	20,000 »	620 » »	15,000 » »	11 % » »
20,000 » »	25,000 »	1,170 » »	20,000 » »	14 % » »
25,000 » »	40,000 »	1,870 » »	25,000 » »	17 % » »
40,000 » »	60,000 »	4,420 » »	40,000 » »	20 % » »
60,000 » »	100,000 »	8,420 » »	60,000 » »	23 % » »
100,000 » »	200,000 »	17,620 » »	100,000 » »	26 % » »
200,000 » »	500,000 »	43,620 » »	200,000 » »	30 % » »
500,000 » »	1,000,000 »	133,620 » »	500,000 » »	35 % » »
1,000,000 » »	» 308,620 » »	1,000,000 » »	40 % » »	» »

Utskottets hemställan innefattade, att paragrafen måtte godkännas i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag.

Paragrafen föredrogs; och anförde därvid:

Herr **Brädefors**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vår motion nr 459 i vad rör denna paragraf.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. Herr talmannen gav propositioner dels på godkännande av ifrågavarande paragraf enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen enligt utskottets förslag med den ändring i avseende å 3 mom., som föreslagits i motionen II: 459; och fattade kammaren beslut i enlighet med innehållet i den förra propositionen.

20 § hade i Kungl. Maj:ts förslag följande lydelse:

20 §.

För varje år bestämmes, med vilka procenttal av de i 18 § 2 mom. a), b) och c) omförmälda grundbelopp botten-skatt skall för det året utgå.

Utskottets hemställan innefattade, att paragrafen skulle godkännas i den av Kungl. Maj:t föreslagna lydelsen.

Reservation hade rörande denna paragraf avgivits av herrar *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt*, *Eilif Sylwan*, *Nordenson* och *Lundell*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte besluta, att paragrafen skulle erhålla följande lydelse:

Ang. omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. (Forts.)

20 §.

För varje år bestämmes, med vilka procenttal av de i 18 § 2 mom. a), b) och c) omförmälda grundbelopp botten-skatt skall för det året utgå, därvid iakttagas, att nämnda procenttal beträffande skattskyldiga, som avses i 18 § 2 mom. b), ej må sättas högre än för de skattskyldiga, som omförmälas i 18 § 2 mom. a).

Sedan paragrafen föredragits, anförde:

Herr **Anderson** i Norrköping: Herr talman! Jag ber att beträffande denna paragraf få yrka bifall till den reservation, vari hemställles, att procenttalet för sådana skattskyldiga, som avses i 18 § 2 mom. b), d. v. s. juridiska personer, ej må sättas högre än procenttalet för de fysiska personerna.

Herr **Olsson** i Gävle: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag, vilket är detsamma som Kungl. Maj:ts och skattekommitténs.

Efter härmed slutad överläggning gav herr talmannen propositioner dels på godkännande av 20 § enligt utskottets förslag, dels ock på godkännande av paragrafen i den lydelse, som föreslagits i den vid paragrafen avgivna reservationen; och blev paragrafen godkänd i den av utskottet föreslagna lydelsen.

Aterstående delar av ifrågavarande förordningsförslag.

Godkändes.

Övriga i punkten I) mom. A) intagna, av utskottet tillstyrkta författningsförslag.

Godkändes.

Punkten I) mom. B).

Utskottets hemställan bifölls.

Utskottets hemställan i punkten I.

Förklarades, i den mån densamma icke redan bifallits, vara besvarad genom kammarens beslut i fråga om författningsförslagen.

Punkten II).

Utskottets hemställan bifölls.

§ 3.

*Ang. vissa
inskränk-
ningar i rät-
ten att utbe-
komma all-
männa hand-
lingar m. m.*

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande, nr 19, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m., i vad propositionen hänvisats till konstitutionsutskottet, även som i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hade båda kamrarna den 29 mars 1938 hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 258, med förslag till omläggning av den direkta statsbeskattningen m. m. i vad propositionen innebar framläggande för riksdagen av vid propositionen fogade förslag till

Ang. vissa inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m. (Forts.)

1) lag angående ändrad lydelse av 67 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

3) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

4) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner;

5) lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft dels motionen nr 455 i andra kammaren av herr *Lundberg*, dels ock den till konstitutionsutskottet i viss del hänvisade motionen nr 459 av fru *Rönn-Christiansson m. fl.*

I motionen II:459 hade hemställts, »att § 17 i lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar måtte kvarstå oförändrad».

Utskottets hemställan innefattade,

A) att riksdagen med bifall till vad i propositionen i motsvarande delar hemställts ville antaga i utskottets hemställan intagna förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 67 § lagen den 6 juni 1930 (nr 251) om kommunalstyrelse på landet;

2) lag angående ändrad lydelse av 62 § lagen den 6 juni 1930 (nr 252) om kommunalstyrelse i stad;

3) lag angående ändrad lydelse av 54 § lagen den 15 juni 1935 (nr 337) om kommunalstyrelse i Stockholm;

B) att riksdagen med bifall till vad i propositionen i motsvarande del hemställts ville antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 6 juni 1930 (nr 262) om skolstyrelse i vissa kommuner; samt

C) att riksdagen med bifall till vad i propositionen i motsvarande del hemställts samt med avslag å motionerna II:455 och II:459 ville antaga i utskottets hemställan intaget förslag till lag angående ändrad lydelse av 17 § lagen den 28 maj 1937 (nr 249) om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar.

Reservation hade avgivits av herr *Anders Andersson*, som ansett, att utskottet bort avstyrka den föreslagna ändringen i 17 § sekretesslagen.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *Lundberg*: Herr talman! I samband med den kungl. propositionen rörande omläggning av den direkta statsbeskattningen har jag tillåtit mig väcka en motion, i vilken ifrågasatts förbud mot publicering av taxeringsuppgifterna. Sett mot bakgrunden av den stora skattereform, som kammaren nyss antog, är givetvis ifrågavarande spörsmål av mindre vikt, men det är dock icke helt utan betydelse. Det är ett gammalt önskemål från näringslivets sida, att sekretesskyddet måtte utsträckas att även omfatta inkomstlängderna. Gång

Ang. vissa inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m.
(Forts.)

på gång hava från skilda näringsorganisationer också framställningar gjorts om sådant skydd, men dessa framställningar ha städse avvisats under motivering, att ett offentliggörande av taxeringslängderna vore ur kontrollsynpunkt nödvändig. Även här i riksdagen har frågan gång på gång debatterats. Åren 1906, 1907, 1908 och 1916 väcktes motioner i ärendet ehuru utan resultat. Enligt mitt förmenande har frågan om sekretesskyddet för taxeringsuppgifterna blivit speciellt aktuell genom den nya skattereformen, och jag har därför nu vägat motionera i ärendet.

Hur har denna motion behandlats av konstitutionsutskottet? Jo, konstitutionsutskottet har utan någon som helst motivering eller ens några egna reflexioner avstyrkt densamma. Det är kanske meningen, att man skall söka motiveringen i den promemoria, som bifogats utskottets utlåtande. I denna promemoria hänvisas emellertid endast till vad den senaste skattekommittén uttalat beträffande sekretesskyddet samt till departementschefens yttrande i anslutning härtill. Kommitterade säga: »Vad taxeringen till inkomst- och förmögenhetsskatt angår utgör taxeringslängdernas framläggande för offentlig granskning ett betydelsefullt led i själva taxeringskontrollen. Ändring härutinnan kan ej nu föreslås. Att på sätt stundom ifrågasatts förbjuda allenast publicerandet i tryck av eljest offentliga taxeringssiffror överensstämmer ej med tryckfrihetsförordningens allmänna grundprincip, enligt vilken en handlings karaktär av allmän sådan också innebär en rätt att i tryck utgiva densamma.» Här skulle jag vilja göra en parentes: för menige man här i landet förefaller det inte så absolut självklart, att inte ett förbud mot publicering av offentliga handlingar kan utfärdas. Jag tror, att det finns undantag i detta avseende, men jag vågar inte nu ge mig in på denna fråga.

Vidare anför departementschefen: »Beträffande frågan om sekretesskydd för taxeringsresultaten ansluter jag mig till kommitténs förslag. Jag finner sålunda de skäl som anförts för beredande av sekretesskydd för förmögenhetslängden jämte motsvarande del av ändringslängden bärande men kan å andra sidan icke förorda, att skyddet utsträcker att omfatta jämväl inkomstlängden. Den offentlighet, som kommer inkomsttaxeringen till del, är enligt min mening ur kontrollsynpunkt alltför betydelsefull för att kunna uppgivas.» Jag kan inte hjälpa, att jag tror, att många här i landet i likhet med mig äro av helt annan uppfattning. Tidigare kan det ha varit av en viss betydelse, att allmänheten har haft tillgång till taxeringsresultaten för att därigenom kunna så att säga bistå taxeringsnämnderna i deras arbete, då dessa nämnder förr arbetade på ett mera primitivt sätt. Numera, och allt sedan 1935, då den skärpta deklarationskontrollen infördes, torde detta offentliggörande av taxeringslängden i form av taxeringskalendrar inte ha någon som helst betydelse ur kontrollsynpunkt.

I detta sammanhang kan det vara av intresse att taga del av kammarrättens uppfattning om denna sak. Av ett yttrande, daterat den 17 januari 1936, framgår, att kammarrätten gång på gång förordat förbud mot publicering i tryck av taxeringsuppgifter. Detta förhållande borde kanske ha kommit fram i konstitutionsutskottets förevarande utlåtande.

Jag är fullt medveten om att det inte lönar sig för mig att här ställa något yrkande om bifall till motionen, vilket jag också helt avstår ifrån. Jag vill i stället rikta en vädjan till finansministern att vid tillfälle söka utröna vilken uppfattning taxeringsmyndigheterna här i landet ha om denna fråga. Om finansministern vid en sådan utredning skulle finna, att våra taxeringsmyndigheter anse, att en publicering av taxeringsuppgifterna i form av taxeringskalendrar eller i tidningspressen inte har någon som helst betydelse för kontrollen av de-

Ang. vissa inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar m. m.
(Forts.)

klarationer, hoppas jag, att sådana mått och steg vidtagas, att förbud mot en dylik publicering kommer till stånd.

Herr talman! Jag har intet yrkande att göra.

I detta anförande instämde herrar *Lindskog, Holmgren* och *Leffler*.

Herr **Brädefors**: Herr talman! I motionen nr 459 hemställles, att § 17 i lagen den 28 maj 1937 om inskränkningar i rätten att utbekomma allmänna handlingar måtte kvarstå oförändrad. Jag ber att få yrka bifall till denna hemställan.

Härmed förklarades överläggningen avslutad. På av herr talmannen därå given proposition blev till en början utskottets hemställan under punkterna A) och B) av kammaren bifallen.

Härefter framställde herr talmannen propositioner beträffande utskottets hemställan under punkten C), nämligen dels på bifall till utskottets hemställan i berörda avseende dels ock på bifall till motionen II: 459 i nu ifrågavarande del; och blev utskottets hemställan under punkten C) av kammaren bifallen.

§ 3.

Föredrogs sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets utlåtande, nr 2, *Ang. åtgärder i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.* *till stödjande av trädgårdsnäringen m. m.*

Enligt överenskommelse mellan bevillningsutskottet och jordbruksutskottet hade till behandling i sammansatt bevillnings- och jordbruksutskott hänskjutits Kungl. Maj:ts den 22 april 1938 dagtecknade, till jordbruksutskottet hänvisade proposition, nr 303, angående åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I förevarande proposition hade Kungl. Maj:t — under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 22 april 1938 — förelagt riksdagen förslag i ämnet.

Till utskottet hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen

inom första kammaren:

nr 341 av herr *Björck, John*;

nr 342 av herr *Björck, John, m. fl.*;

nr 343 av herr *Björck, John*;

nr 344 av herr *Mannerskantz m. fl.*; och

nr 345 av herr *Mannerskantz*; samt

inom andra kammaren:

nr 492 och 493 av herr *Wallén m. fl.*;

nr 494 av herr andre vice talmannen *Magnusson m. fl.*; och

nr 495 av herr *Lundqvist m. fl.*

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts framställningar, dels bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att efter beslut av Kungl. Maj:t tillhandahålla en blivande riksorganisation av trädgårdsodlare med huvudsakligt ändamål att försälja trädgårdsprodukter svenska statens obligatio-

'Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
ner, uppsägbara från innehavarens sida, till ett nominellt belopp av högst 500,000 kronor för att av organisationen deponeras i riksbanken såsom säkerhet för lån intill samma belopp i kreditinrättning som Kungl. Maj:t anvisade;

dels ock anvisa, under nionde huvudtiteln, för budgetåret 1938/39:

1) till främjande av organisationsarbetet på trädgårdsnäringens område ett reservationsanslag av 75,000 kronor;

2) till fraktlindring vid transport av inhemsk frukt till Norrland ett förslagsanslag av 25,000 kronor;

3) till främjande av omförädling av fruktodlingar m. m. ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

4) till bidrag för anskaffande av apparatur till musterier ett reservationsanslag av 15,000 kronor;

5) till propaganda- och upplysningsverksamhet på trädgårdsnäringens område ett reservationsanslag av 40,000 kronor;

6) såsom bidrag för anställande hos Sveriges handelsträdgårdsmästareförbund av två konsulenter ett anslag av 6,500 kronor;

B) att följande motioner, nämligen I: 341 och II: 493, likalydande, I: 342, I: 343, I: 344, I: 345, II: 492, II: 494 ävensom II: 495, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet i sin motivering anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1) av herr *Anderson* i Norrköping, friherre *Lagerfelt*, herrar *Bengtsson* och *Liedberg*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa,

A) = Utskottet;

B) att riksdagen måtte, i anledning av motionerna I: 344 och II: 494 samt II: 495,

1) besluta att den vid tulltaxeförordningen den 4 oktober 1929 (nr 316) fogade tulltaxan skulle erhålla ändrad, i reservationen angiven lydelse, att träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde;

2) besluta att förordningen den 31 januari 1932 med tillägg till gällande tulltaxa beträffande statistiska nr 112 och 115 skulle erhålla ändrad, i reservationen angiven lydelse, att träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde;

3) besluta att beträffande i reservationen angivna varuslag skulle utfärdas förordning om ytterligare tillägg till gällande tulltaxa, att träda i kraft den dag Kungl. Maj:t bestämde;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att under tiden från och med den 1 januari 1939 till och med den 31 december 1941 meddela bestämmelser i huvudsaklig överensstämmelse med vad frukt- och trädgårdsutredningen föreslagit rörande reglering av införseln till riket av växtdelar, som i gällande statistiska varuförteckning upptoges under nr 88, ävensom rotnölar av *gladiolus*;

C) att följande motioner, nämligen I: 341 och II: 493, likalydande, I: 342, I: 343, I: 344, I: 345, II: 492, II: 494 ävensom II: 495 måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad reservanterna anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

2) av herr *Mannerskantz*.

Sedan utskottets hemställan föredragits, yttrade:

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Det utlåtande, som här föreligger till kammarens behandling, vittnar om samma obrutna enighet på regeringspartiernas front som tidigare. Det sakförhållandet ändras inte därigenom, att till äventyrs någon ledamot har blivit dirigerad att motio-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

nera om längre gående åtgärder än regeringen har föreslagit, för att inte besvikelsen på trädgårdsmannahåll skall bli alltför stor. Men även dessa motioner ha inom utskottet rönt samma öde som de motioner, vilka framförts av oppositionen inom riksdagen. Inte heller ha de vid tidigare tillfällen, både inom och utom riksdagen, givna löftena om stöd åt trädgårdsnäringen uppfyllts genom det förslag, som nu framlagts till riksdagens prövning. Det synes mig dock, att så bestämda försäkringar gjorts i det hänseendet, att de borde ha varit förpliktande såväl för regeringen som för riksdagsmajoriteten. Jag skall be att få erinra om ett par tidigare uttalanden av detta slag.

I sitt tillstyrkande utlåtande över propositionen om arbetstidens begränsning för jordbruket och trädgårdsodlingen yttrade andra lagutskottet följande: »Såsom synes framgå av den ovan lämnade redogörelsen för resultaten av utredningen angående kompensation för jordbrukets arbetstidsbegränsning, är en höjning av produktprisen erforderlig för att täcka jordbrukets merkostnader på grund av den kortare arbetstiden.» Detta utgör ju ett tydligt uttalande om att de merkostnader, som komme att uppstå, skulle på något sätt kompenseras.

Vid debatten om arbetstidslagen i andra kammaren 1937 yttrade herr statsrådet Bramstorp följande: »Om jordbruket skall kunna bereda sina arbetare kortare arbetstid, måste jordbrukarna tillförsäkras en tillfredsställande ersättning för de varor de producera.» — »Beträffande den kompensation, som är föreslagen i den kungl. propositionen, så skall jag, under den tid jag har med saken att skaffa, söka åstadkomma vad som är möjligt för att få fram den prisnivå, som man enligt olika utredningar, utan politiska biavsikter behöver ha för att kompensera kostnadsökningen.»

Slutligen yttrade herr statsrådet i direktiven för den kommitté, som 1937 tillsattes för att utreda frågan om de av arbetstidsregleringen föranledda merkostnaderna och behovet av stödåtgärder för trädgårdsodlingen följande: »Med hänsyn till den betydelse, trädgårdsnäringen har för en stor befolkningsgrupp, synes det mig ligga i det allmännas intresse, att de svårigheter, som torde förefinnas för ett rationellt utnyttjande av denna närings försörjningsmöjligheter, bli i görligaste mån undanröjda. Innan statsmakterna taga ståndpunkt till denna fråga torde det emellertid vara nödvändigt att hithörande förhållanden göras till föremål för en närmare undersökning. Därvid böra i första hand klarläggas de rådande produktions- och avsättningsförhållandena inom trädgårdsnäringen samt den inverkan importen av vissa varuslag utövar.» — Utredningen har visat, att denna import medför ytterst kännbara konsekvenser för vår trädgårdsodling, men i det förslag, som regeringen nu framlagt, har man emellertid helt lämnat åsido alla importhindrande åtgärder.

I detta sammanhang bör erinras om att arbetstidslagen icke endast, såsom var och en vet, omfattar även trädgårdsodlingen, utan t. o. m. — av orsaker, som jag aldrig har kunnat få vare sig förklarade eller försvarade — träffar trädgårdsodlingen hårdare än det egentliga jordbruket och att således behovet av kompensation är större för trädgårdsnäringens vidkommande än för jordbruket i övrigt, detta även av den orsaken att på grund av trädgårdsnäringens starkt säsongbetonade karaktär behovet att utnyttja arbetstidslagens medgivanden till fördelning av arbetstiden är större, medan möjligheten till en sådan fördelning är mindre för trädgårdsnäringen än för jordbruket.

Nu vill man kanske från regeringens och riksdagsmajoritetens sida göra gällande, att de föreslagna åtgärderna just medföra en sådan behövlig kompensation för trädgårdsnäringen. I det fallet bör väl, såvitt jag förstår, den åsikt, som näringens utövarer själva hysa, tillerkännas ett visst vitsord. Från trädgårdsmannahåll har det enstämmigt gjorts gällande, att de åtgärder, vilka före-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

slogos av de kommitterade, voro tilltagna i underkant och icke på långt när gävo full kompensation. I ännu högre grad måste då detta anses vara fallet med regeringens förslag, vilket upptager blott en del av de åtgärder, som kommitterade föreslagit, och där man har skurit bort de för trädgårdsodlingen betydelsefullaste åtgärderna, nämligen tullskyddet och importregleringen.

Vi ha på trädgårdsmannahåll sannerligen icke hört till dem, som ha sprungit i kanslihusets eller riksdagens trappor och begärt stöd och hjälp för sin näring. Jag tror, att trädgårdsnäringens utövare utgöra en grupp, som i långt mindre utsträckning än andra har besvärat med sådana framställningar. Vi ha verkligen i det längsta försökt att reda oss själva. Trädgårdsodlarna — jag har rätt att säga det — utgöra ett arbetsamt och dugligt släkte och de ha lyckats att under några få årtionden arbeta upp den tidigare mycket obetydliga trädgårdsnäringen på ett sådant sätt att den nu ger sysselsättning och bröd åt ett stort antal människor. Jag tror också, att det skulle ha lyckats för trädgårdsodlarna att trots alla svårigheter reda sig även under nuvarande förhållanden, därest icke statsmakterna genom sina ingrepp försvårat och fördyrat driften på ett sådant sätt, att det för närvarande ter sig hart när omöjligt att göra trädgårdsodlingen ekonomiskt bärande.

Jag har förut erinrat om att det på grund av trädgårdsnäringens starkt säsongbetonade karaktär är vida svårare för denna än för jordbruket i övrigt att kunna utan stor arbetsfördyring tillämpa den genomförda arbetstidslagen, och jag vill framhålla, att det därigenom också blir svårare att på den väg, som man nu så gärna anvisar, nämligen organisationsvägen, åstadkomma den hjälp ur svårigheterna, som man måste åstadkomma. I talet om betydelsen av organisation känner man för övrigt igen åtskilligt ifrån den diskussion, som på sin tid fördes, när det gällde stödåtgärder för jordbruket. Från det håll, där man länge motsatte sig vidtagande av stödåtgärder, framhölls det ständigt och jämt att jordbrukarna skulle organisera sig för att därigenom vinna möjligheter att klara sig igenom krisen. Nu har man organiserat sig på jordbrukarhåll och också kommit långt i fråga om uppbyggandet av ekonomiska organisationer. Men vad som gjort, att dessa organisationer kunnat uppnå stora och för jordbruket betydelsefulla resultat, är den omständigheten, att statsmakterna ha vidtagit åtgärder, varigenom produktionsöverskottet undanskaffas och en viss gynnsam prisbildning upprätthålles. Det är dessa åtgärder, som utgöra det centrala i hela jordbrukshjälpen, och utan desamma skulle säkerligen icke jordbrukarnas ekonomiska organisationer ha kunnat uppnå på långt när så gynnsamma resultat som varit fallet.

För trädgårdsodlingens del har icke föreslagits några liknande åtgärder. Det föreslås visserligen visst stöd åt organisationsarbetet, men det grundläggande, nämligen skapandet av avsättningsmöjligheter och ett bättre prisläge — exempelvis på ett sådant sätt som skett för jordbruksnäringens vidkommande — har man gått alldeles förbi. Man har t. o. m. icke velat vara med om en sådan åtgärd som åstadkommandet av ett förbättrat tullskydd och hejdandet av en import, som för närvarande medför ytterst kännbara följder för den inhemska odlingen och som sker till fullständiga dumpingpriser.

Jag vill icke alls förringa värdet och betydelsen av de föreslagna organisationerna, men jag vill påpeka, att det är betydligt svårare inom trädgårdsodlingen än inom jordbruket att genomföra en effektiv organisationsverksamhet, beroende dels på att odlingen är ojämnt fördelad på olika platser inom landet och dels framför allt på dess säsongbetonade karaktär, vilken gör det svårt att åstadkomma ett kontinuerligt arbete. Det är ju uppenbart, att om dylik organisationsverksamhet skall bli verkligt effektiv, måste man anställa avlönade krafter inom organisationen. Men då produktionen, såsom fallet är inom träd-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

gårdsnäringen, är starkt säsongbetonad, följer därav stora svårigheter att bereda kontinuerligt arbete åt de inom organisationen anställda, varigenom betydande organisatoriska svagheter komma att uppstå. Jag behöver i detta sammanhang endast peka på de svårigheter, som möta när det gäller fruktodlingen. Svårigheterna äro kanske icke fullt lika stora på andra områden av trädgårdsodlingen, men de äro dock i viss mån likartade.

För att ge mina åhörare en riktig uppfattning om importens betydelse för trädgårdsodlingen vill jag erinra därom, att de bästa och lönsammaste priserna erhållas för de produkter som först föras i marknaden, de s. k. primörerna. Men då skörden i utlandet, exempelvis Holland, kan äga rum tre till fyra veckor tidigare än i vårt land, följer därav, att odlaren i det främmande landet dels kan utnyttja den tidigare marknaden i det egna landet men därjämte även draga nytta av den tidigare marknaden inom vårt land. När den svenske odlarens produkter komma i marknaden, ha icke blott priserna sjunkit och ligga ofta under framställningskostnaderna, utan marknaden har redan hunnit bli trött och svårigheter möta att sälja den färdiga varan.

Jag har här framför mig ett brev från en trädgårdsodlare, som omtalar, att nu har gurkan prisat sjunkit till 60 öre per kg. Detta äger rum vid en tidpunkt, då den svenske odlaren hade behövt utfå ett pris av minst en krona per kg. för att det skall gå i lås för honom. Samme person omtalar, att nu, när han fått blomkålen färdig, är den omöjlig att sälja, dels därför, att den importerade varan ställer sig billigare, men också därför, att marknaden redan börjat mättas och lusten att köpa varan till följd därav minskats.

Men det är inte blott prisbildningen, som är av betydelse för odlarna, utan därjämte möjligheten att sälja den färdiga varan. Det är givetvis av betydelse, att inte större eller mindre partier av produktionen bli osålda. Därför har importspärr icke blott en prishöjande verkan, den verkar kanske i många fall mindre i prishöjande riktning än genom att åstadkomma lättnad på marknaden, så att det blir möjligt för den svenske odlaren att sälja sina produkter. Nu kan man ju diskutera, vilken väg som är den lämpligaste att gå in för, att alltså höja tullskyddet, eller en importreglering. Det är givet, att om man ser saken ur enbart protektionistisk synpunkt kan en importreglering vara den effektivare vägen, men den är i varje fall stelare och mindre smidig i tillämpningen än tullskyddet. Därtill kommer — åtminstone enligt det förslag som framlagts i motionen i andra kammaren nr 492 — att denna importreglering skulle träda i tillämpning i en oviss framtid, eller först när odlarnas tilltänkta organisation har visat sig vara tillräckligt effektiv. Det finns anledning att i detta sammanhang erinra om det bekanta ordspråket, att »medan gräset växer, dör kon». Jag är rädd för att innan man har nått fram till en organisation, som därutinnan kan anses tillfredsställande, har man verkligen gjort så stora förluster, att de gått alltför hårt ut över stora delar av trädgårdsnäringen.

Det bör vidare i samband härmed erinras därom — vilket också har påpekats av trädgårdsutredningen — att statsmakterna i ett av de länder, vars produkter mest översvämma den svenska marknaden, ha gått in för stödåtgärder för trädgårdsnäringen av liknande slag, som vi här hemma tillämpa för jordbruket, d. v. s. staten tar hand om eventuellt produktionsöverskott till ett fastställt minimipris. Det är ju uppenbart, att om staten måste ta hand om ett dylikt överskott, måste det vara angeläget att kunna sälja detta överskott, även om priset skulle bli lågt, och följden härav har blivit, att den svenska marknaden översvämmas just av dylik överskottsvara. Det har förekommit tillfällen, då exempelvis gurkor ha sålts här i Stockholm till ett pris, som föga har överstigit det då gällande tullskyddet plus frakten. Odlaren har därigenom alltså egentligen inte kunnat skörda någon vinst på varan, men kunnat räkna på tillägg

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
genom av staten garanterade minimipris. Det är ju uppenbart, att ett sådant förfaringssätt måste betecknas som ren dumping.

Jag har svårt att förstå, hur det skulle kunna vara möjligt att genom att stärka jordbrukarnas organisationer åstadkomma någon kraftigare begränsning av denna import. Jag förbiser inte, att det har stor betydelse, att organisationerna bearbeta den svenska marknaden med reklam och lämplig distribution m. m. och verka för att varan utbjudes i lämpligt skick. Vi kunna emellertid observera, att importen av trädgårdsväxter i största utsträckningen sker genom de stora grosshandelsfirmorna, och var och en bör kunna förstå, att dessa icke kunna inordnas i någon trädgårdsodlarnas organisation och att det sålunda icke finns några påtagligare möjligheter för en sådan organisation att förhindra importen.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att nämna, att det i ganska betydande utsträckning har förekommit, att till och med städernas auktionsverk, t. ex. Stockholms stads auktionsverk, har förmedlat försäljning av importerade trädgårdsalster. På auktionskammaren i Stockholm ha för holländska firmors räkning bortauktionerats stora partier av rosor och andra trädgårdsalster. Det bör också i detta sammanhang påpekas, att exempelvis Epaaffärererna syssla med dylik import och försäljning. Det skulle vara av synnerligt stort intresse för mig, om vederbörande kunde göra sannolikt, att sådan försäljning skulle kunna förhindras enbart genom någon organisation av svenska odlare utan stöd ifrån statsmakternas sida i form av importförsvarande åtgärder.

Jag skall vidare be att få vidröra en omständighet, som är av betydelse icke blott för trädgårdsodlarna utan kanske ännu mer för köparna av trädgårdsväxter, särskilt av plantor, träd och buskar för trädgårdens prydnad. Jag noterar med tillfredsställelse, att i särskild proposition har upptagits trädgårdsutredningens förslag om en viss begränsning av kringföringshandeln av frö, träd och buskar. Jag ber dock att få instämma i det yttrande, som på sin tid gjordes av Skaraborgs läns hushållningssällskap, i vilket man gör gällande, att det icke blott bör fordras särskilt tillstånd för bedrivande av sådan handel, utan att den snarast möjligt bör helt förbjudas, emedan den för det första är överflödig och för det andra är till skada för köparna. Jag skall be att en liten stund få dröja vid denna fråga, då jag hoppas att kammaren och även herr statsrådet inte vill förneka, att den är av mycket stor betydelse — inte för mig, då jag inte längre driver sådan rörelse, men för var och en som skall plantera fruktträd. Dylika växter låta sig icke med fördel transporteras i öppet skick, då de i sådant fall lätt kunna bli utsatta för luftens inverkan och därav följande uttorkning. Detta utgör en verklig livsfara för dessa växter. De skador, som härigenom förorsakas, äro emellertid av mindre betydelse jämfört med de skadeverkningar, som uppkomma genom att olämpliga sorter saluföras. Om odlaren i sådana fall icke kan få plantan att växa är skadan mindre, den större inträder om en olämplig sort planteras och för lång tid upptager platsen. Det är synnerligen menligt att dylika försäljare, som oftast icke äro kända av köparen och icke ha något som helst ansvar för framtiden, få prångla ut ytterst olämpliga för att icke säga odugliga fruktsorter, som sedan planteras och uppta den plats, där det borde växa ett lämpligt träd med god frukt.

Jag skulle i detta sammanhang vilja lägga herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet särskilt på hjärtat att beakta dessa omständigheter, när en förändring av näringsfrihetsförordningen blir aktuell, och allvarligt taga under övervägande, huruvida icke restriktioner utöver de i propositionen antydda i detta avseende böra vidtagas. Försäljaren skulle åtminstone kunna åläggas att på sina fordon och på varans omslag tydligt ange sitt namn. Det

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
blir i sådant fall möjligt för en köpare, som får en mindervärdig vara, att åtminstone veta vem säljaren är och kunna göra en reklamation. Jag tror att åtskilligt skulle vara vunnet därmed.

Jag skall emellertid återgå till frågan om de föreslagna stödåtgärderna. Jag har givetvis intet att invända mot de stödåtgärder, som föreslagits för organisationen, och inte heller mot de föreslagna låneformerna. Jag vill endast upprepa vad jag tidigare har sagt, att därigenom icke kan vinnas det verk samma stöd, som odlingen behöver och som skulle kunna utgöra en rimlig kompensation för de genom statsmakternas åtgärder orsakade fördyringarna.

Jag har inte heller någonting att invända mot de föreslagna stödåtgärderna för fruktodlingen, dock med en liten reservation när det gäller anslaget för omympning av fruktträd, som jag på grund av erfarenhet måste beteckna som skäligen värdelöst och i varje fall icke av samma betydelse som anslaget till utrustning för fruktens tillvaratagande och till apparatur för mustier. Jag skulle därför gärna sett att anslaget gått till dessa ändamål i stället för till omympning.

Jag har däremot mycket svårt att förstå, att något egentligen står att vinna genom inrättandet av de föreslagna konsulentbefattningarna. Såsom förhållandena för närvarande gestalta sig inom trädgårdsodlingen är den viktigaste frågan icke att odla utan att kunna sälja. Det förefaller mig som en visserligen både driftig och kunnig men praktiskt skäligen oerfaren konsulent kan ha ganska litet att säga en kunnig och därtill erfaren odlare. Det kanske är litet kätterskt yttrat, men jag har närmast den uppfattningen, att anslaget till konsulenter närmast blir av värde för de personer, som få tjänsterna, men att dess värde för trädgårdsodlingen blir ganska ringa.

Jag vill slutligen stanna vid ytterligare en av trädgårdsutredningen föreslagna åtgärd, som Kungl. Maj:t icke har upptagit i sin proposition och som jag — det vill jag gärna erkänna — ställde mig ganska tveksam emot till en början. Jag måste böja mig för de faktiska förhållandena. Det gäller spörsmålet om reglering av blomsterlöksimporten. Jag bör nämna, att jag inte, sedan jag började självständig verksamhet, drivit en enda blomsterlök, men jag har likväl kunnat iakttaga de svårigheter, som överspekulationen i blomsterlöksdrivning förorsakat. I propositionen och i utskottsutlåtandet talas det vidare om att odlarna böra beredas tillfälle att genom sammanslutning på frivillig väg söka komma till rätta med svårigheterna. Vi ha varit i tillfälle att se, hurusom dylika strävanden ha misslyckats. För några år tillbaka gjordes det, särskilt här i Stockholm, mycket allvarliga ansträngningar att genom föreningar på frivillighetens väg komma till rätta med de svårigheter, som förelågo på blomsterlöksmarknaden. Man misslyckades, detta kanske inte minst på den grunden, att denna marknad är så oerhört starkt bearbetad just ifrån det håll, där man har det största intresset att sälja blomsterlökar till Sverige. Man har således erfarenhet att bygga på i detta avseende, och behöver icke, som Kungl. Maj:t och utskottet uttalar, pröva sig fram. Statsmakterna borde snarare bereda trädgårdsodlarna möjlighet att komma till rätta med de svårigheter, som äro hart när omöjliga för dem själva att bemästra. Trädgårdsutredningen har föreslagit en importreglering för blomsterlökar, och trädgårdsodlarna själva önska på det allra högsta, att en sådan skall komma till stånd. En sådan reglering har emellertid i likhet med övriga värdefulla åtgärder, som föreslagits från trädgårdsutredningens sida, icke medtagits i propositionen, och det torde väl tyvärr föreligga små utsikter att här inom riksdagen komma till ett annat resultat.

Jag har, herr talman, försökt att med några ord antyda de svårigheter, varunder trädgårdsodlingen inom vårt land för närvarande arbetar. Jag har sökt

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
påvisa — det har också skett i det föreliggande utskottsbetänkandet — att det icke minst är den hårda konkurrensen från utlandet, som framskapat dessa svårigheter. De lagstiftningsåtgärder, som statsmakterna ha vidtagit i vårt land, ha även bidragit till att öka svårigheterna. Jag vill erinra om arbetstidslagen. Jag kan erinra om, att det beslut som vi antagligen komma att fatta i morgon om lagstadgad semester, också kommer att verka fördyrande. Det finns sålunda starka fog för trädgårdsodlarnas krav på vidtagande av stödåtgärder.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den av herr Anderson i Norrköping m. fl. till utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr förste vice talmannen övertog nu ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr Wallén: Herr talman! Då jag tillsammans med 17 andra ledamöter från denna kammare väckt motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, har detta skett av fullkomligt fri vilja och ingalunda efter direktiv, såsom den förre talaren tillät sig påstå, utan vi ha gjort det därför, att vi ha övertygat oss om, att vissa åtgärder borde vidtagas, och vi ha gjort det i samförstånd med de olika trädgårdsorganisationernas styrelser, som till större delen även varit med om att utarbeta motionerna. Bakom detta krav ligger icke någon grupp med specialintressen, utan trädgårdsnäringen överhuvud. Jag vill säga detta för att förebygga varje missförstånd, och jag vill gärna ha det sagt så högt och tydligt som möjligt, så att det heller icke vid olika tillfällen kan komma ut i oriktig form, såsom skett på senare tiden på en del möten.

Att vi väckt denna motion har sin anledning också däri, att trädgårdsnäringen utan tvekan har en mycket stor nationell betydelse, en betydelse, mina damer och herrar, som man icke har rätt att underskatta, allra minst i sådana kritiska tider som vi nu leva i, då det kanske kan bli fråga om självhushållning i en eventuell konflikt även för vårt land. Vi ha därför ansett, att man borde ta upp frågan i större vidd, icke bara om en eller annan tullförhöjning, som dessutom visat sig ineffektiv, utan vi ha gått in för *importreglering* och några andra därmed sammanhängande saker. Näringen är mycket omfattande, och jag skall tillåta mig, herr talman, att trots den sena timmen uppehålla mig därvid en liten stund.

Jag vill då påpeka, att enligt de uppgifter som återfinnas i den utredning, som verkstälts av den av Kungl. Maj:t den 13 mars förra året tillsatta utredningskommittén, utgjorde totala arealen av köksväxtodlingar och fruktträdgårdar 32,072 hektar, och enligt jordbruksräkningen 1932 utgjorde arealen för trädgårdsväxter under glas c:a 2½ miljoner kvadratmeter. Det är redan detta rätt mycket. Men, herr talman, om man gör sig besvär med att undersöka värdet av vad som växer på denna areal och huru mycket arbete som därigenom beredes arbetande armar, då skall man finna, att denna odling har stor betydelse. Jag har därför hämtat några uppgifter ur en bok, som heter »Trädgårdsodlingen i Sverige» och i vilken kända fackmän ha medarbetat. Den avser året 1932, då produktionsvolymen var mindre än den är nu. Det kan kanske vara intressant trots den sena timmen att ta med sig hem och begrunda de uppgifter, som här återfinnas. Jag börjar då att läsa upp några siffror för protokollet. Odlingen av produkter härrörande från fruktodling — den odlingen har 63 miljoner kronors värde, bäroddlingen 32 miljoner, köksväxtodling på fritt land 60 miljoner, växtodling under glas 24.4 miljoner och plantskole-skötsel — det är ju en relativt liten gren — 3.6 miljoner. Det gör alltså tillsammans 183 miljoner kronor. För att vi skola få en föreställning om vad det-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

ta belopp betyder, kan det ju vara skäl också att nämna vad hela jordbruksproduktionens värde i Sverige uppgår till, och då finna vi, att det är 899.1 miljoner. Sammanställa vi alltså dessa siffror, finna vi, att trädgårdsodlingen utgör i värde närmare $\frac{1}{6}$ av hela jordbruksproduktionen. Den är därför ingen liten binäring precis i ordets vanliga bemärkelse, utan, mina damer och herrar, en näring som man har rätt att slåss för i riksdagen, om man finner, att den är missgynnad. Den har tillräcklig betydelse för att man också skall kunna med fog framföra de synpunkter, som man anser skäliga.

Se vi sedan på, huru denna odling dock, trots att den kämpat sig upp på detta sätt, måste konkurrera med utländska produkter, så finna vi, om vi ta medelsiffror — det är alltså levande växter, färska köksväxter, andra köksväxter, färska bär och frukter och bär- och fruktsaft — så har importen i medeltal åren 1912—1914 — jag skall icke taga varje år för sig, ty då kanske ni bli otåliga, utan jag skall taga detta i klump — uppgått till ett värde av 10,296,000 kronor. Men om vi ta det sistförflutna året — alltså 1937 — ha vi i stället för 10 miljoner — 56,028,000 kronor. Jag undrar, om icke den siffran bör ge oss något att tänka på. Denna oerhörda import har givetvis medfört stora svårigheter för vårt lands frukt- och trädgårdsodlare. Frukt- och trädgårdsutredningen har också belyst förhållandena på marknaden och konstaterar, att tullarna på importerade frukter och trädgårdsalster ej lämna skydd för den inhemska odlingen. Priserna på de inom landet odlade produkterna ha därför varit i ständigt sjunkande under de senaste åren, och behovet av *effektiva åtgärder*, d. v. s. importreglering, är trängande. Det var därför med glädje man konstaterade, när den s. k. Sylvanska utredningen tillsattes och man hörde, att denna utredning också skulle ta hand om kompensationserna icke bara för jordbruket utan också för trädgårdsodlingen. Emellertid visade det sig senare, att tiden blev för knapp, och så fick den Engzellska frukt- och trädgårdsutredningen fortsätta, vilken kommit med sina förslag om stödåtgärder.

I propositionen har av skäl, som departementschefen framlagt, ej upptagits förslag till ökat tullskydd, och man torde av departementschefens yttrande kunna utläsa, att enligt hans åsikt den tilltänkta centralorganisationen för landets frukt- och trädgårdsodlare måste komma till stånd, innan dessa frågor kunna finna sin lösning. Jag ber också att i detta sammanhang få konstatera, att ett stort möte av trädgårdsodlare, som hade sammanträde i Stockholm — det var för resten Stockholms handelsträdgårdsmästareförbund — enat sig om t. o. m. att skicka ett telegram till jordbruksministern, däri de båda honom att icke följa trädgårdsutredningens förslag i fråga om tullarna och vad därmed hörde samman, utan hellre än att utelämna importregleringen låta bli att lägga fram någon proposition, ty man ansåg de föreslagna åtgärderna vara mycket ojämnt fördelade och även oriktiga samt framför allt ineffektiva. Jag tycker, att detta visar, att man kan icke utan vidare bara säga, att de förhoppningar, som trädgårdsfolket hyste, när de i denna utredning fingo in ett par mannan, blivit i någon vidare mån uppfyllda. Det är ju därför också i viss mån glädjande att se, att departementschefen t. o. m. i allmänhet har nödgats vidtaga rätt kraftiga korrigeringar beträffande de anslag, som föreslagits av denna utredning. Jag skall för jämförelses skull nämna några siffror. För bildandet av en riksorganisation föreslog trädgårdsutredningen 50,000 kronor. Regeringen, alltså närmast jordbruksministern, har liksom utskottet gått in för 75,000 kronor — det är alltså 50 % förhöjning. Till fraktlindring för transport av inhemsk frukt till Norrland föreslogo våra sakkunniga enhälligt 15,000 kronor. Detta förslag från våra egna har höjts, jag medger icke till fullt det dubbla, men i alla fall med 10,000 kronor. Till främjande av omför-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
 ädling av fruktodlingar m. m. föreslog samma utredning 7,500 kronor; detta har av regeringen höjts till det dubbla eller till 15,000 kronor. Utskottet har i det nu föreliggande utlåtandet gått in för detta belopp. För anskaffande av apparatur till musterier föreslog samma utredning 6,000 kronor. I dag föreligger från såväl regeringen som utskottet ett belopp av 15,000 kronor. Till propaganda och upplysningsverksamhet hade föreslagits 40,000 kronor. Detta har bibehållits och likaså det föreslagna anslaget på 6,500 kronor såsom bidrag till anställande av konsulenter. Så hade trädgårdsutredningen föreslagit, att 300,000 kronor skulle som lån tillhandahållas riksorganisationen, ett förslag, om vilket trädgårdsutredningen särskilt gjort gällande, att det skulle bereda stora fördelar, varom också trädgårdsfolket på möten blivit upplyst. Man får ju säga, att jämför man denna näring och detta stöd med exempelvis en enda bank och den hjälpen den fått, så är beloppet ganska ringa. I det senare fallet har hjälpen rört sig icke om belopp på hundratusenden utan om flera miljoner kronor. I allt fall har jordbruksministern och utskottet korrigerat utredningen och höjt beloppet till dock *en halv miljon*. Detta visar, menar jag, dock att man på det håll, där de sakkunnigas förslag har tagits under övervägande och där man haft praktisk erfarenhet av hur mycket det kostar att organisera olika grenar av jordbruket, förstått saken något bättre än dessa utredningsmän, som lära ha haft 7 å 8 sammanträdesdagar i Stockholm!

Vi ha, som jag sade, väckt motioner om dels importreglering så snart som denna organisation, som är under bildande, har trätt i verkställighet, och vi ha vidare begärt, att importreglering skulle ske relativt omgående för blomsterlökar. Vi ha också begärt 5,000 kronor för ett centralråd samt slutligen ha vi i en motion hemställt, att »riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam och allsidig utredning, avseende att finna en ökad avsättning av de för fabriktionsändamål avsedda svenska frukt- och bärkvantiteterna etc.». Utskottet har icke till alla delar gått med på vad vi önskat men jag vill dock slå fast till protokollet, och det gör jag med tacksamhet, att man numera ser på trädgårdsnäringen på ett helt annat sätt än förr. Det är med glädje man dock kan konstatera, att hela det socialdemokratiska partiet och folkpartiet tillsammans med bondeförbundet i utskottet har gått tillsammans och gjort följande uttalanden, som jag anser uppmuntrande för vidare arbete. Utskottet säger nämligen, och jag ber att få läsa upp det, det tar icke många minuter:

»Med det anförda har utskottet icke velat ställa sig principiellt avböjande till de från odlarnas sida framförda kraven på en ytterligare begränsning av importen av trädgårdsalster. Emellertid anser utskottet, att odlarna dessförinnan böra visa sin goda vilja och förmåga att komma till rätta med de missförhållanden i fråga om distribution och avsättning inom landet som för närvarande råda. Särskilt finner utskottet det angeläget, att den organisation som nu är under bildande vinner sådan anslutning bland odlarna att den kan fylla sin uppgift i förevarande avseende. Skulle det sedan organisationen färdigbildats och vunnit erforderlig stadga visa sig att marknadsförhållandena även i fortsättningen till följd av importens storlek utveckla sig i för odlarna ogynnsam riktning, vill utskottet icke avvisa tanken att genom importreglering eller åtgärder av annat slag bereda den inhemska odlingen ett ökat skydd mot utlandet.»

Jag ber att särskilt få poängtera detta löfte, som vi trädgårdsfolk komma att begära att få infriat om så behövs av den svenska riksdagen. Jag ber vidare också att få läsa upp ännu en punkt, som vi motionärer begära och tro oss ha rätt att få infriad:

»I motionerna I: 341 och II: 493 har hemställts, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära en skyndsam och allsidig utredning, avseende att

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
finna en ökad avsättning av de för fabriktionsändamål avsedda svenska frukt- och bärkvantiteterna. *Utskottet, som delar motionärernas uppfattning rörande betydelsen av att ifrågavarande spörsmål när en tillfredsställande lösning, förutsätter att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet följer utvecklingen på förevarande område och vidtager de åtgärder som kunna finnas lämpliga och erforderliga för tillgodoseende av motionernas syfte. Någon särskild åtgärd från riksdagens sida i anledning av desamma torde vid sådant förhållande icke erfordras.»*

Jag ber alltså att få konstatera, att här gör utskottet det uttalandet, att i den i motionen berörda frågan har Kungl. Maj:t, om uttalandet godkännes, efter min mening fullt bemyndigande. Vi skola från trädgårdsodlarehåll också försöka hålla Kungl. Maj:t så varm som möjligt i frågan, det kan jag garantera.

Vad sedan beträffar anslaget på 6,000 kronor till centralråd, som vi motionerat om, får jag ju säga, att det skulle ha varit roligt att få det, men trädgårdsfolket kan ju i värsta fall självt klara den saken, bara det får så mycket mera till de andra ändamålen.

Beträffande importreglering på blomsterlökar måste jag beklaga, att enligt vad det berättats mig man i utskottet stannat vid ett försök att finna en form för någon lösning av dessa frågor. Från trädgårdsodlarehåll har man, enligt vad som uppgivits, hänvisat till att trädgårdsfolket som sådant icke gärna kunde verkställa den. Jag ber, herr talman, att få säga, att detta är icke trädgårdsfolkets mening i allmänhet, och det är icke svårt att, om så önskas, skaffa bevis därpå. Jag beklagar därför, att denna reglering av lökimporten icke kommit i det rätta läget i utskottet, som den borde och haft skäl att göra.

Jag skall icke förlänga debatten så mycket mera, men jag vill säga ytterligare ett par ord. Man talar här i allmänhet om trädgårdsodlarnas *nödläge*, och det är riktigt, men jag kan dock icke underlåta att säga, att nödläget är olika i olika grupper. Plantskoleägarna ha dock enligt trädgårdsutredningen en genomsnittsnettoinkomst av 7,000 kronor. Det är ju icke mycket, om man har stora pretentioner, men när man jämför detta belopp med vad de blomsterodlare hava, som komma närmast, så ha dessa endast 4,700 kronor; och ta vi *köksväxt- och fruktdolarna, de som äro de flesta och som ha det sämst*, så ha de i genomsnitt enligt samma utredning en nettoinkomst av c:a 1,000 kronor. När man ser detta, är det enligt vårt förmenande icke möjligt att ernå någon verklig hjälp genom ett litet ryck här och ett ryck där eller med en tull på särskilda sorters blommor, där man begärt ända till 30 kronor per kilogram, enligt uppgift för ett 20-tal odlare i Sverige. Det hjälper man icke trädgårdsodlingen med, man hjälper ett litet fåtal, kanske några tiotal, men icke massan av de små odlarna, och det är de som i första hand skola hjälpas. Samtidigt som jag hoppas, att trädgårdsfolket liksom bönderna skola finna möjlighet och kraft att organisera sig och att den organisationen skall baseras på *en bred front*, hoppas jag, att när den uppbyggts och frukterna av dess arbete skola skördas, odlingen genom statsmakternas åtgärder skall erhålla en hjälp som är effektiv och som kan gripa in på rätt ställe. *Enligt mitt förmenande* ligger den möjligheten i de uttalanden och löften, som här göras av utskottet.

Med hänvisning till dessa löften och dessa uttalanden, som äro bindande, om de i dag godkännas av riksdagen, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundqvist: Herr talman! Det är ju så, att herr Wallén har väckt icke bara en utan ett par motioner, och så vitt jag kan se av utskottets utlåtande ha bägge motionerna blivit avstyrkta. Jag hade alltså väntat mig, att

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
då herr Wallén begärde ordet, skulle han med de djupa brösttoner, som han här använde, komma att beklaga sig och trädgårdsnäringen över den behandling, som vederfarits dem inom regeringen och utskottet. Men som de närvarande torde ha funnit, ha de djupa brösttonerna denna gång i stället använts för att uttala hans stora tacksamhet, trots det, att de motioner, som herr Wallén väckt, ha blivit avstyrkta.

Jag fäste mig också vid att herr Wallén på ett alldeles särskilt sätt uttalade sin tacksamhet och förnöjsamhet med de uttalanden i motiveringen, som utskottet gjort. Jag vill endast konstatera, att den förnöjsamhet, som här kommit till uttryck från herr Walléns sida, ganska mycket avviker från de pretentioner, som han tidigare gjort sig till talesman för. Jag tror också, att det är ganska svårt för herr Wallén att leta upp många av yrkesträdgårdsmästarna, som äro beredda att instämma i hans tal om att vad som här kommer att bjudas trädgårdsnäringen är av det utomordentliga värde, som han här gjort gällande.

För övrigt var ju herr Wallén i början av sitt anförande angelägen om att betona, att de motioner han väckt voro utarbetade av styrelserna för några större trädgårdsodlarorganisationer. Han var mycket angelägen att betona detta. Jag kan ju förstå, att herr Wallén var det. Jag vet emellertid icke, ifall hans uppdrag av dessa organisationer även inneslöt en anmodan från organisationernas sida att mycket noga akta sig för att låta någon högerman vara med om dessa motioner till näringens stödjande. Men det är kanske en annan sak.

Jag har för min del icke ansett det vara behöfligt att gå till någon trädgårdsodlarorganisationens styrelse för att få en motion skriven eller för att få veta, vad som i den borde stå. Jag har haft alldeles tillräcklig kontakt med både organisationernas ledande män och de praktiserande trädgårdsmästarna för att med stöd av den utredning, som presterats i den kungl. propositionen, kunna avfatta en motion, som jag tror, att även herr Wallén måste erkänna innehåller krav, som ha vunnit anslutning inom åtminstone mycket, mycket stora delar av Sveriges trädgårdsmästarkår.

Så bara en sak till beträffande herr Walléns anförande. Han uttalade sin glädje över att den Sylvanska utredningen på sin tid fått i uppdrag att även taga hand om frågan om stöd åt trädgårdsodlingen, men att vissa förhållanden sedan gjort det nödvändigt att bryta ut detta arbete och lägga det på en annan kommitté. Jag känner givetvis icke till vad som förekommit bakom kulisserna; jag har endast haft att taga del av de uttalanden, som finnas i statsrådsprotokollet, och som i övrigt äro offentliggjorda. Jag har därvid aldrig kunnat finna, att i det Sylvanska utredningsuppdraget någonsin ingick att taga hand om trädgårdsutredningen. I varje fall finns icke ett ord nämnt därom i statsrådets direktiv vare sig för den utredningen eller för den utredning, som sedan verkligt kom att taga hand om denna fråga.

Vad sedan det föreliggande förslaget angår skall jag naturligtvis icke vid denna sena timme och sedan frågan så uttömmande har behandlats såväl av den förste som den andre ärade talaren här, nu ingå på någon detaljgranskning. För övrigt är ju frågan redan avgjord, som vi veta. Den är det i detta liksom i så många andra fall i och med det, att propositionen är avlämnad i riksdagen. Då är det icke så mycken idé att hålla på och diskutera saken utförligare. Såsom motionär vill jag emellertid liksom herr Wallén, fastän kanske icke i fullt samma höga grad, uttala min tacksamhet till utskottet för att det har uppmärksammat även ett par av mina önskemål och gjort uttalanden, som ligga helt och hållet i linje med de förslag, jag i min motion framfört. Det gäller användningen av anslaget för propaganda- och upplysningsverksamhet, där utskottet har förklarat, att enligt utskottets förmenande hinder icke borde möta för att detta anslag även finge användas för blomsterodlingen. Jag hade visser-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
ligen hoppats, att utskottet samtidigt skulle gått med på en höjning av anslaget, men så har icke skett. Men det är i alla fall ett litet ben, som skänkts, och det får man väl vara tacksam för.

Jag noterar även med tacksamhet, att utskottet i sin motivering har uttalat, att det förutsätter, att Kungl. Maj:t med uppmärksamhet skall följa den ekonomiska utvecklingen av trädgårdsnäringen och vidtaga de åtgärder, vartill denna kan föranleda. Detta är alltså ett uttalande i anslutning till ett av de yrkanden, som gjorts i min motion. Och det får väl även anses innebära ett visst tillmötesgående.

Utskottet har emellertid — och det är enligt min mening allvarligare — i likhet med departementschefen avvisat varje förslag om reglerande åtgärder i fråga om importen utifrån. Även om jag ingalunda har förbisett, att utskottets uttalande på denna punkt är genomandat av en något större förståelse än den kungl. propositionen för odlarnas krav härutinnan, kan jag dock icke för min del på något sätt dela herr Walléns uppfattning, att man med det förslag, som nu föreligger från utskottets sida, ger åt trädgårdsodlingen det stöd, som är nödvändigt, ifall trädgårdsnäringen verkligen skall kunna ge sina utöyare och anställda den ekonomiska utkomst, som andra likvärdiga näringar ge sina företagare och arbetare. Så vitt jag förstår efter att hava läst de utredningar, som äro gjorda, och de uttalanden, som gjorts både från organisationers och myndigheters sida, står det åtminstone för mig klart, att en effektivare begränsning av importen av olika trädgårdsalster är för detta ändamål nödvändig.

Jag tillåter mig därefter konstatera, att när jordbruksministern liksom utskottsmajoriteten uteslutit och väl även riksdagsmajoriteten kommer att utesluta ifrån stödåtgärderna allt vad som har med tullförhöjning och importreglering att göra, så stå Kungl. Maj:t och riksdagsmajoriteten skäligen ensamma i sin uppfattning om att detta är det lämpligaste, som bör ske. Jag tillåter mig nämligen erinra om att i varje fall odlarna själva så otvetydigt som möjligt ha givit uttryck åt en helt annan mening, att fackpressen likaså har haft en fullständigt avvikande mening på denna punkt, att trädgårdsutredningen, trots den heterogena sammansättning denna kommitté hade, dock enhälligt har föreslagit såväl dessa tullförhöjningar som importreglering å blomsterlökar, och att man alltså där alla enats om dessa åtgärder både arbetsgivarnas representanter och arbetarrepresentanterna liksom också den på det handelspolitiska området särskilt sakkunniga ordföranden inom kommittén.

Jag tillåter mig vidare understryka, att dessa tullförhöjningar liksom också importregleringen varmt hava förordats såväl av lantbruksstyrelsen som även av hela den långa raden av myndigheter och odlarorganisationer, som varit i tillfälle uttala sig, med undantag endast för två myndigheter, nämligen traktatberedningen och kommerskollegium, vilka bägge — ehuru ingendera myndigheten utan reservation — avstyrkt dessa tull- och importregleringsåtgärder.

Jag har ansett det vara angeläget att här få fastslaget, att alltså förslagen både om tullförhöjning och importreglering beträffande blomsterlökar ha vunnit och bäras upp av en sällsynt enig mening utanför riksdagen och utanför Kungl. Maj:ts regering. Och det var icke minst med vetskap om detta viktiga faktum som jag också ansåg mig, ehuru jag kanske icke är fackman i samma grad som herr Wallén, våga och böra *för tillmötesgående av ett önskemål, som är vitt utbrett bland trädgårdsodlarna både i Stockholmstrakten och landet i övrigt*, väcka förslag om importreglering och tullförhöjning i huvudsaklig överensstämmelse med de förslag, som hade framlagts av trädgårdsutredningen. När jag gjorde detta, skedde det med så mycket mindre tvekan, som jag ju var medveten om, att dessa förslag direkt anknöto till den uppfattning och de förslag, som framförts i en motion här i riksdagen år 1936, framturen av

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
ingen mindre än den nuvarande jordbruksministern, en motion underskriven av honom och dessutom ett 70-tal av kammarens ledamöter, av vilka jag själv var en. I denna motion finnas vissa uttalanden, som jag skall be att i detta sammanhang få återföra i kammarens minne.

Det står i motiverigens början följande rader: »Dessa jordbrukets binäringar, frukt-, grönsaks- och blomsterodling, befinna sig för närvarande i vårt land i ett mindre gynnsamt läge, orsakat framför allt av införsel från utlandet med utförsäljning till priser, som av olika anledningar understiga produktionskostnaderna för inhemska trädgårdsalster.» Här är alltså ett konstaterande av att svårigheterna i övervägande grad bero på dumpingimport utifrån.

Längre fram i motiveringen komma vi till de åtgärder, som motionärerna ansågo böra vidtagas för att råda bot på svårigheterna. Motionärerna skriva följande: »Under dessa förhållanden framstår det såsom en angelägenhet av stor vikt att bereda möjlighet att i största omfattning förbehålla den svenska marknaden för inhemska frukt- och trädgårdsprodukter. För att möjliggöra detta kunna olika vägar väljas. En säsongtull, som avpassats efter konsumtionstiden för de mera betydande svenska trädgårdsprodukterna, skulle säkerligen utgöra ett verksamt medel att stärka trädgårdsodlarnas ställning utan belastning av konsumenterna.»

Litet längre ned i motiveringen kommer det andra alternativet: »Importreglerande verksamhet kunde också tänkas verka till betydande gagn för den svenska trädgårdsodlingen. Exempel på sådan verksamhet med fördelaktiga resultat för svenskt jordbruk hava givits i spannmåls- m. fl. regleringar. Givetvis måste, därest denna väg beträdes, ett noggrant avvägande ske mellan olika svenska intressen, som därvid beröras.»

Jag nöjer mig med dessa citat; de äro enligt min mening tillräckligt belysande, om jag sedan också erinrar om att i klämman till denna motion framfördes förslag om en lång rad av olika tullförhöjningar, varefter alternativt följa förslag om en importreglering över hela linjen.

Nu erinna sig säkerligen alla, som voro med i riksdagen 1936, att riksdagen gick med på de då framförda önskemålen endast i mycket, mycket liten utsträckning. Men jag har, som sagt, velat konstatera såsom ett stöd för den framställning, som jag tillåtit mig göra, att alltså här i denna motion av 1936 den nuvarande jordbruksministern själv har uttalat samma uppfattning och gjort i princip samma yrkanden, då det gäller trädgårdsnäringens svårigheter och medlen att avhjälpa dessa, som jag i min motion i år har tillåtit mig att framställa, och som ju också fått en återspeglning i den reservation, som finnes fogad till sammansatta utskottets utlåtande.

Med den om också måhända något blygsamma del, som jag hade nöjet att taga i förberedelserna till motionen 1936, vågar jag hävda den uppfattningen, att denna motion gav ett ganska fullödigt uttryck för vad åtminstone mycket stora delar av trädgårdsnäringens folk tänkte och önskade vid den tiden i fråga om stöd åt sin näring. Med den kontakt, jag sedan dess haft med dessa praktiserande trädgårdsodlare, åtminstone här i Stockholmstrakten, vågar jag vidare det påståendet, att dessa yrkesutövare sedan den tiden icke på denna punkt hava ändrat mening. Jag dristar mig därför jämväl hävda, att de motioner om begränsning av importen genom olika statliga åtgärder, som i år ha väckts, liksom den motion, som väcktes 1936, äro ett uttryck för en mycket allmän och fast rotad mening inom trädgårdsnäringen.

Att kraven från 1936 till 1938 något stegrats är icke så mycket att förvåna sig över, om man tänker på vad som hänt under dessa två år — arbetstidens begränsning med allt vad som därmed följer av ökade produktionskostnader för näringen icke minst. De siffror, som finnas i utredningen rörande den

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

ekonomiska ställningen för trädgårdsnäringen och dess utöware, visa, så vitt jag förstår, med ganska skrämmande tydlighet, att det är nödvändigt, att man från statsmakternas sida gör en så stor kraftansträngning, som det är möjligt, för att lyfta upp denna näring och dess folk till ungefär samma ekonomiska standard som andra samhällsgrupper. Jag tror icke någon kan säga, att det förslag, som trädgårdsutredningen framlagt, är tilltaget för högt. Jag tror alltså icke, att det skulle bli alltför goda dagar för trädgårdsnäringen, om det förslaget skulle genomföras. Att den hjälp, som utskottet nu föreslår, är otillräcklig, måste jag bestämt hävda, ehuru herr Wallén gör gällande motsatsen. Och jag hävdar detta, även om jag icke alls förbisett, att Kungl. Maj:t vidtagit vissa höjningar av de olika anslag, som trädgårdsutredningen har föreslagit — även om jag icke imponerats så förfärligt mycket av att Kungl. Maj:t höjt det stora lånebeloppet. Det skall i alla fall betalas tillbaka, den hjälpen är kanske således icke så utomordentligt stor, men något kan den kanske alltid betyda.

Som frågan nu ligger till kommer jag, herr talman, naturligtvis att rösta för den reservation, som är avgiven av herr Anderson i Norrköping m. fl., därför att den, i varje fall i allt väsentligt, har tagit upp de önskemål, som återfinnas i min motion, varför detta förslag, så vitt jag förstår, är den bästa lösning, som i frågans nuvarande läge står att uppnå.

Jag yrkar alltså med dessa ord, herr talman, bifall till nämnda reservation.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Den utredning, som är verkställd rörande trädgårdsnäringen, har ju på ett klart och tydligt sätt visat trädgårdsnäringens utveckling under de senaste åren. Och med kännedom om verkningarna och återverkningarna av de olika åtgärderna på olika håll kan man ju av denna utredning ganska klart utläsa, vad den ena eller den andra åtgärden skulle innebära.

Nu får jag säga, att jag tyckte, att den siste ärade talaren mest intresserade sig för, huruvida det var han eller herr Wallén, som mest ville hjälpa trädgårdsodlarna. Jag fick det intrycket, att det icke så mycket gällde trädgårdsodlingen som sådan utan fastmer vem av herrarna, som gjort mest för trädgårdsodlingen. Men den saken få väl herrarna diskutera för sig själva. Det lät — tycktes det mig — ungefär som när herrar Flyg och Hagberg i Luleå tvistade om själarna. På tal om 1936 års motion nämnde herr Lundqvist, att några av de däri framförda förslagen genomförts. Det är sant, att några av förslagen genomförts. De förslag, som icke genomfördes, vunno icke anslutning ens av motionärerna själva och högerpartiet. Vissa handelspolitiska svårigheter stodo hindrande i vägen. Jag kan ju beträffande de förslag, som nu föreligga, tillägga, att jag icke frågat, men herr Lundqvist kan ju fråga, varför herrar Lundvik och Nylander avstyrkt åtgärder i det syfte trädgårdsodlareföreningen föreslagit. Jag vet icke, om det berott på, att de grundat sitt omdöme på den utredning, som föreligger, eller därpå att de tagit hänsyn till handelspolitiska svårigheter jämte andra omständigheter. Saken ligger ju något annorlunda till nu än år 1936. Det förefaller, som om herr Lundqvist, ehuru herr Lundqvist tagit del av den utredning, som föreligger, menade, att man stode precis på samma standpunkt nu, som man gjorde år 1936. Av utredningen framgår emellertid vilken oerhörd expansion trädgårdsnäringen undergått under de sista åren. Den har utvecklats även under de år, som enligt min och många andras uppfattning varit relativt dåliga för denna näring. Men förhållandena hava varit så oerhört olika för olika grupper av trädgårdsodlare. Man har framhållit, att på jordbrukets område vidtagits fördelaktiga åtgärder, och att där jordbrukarnas organisationer och staten

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
gått hand i hand, då det gällt att skydda jordbruksnäringen. Som herrarna torde minnas, innebar ju riksdagens beslut beträffande mejerihanteringen, att som villkor för rätt att uppbära en avgift, som skulle påläggas för att i viss utsträckning reglera prisleförhållandena och exporten, skulle föreskrivas, att minst 60 % av hela produktionen skulle vara organiserad. Nu ger ju denna utredning klart och tydligt vid handen, att det icke, som herr Lundqvist sade, berott uteslutande på importen, att priserna på trädgårdsprodukter ibland blivit oskäligt låga utan lika ofta har det inträffat, att priserna varit oskäligt låga, ehuru importen varit ringa eller obetydlig. Jag utgår ifrån som ett självklart faktum, och det gäller såväl jordbruket som trädgårdsnäringen, att producenterna icke äro hjälpta med tullförhöjningar med mindre de kunna genomföra en väl organiserad försäljning.

Herr andre vice talmannen nämnde i sitt anförande, att givna löften hade svikits bland annat rörande compensationen för arbetstidsfördyringen. Det är alldeles självklart, att den, som i likhet med andre vice talmannen har den bestämda uppfattningen, att ingenting annat hjälper än tullar, och att tullar hjälpa under alla förutsättningar, har anledning att känna sig besviken, men jag trodde, att vi samtliga numera genom vunna erfarenheter kommit litet längre, kommit till insikt om, att med en desorganiserad handel eller en dåligt genomförd organisation en näring icke kan utnyttja det stöd statsmakterna ge; ett gott resultat vinnes icke med mindre handeln blir bättre organiserad. Beträffande arbetskostnaderna visa statistiska uppgifter, införskaffade av trädgårdsutredningen, att det tyvärr förhåller sig på det sättet, att de trädgårdsodlare, som icke haft några eller endast ett ringa fåtal anställda, haft det sämst, under det att de av näringens utövare, som haft relativt många anställda, haft det jämförelsevis bäst. Det behöver icke diskuteras, ty det framgår klart och tydligt av utredningen, att de, som haft den minsta produktionen, haft svårast att marknadsföra varorna på ett tillfredsställande sätt. Jag tror, att trädgårdsnäringens representanter få försöka att i likhet med jordbrukets representanter övervinna de svårigheter, som alldeles självfallet föreligga på detta liksom på andra områden. Det gäller för dem att försöka åstadkomma organisationer, så att de kunna marknadsföra varorna på tillfredsställande sätt och så att varorna bliva efterfrågade av köparna. Jag är övertygad om att man genom en väl genomförd organisation många gånger kan undvika import och genom att helt enkelt uppgöra leveransavtal med partihandlare på detta område kan åstadkomma ett bättre sakernas tillstånd. Herr Magnusson i Skövde nämnde, att gurkpriset för närvarande vore 60 öre per kg, och att det borde vara minst 1 krona per kg, för att kunna betecknas som tillfredsställande. Vad går då den motion, som herr Magnusson i Skövde väckt och som reservanterna yrkat bifall till, ut på? Den går ut på en tullförhöjning, som åsyftar en höjning av priset med 10 öre per kg. Då riksdagen år 1930 diskuterade frågan om man borde höja tullarna på brödspannmål eller vidtaga andra åtgärder, framhölls, att vinsten av en tullförhöjning under vissa omständigheter kunde elimineras bort. Precis detsamma gäller om den lilla tullförhöjning, som herr Magnusson föreslagit. Om gurkpriset för att kunna anses tillfredsställande måste vara minst 1 krona per kg, skulle en tullförhöjning med 10 öre per kg kunna väntas medföra en höjning av gurkpriset från nuvarande 60 öre per kg till 70 öre per kg, men gurkpriset skulle ändå med 30 öre understiga det pris, som herr Magnusson ansett önskvärt. En så obetydlig prisökning synes mig alldeles för liten. Vill man effektivt understödja trädgårdsnäringen, får man hitta på andra åtgärder. Vidare förtjänar framhållas, att i betraktande av den stora utvidgning, som trädgårdsnäringen undergått under de senaste åren, det är klart och tydligt, att en ökning av tull-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
skyddet kan väntas ingiva en förhoppning som lockar till ytterligare expansion. Jordbruksproduktionen kan utökas eller minskas allt eftersom skördarna äro goda eller dåliga, allt eftersom omständigheterna i övrigt äro gynnsamma eller ogynnsamma. Man kan dock icke inom jordbruket i samma utsträckning som inom trädgårdsnäringen utöka produktionen genom att öka arealen. Inom trädgårdsnäringen finnas oerhörda möjligheter att öka produktionen genom att öka arealen. Under de senaste åren har inom trädgårdsnäringen försiggått en kraftig expansion. Den odlade arealen har ökats, särskilt naturligtvis i de trakter av landet, som bästa lämpa sig för trädgårdsodling. Produktionsbetingelserna för trädgårdsnäringen äro betydligt gynnsammare söderut än i Stockholmstrakten. Om trädgårdsodlarna i Stockholmstrakten skulle hava verklig nytta av ett tullskydd, borde tullgränsen antagligen dragas strax söder om Stockholm. Jag kan nämna för herrarna, att när riksdagen höjde tullen på matlök, sades det ganska allmänt av dem, som drevo odling på fritt land i södra och västra Sverige, att matlöksodlingen därefter komme att bliva en alldeles utmärkt lönande affär. Denna odling kan givetvis genom en utvidgning av den odlade arealen ökas i oerhörd omfattning, men ökningen kommer naturligtvis att framkalla ett bakslag ett kommande år, med påföljd att arealen kommande år minskas. Jag vill minnas, att herr Magnusson i Skövde nämnde någonting om att organisationsfrågan vore svårlost därför att yrket vore säsongbetonat. Trädgårdsnäringen idkas i vitt skilda trakter av landet och odlingen avser många olika slags produkter. Det bör vara angeläget för trädgårdsodlarna att försöka tillföra marknaden olika slag av trädgårdsprodukter under så stora delar av året som överhuvud taget är möjligt. Jordbrukarna ha bildat ekonomiska föreningar. De äro komna så långt, att de under tider, då brist råder å varor, som de själva bruka producera, införskaffa sådana varor från andra länder och tillhandahålla dem åt sina vanliga kunder för att icke mista leveranser och för att upprätthålla kontakten med dem, som fördela varorna bland konsumenterna. Man kan således icke med fog påstå, att det skulle vara omöjligt att genomföra en organisation, därför att produktionen av trädgårdsalster är ojämnt fördelad på de olika årstiderna.

Jag skall icke upptaga tiden längre. Jag har den bestämda uppfattningen, att om motionärernas och reservanternas förslag, som enligt deras åsikt vittna om välvilja mot trädgårdsodlarna, skulle genomföras, skulle detta icke leda till ett bättre sakernas tillstånd på trädgårdsodlingens område. Det skulle icke bliva lättare för trädgårdsodlarna att saluföra sina produkter och tillhandahålla dem åt den konsumerande allmänheten, ty vinsten av de tullförhöjningar, som riksdagen beslöte, komme att bortelimineras på grund av förhållanden, som odlarna icke kunde råda över. Utan en ordentlig organisation kan trädgårdsnäringens läge icke förbättras. En importreglering skulle också kunna hava effekt i vissa situationer, men hur svårt skulle det icke vara för de statliga myndigheterna att genomföra en sådan reglering. Staten skulle se till, att de stora importörernas importkvantiteter minskades med vissa procent, men låta de små importörerna få importera så mycket de behöfde. Det låter ju tämligen enkelt, men betänk bara vilka svårigheter, som skulle vållas av den naturnödvändiga växlingen bland importörerna. Somliga företag upphöra och nya komma till. Hur skulle fördelningen ske? Vi höra ju ganska ofta förebråelser för godtycke och mannamån. Denna odling är av stor betydelse för vårt land. Det är ur landets synpunkt ett önskemål, att den kan arbeta under ordnade och tryggade förhållanden. Det vore märkvärdigt, om icke odlarna själva skulle komma till insikt om att för åstadkommande av ett bättre sakernas tillstånd det är nödvändigt att genomföra en organisation.

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Det har framhållits, att de minst kapitalstarka av odlarna köpa blomsterlökar av agenter på kredit och därigenom råka i beroende av agenterna. Odlarna såväl de kapitalstarka som de mindre kapitalstarka borde sammansluta sig, tillskjuta kapital, organisera importen, inköpen såväl som fördelningen av de inköpta varorna, och på så sätt komma ifrån beroendet av agenterna. Jag har försökt att så gott sig göra låtit överblicka problemen och bereda möjlighet att taga i riktigt med kraft, för att försöka genomföra en organisation. Jag har även försökt skapa ökad möjlighet att bereda en blivande organisation kredit, så att den lättare skall kunna skaffa kapital vid själva starten. Kan man åstadkomma en god organisation, så har man åstadkommit någonting, som är att taga på. Då komma trädgårdsodlarna att själva få ett avgörande inflytande på en hel del saker, ty då kunna de verkligen i motsats till vad nu är förhållandet framföra enhälliga synpunkter. Många gånger har jag, då jag velat inhämta upplysningar å trädgårdsnäringens område, fått olika svar från samtliga tillfrågade organisationer. Sådant är naturligtvis allra minst till nytta för trädgårdsnäringen.

Herr Wallén, som nu för kort genmäle erhöll ordet, yttrade: Herr talman! Jag skall be att få rikta några ord till herr Lundqvist och tacka honom för hans nuvarande intresse för trädgårdsnäringen. Såsom utöware av denna näring vet jag, att det är svårt för en trädgårdsodlare att få debet och kredit att gå ihop. Herr Lundqvist frågade mig, varför han icke i år som högerman blivit anmodad att underskriva den av mig med flera väckta motionen. Herr talman! Det beror uteslutande på de dåliga erfarenheter vi hade beträffande den förra motionen, som herr Lundqvist fick vara med om att skriva under. Sedan uppstod en tidningspolemik. Herrarna hava nog läst vad som därvid skrevs i tidningarna. Trädgårdsodlarna själva reagerade och sade ifrån, att det slaget av politik icke gagnade trädgårdsnäringen.

Jag hoppas, att herr Lundqvist denna gång har uppriktiga avsikter, och att det är för näringens skull han talar. Jag vill emellertid säga honom, att det även bland den sakkunskap han åberopat, finns olika åskådningar. Jag har här en skrivelse, som jag fått mottaga. I denna skrivelse tackar man mig för min motion och säger bland annat: »Att det nuvarande *tullskyddet* är ineffektivt, framgår bäst av den kända omständigheten att värdet av importen av trädgårdsalster från åren 1912—14 till 1937 ökat från c:a 12 miljoner till över 80 miljoner. Skall näringen överhuvud taget i fortsättningen kunna bestå såsom självständig sådan och lämna flertalet utöware ett nettoutbyte, som möjliggör för honom att försörja sig och sin familj, är det en tvingande nödvändighet att såväl ett hela landet omfattande distributionsorgan och ett trädgårdsodlarnas centralråd på ett eller annat sätt kommer till stånd som även att en effektiv allmän importreglering åstadkommes genom statsmakternas ingripande.» Skrivelsen är undertecknad för Stockholms handelsträdgårdsmästareförbund av Leonard Vidén, för Stockholmstraktens konditionerande trädgårdsmästares förening av Oscar Jungbeck samt för Stockholms läns och stads trädgårdsråd av C. W. Nisbeth och S. Wetterberg. Jag har med detta velat visa, att det finns sakkunniga, som i motsats till herr Lundqvist dela mina åsikter.

Herr Lundqvist, som jämväl för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! En lika vacker skrivelse, som den, herr Wallén fått från en del organisationer, har också jag fått, alltså en skrivelse i precis samma ordalydelse med ett hjärtligt tack för den motion, jag väckt. Plats för skratt! I fråga

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

om demagogiska framgångar, så tror jag icke, att jag på något sätt kan mäta mig med herr Wallén. Där lämnar jag honom utan vidare en plats långt framför mig.

Den rolighet, som jordbruksministern fann lämpligt att börja sitt inlägg med, var ju litet elak. Gentemot en oppositionsman betyder det ju icke så mycket. Vi äro ju vana vid sådant, men jag tyckte i alla fall, att det var litet synd om herr Wallén, särskilt sedan han antytt, att han motionerat så gott som ex officio eller på uppdrag av olika trädgårdsodlareorganisationer.

Det var riktigt, som herr statsrådet sade, att en hel del år 1936 framförda önskemål på grund av handelspolitiska skäl icke kunnat genomföras, men, om jag icke minns fel, begärdes då, att det skulle undersökas, om man icke i framtiden skulle kunna komma till rätta med de handelspolitiska hindren. Efter som herr statsrådet förde på tal, vad som anförts av herrar Lundvik och Nylander i traktatberedningen, vill jag endast erinra om, att herr statsrådet själv i sin motivering mycket litet tryckt på de handelspolitiska hindren och i stället så mycket mera just på andra omständigheter: att importen icke spelade den roll man trott, att det behövdes organisation, inhemsk reglering o. s. v. Om jag icke läst fel i tidningarna, har ju f. ö. tillkommit, att Oslokonventionen blivit uppsagd, och det torde väl i någon mån kunna komma att påverka de förhållanden, som det här närmast gäller. Herr statsrådet erinrade slutligen om, att sedan år 1936 gjorts en utredning. Jag bara konstaterar, att de sakkunniga, som verkställt denna utredning, kommit till den uppfattningen, att man både borde vidtaga tullförhöjningar och införa importreglering, åtminstone beträffande blomsterlökar.

Vidare yttrade

Chefen för handelsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag ber att få upplysa om, att herr Lundqvist i hastigheten tog fel. Oslokonventionen är icke uppsagd. Vad som uppsagts, är ett särskilt avtal, som träffats mellan Holland och Sverige. Genom uppsägningen bliva ett par tullpositioner, som förut voro bundna, från och med den 1 juli icke längre bundna. Om man vill lägga handelspolitiska synpunkter på frågan, får man väl icke enbart tänka på om en tullsats är bunden eller icke bunden, utan man måste väl också göra sig den frågan, vilken inverkan en tullförhöjning i Sverige kan få på vår export till vissa främmande länder. Jag menar icke, att hänsyn till exporten under alla omständigheter skall gå före hänsyn till behovet av en tullförhöjning. Men om, såsom här är fallet, man kan hysa mycket stor tveksamhet, huruvida en tullförhöjning skulle bliva till nytta för trädgårdsnäringen, kan det å andra sidan icke vara rimligt att tillgripa densamma, om man därigenom åstadkomme skada för andra svenska näringar. Jag är alldeles övertygad om, att de förhållanden, som föranlett tull- och traktatkommittén att avstyrka dessa tullförhöjningar, icke rubbats genom de ändringar i avtalsförhållandena, som sedan dess inträtt.

Herr **Lundqvist**, som nu ånyo erhöll ordet för kort genmäle, anförde: Herr talman! Jag tar för givet, att herr statsrådet har rätt i att själva pakten i fråga icke blivit upphävd. I sak torde jag emellertid hava rätt, då förhållandena i viss mån ändrats. Vidare vill jag säga, att mig åtminstone förefaller vår handelsbalans gentemot Holland redan vara sådan, att vi utan några större olägenheter borde kunna få åtminstone någon begränsning av den import till verkliga dumpingpriser, som här äger rum.

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Härpå yttrade:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag kan meddela herr Lundqvist och kammaren också, att ingen av de tullar, som här varit berörda, varit bunden, då det gällt avtal med Holland. Följaktligen har intet hinder legat i vägen där. Men det är, som handelsministern sade, så, att om man är av den uppfattningen, att tullen icke tillför näringsgrenen någon nytta med den organisation, som näringsgrenen för närvarande har, så skall man icke genomföra tullen bara för tullens egen skull.

Herr **Johansson** i Björnlunda: Herr talman, mina herrar! Det råder ingen tvekan om, att icke trädgårdsnäringen har stora svårigheter att kämpa med och att den kan hava behov av statligt stöd, särskilt då det gäller för den att skaffa sig en bättre organisation än den splittrade som hittills varit.

Herr Lundqvist yttrade, att det var icke någonting att diskutera, ty saken var avgjord — om jag fattade rätt — samtidigt som propositionen avlämnades. Om jag skall tolka det så, att herr Lundqvist vill göra en anmärkning mot utskottet, att det icke sakligt behandlat denna proposition, måste jag säga, att den anmärkningen är alldeles obefogad. Utskottsmajoriteten har delat den uppfattning, som departementschefen har uttalat i propositionen, och högern har i sin reservation sagt, att den kan icke gilla den. Det kan jag icke hjälpa. Men nog skulle det varit glädjande, om även det partiet kunnat gilla den. Då hade man kunnat säga, att det varit överflödigt att diskutera.

Som sagt, trädgårdsodlingens svåra läge skulle bero på den stora importen. Den skulle man söka begränsa genom höga tullar. Jag vågar säga, att det läget kanske mera beror på den konkurrens, som råder bland näringens utövare.

Herr Magnusson i Skövde sade, att här kommer det in från utlandet. Holland och Danmark ha sina produkter färdiga några veckor före och komma in på marknaden, då varan är mest på tal. Det är samma förhållande i Stockholmstrakten. Här kommer från Skåne den ena lastbilen efter den andra, innan Mälardalens trädgårdsmästare ha sina produkter färdiga att försälja. När de skola försälja dem, är marknaden övermättad. Då sjunka priserna.

Man kan säga, att detta stöd också kunde vara till skada i det att det skulle väcka förhoppningar om att åstadkomma ytterligare utvidgningar av handels-trädgårdsrörelsen. Den har utvidgats betydligt de sista åren. Den har mycket lätt för det. Det kräves ingen lång tid för att utöka dess arealer.

Vi ha varit övertygade om, att när den nuvarande bristfälliga organisationen ersatts av en ordentlig organisation, stora fördelar för trädgårdsodlingen skola uppstå. Låt oss först och främst se, vad denna organisation kan göra!

Vi ha i utskottet — därom äro vi i majoriteten alldeles ense — sagt, att om det visar sig, att vi icke kunna bemästra detta, får staten ingripa. Men då blir det, som vi också framhållit, genom importreglering även i fråga om blomsterlöknarna. Där gjorde man för några år sedan en frivillig överenskommelse, men det brast. Man hade tagit till rätt höga böter. Men det brast ändå, därför att de större odlarna höllo icke sina förbindelser utan utsträckte odlingen och importerade ännu mera lökar, vilket de naturligtvis gjorde rätt i, därför att de förtjänade på denna affär.

De, som ha det svårast, äro de mindre odlarna. Jag vill tillägga, att enligt min uppfattning har konsumtionen av trädgårdsprodukter i landet, om man jämför med förhållandena för någon längre tid tillbaka, ökats kolossalt. För-

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
brukningen av både frukt, bär och grönsaker är ofantligt stor. Men så ha också handelsträdgårdar vuxit upp som svampar ur jorden. Det har blivit en överproduktion. Därtill kommer, att konsumenterna i våra dagar producera en del själva för sitt eget behov. Titta i Stockholms omgivningar på alla dessa villasträdgårdar och ute på landet i varje stationssamhälle är det likadant. Detta har minskat behovet för dessa konsumenter, som hava egen trädgård, att köpa av handelsträdgårdarna. Det är ingenting ont i det! Men samtidigt som detta utvecklas och man sträcker ut konsumenternas egen produktion allt längre och längre norrut, ju svårare kommer det naturligtvis att bli för trädgårdsodlingen, alldeles särskilt om den skall växa till i samma utsträckning som under de sista 10—15 åren.

Eftersom herr Lundqvist sade, att saken var avgjord redan när propositionen avlämnades, skall jag icke orda mera. Frågan torde också få anses avgjord i denna kammare.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andersson i Tungelsta: Herr talman! Jag skall icke förlänga debatten med ett långt anförande men eftersom jag deltagit i ärendets behandling i utskottet vill jag säga några ord. Det har såväl av Kungl. Maj:t och utskottet som i denna debatt framhållits, hur denna näring, trädgårdsnäringen, under de senaste årtiondena utvecklats på ett sätt, som man säkerligen icke tidigare kunnat drömma om. Denna omständighet torde väl utgöra ett belegg för, att näringen dock har haft vissa möjligheter i ekonomiskt avseende, då den kunnat på detta sätt utveckla sig. Det gäller såväl antalet yrkesutövare som produktionens volym och omfattning kvantitativt och kvalitativt. Flertalet av producenterna utgöres av småföretagare, som själva odla och saluföra sina produkter. Dessa företagare starta ofta sin rörelse med ringa eller många gånger intet rörelsekapital. De ha därför ofta svårt att taga upp konkurrensen med större och mera kapitalkraftiga företag.

Framför allt torde dock saknaden av försäljningsorganisation, såsom det tidigare framhållits, vara orsaken till att de avsättningssvårigheter, som man här nu så mycket påtalar, i allt större utsträckning gjort sig gällande.

En annan orsak till svårigheterna är ju, att näringen, såsom det också framhållits här i debatten, bedrives under olika betingelser i olika delar av landet. Alla torde väl vara ense därom, att en organisatorisk samverkan mellan odlarna är nödvändig, om man skall kunna komma till rätta med de svårigheter, som här påtalats.

Det förslag, som här föreligger, bör väl också hälsas med allmän tillfredsställelse av alla dem, som äro besjälade av en önskan, att det skall komma till stånd bättre förhållanden för denna näring.

Då man här från reservanternas sida särskilt har gjort gällande, att tullarna skulle vara det viktigaste i hela denna hjälpåtgärd, så är det väl framför allt så, att tullarna äro bekväma. Det är en bekväm åtgärd för näringsidkarna. Det kräver inga initiativ och inga besvär från deras sida. Men å andra sidan är det väl ingen, som på allvar vill göra gällande, att de svårigheter, som man här talar om och som föreligga, skulle kunna avhjälpas genom tullförhöjningar och därmed jämförliga åtgärder.

Jag ber dessutom att få erinra därom, att de produkter, som det här gäller, äro ju varor av sådant slag, att de i regel icke äro nödvändiga för konsumenterna. Detta innebär givetvis, att om produkterna skulle fördyras i allt för hög grad i jämförelse med andra varor, komma konsumenterna att minska sin förbrukning av dessa varor på ett framför allt ur odlarnas synpunkt icke önskvärt sätt. För odlarna är det nämligen av ett synnerligen vitalt intresse,

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
att konsumtionen kan vidmakthållas och ökas i största möjliga utsträckning. Att då vid vissa tillfällen genom höjning av tullarna åstadkomma en mycket hög prisnivå kan ej vara till gagn för produktionen i dess helhet. En sådan åtgärd kan ju och kommer säkerligen också, därest den genomföres, att medföra olägenheter av annat slag. Den lockar nämligen producenterna till spekulativ odling, som kanske sedan leder till förluster och till besvikelser för odlarna.

Utskottet har nu emellertid, såsom det ju tidigare framhållits här, icke i princip ställt sig avvisande mot sådana åtgärder. Men man har sagt, att det är nödvändigt, att från odlarnas sida också visas vilja att göra någonting för att få till stånd en bättre försäljningsorganisation. Jag tror, att det är nödvändigt, att så sker. Jag tror också, att det är nödvändigt, att man från riksdagens sida säger ifrån, att ytterligare åtgärder från statsmakternas sida måste bli beroende av huruvida man från odlarnas sida visar sig verkligen vilja och kunna göra någonting för att ordna denna försäljning, som ju är det viktigaste i denna fråga.

Jag tillåter mig med dessa ord, herr talman, att yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**: Herr talman! Jag skall icke med många ord förlänga debatten men jag anser mig dock böra tillrättalägga något av herr statsrådet Pehrsson-Bramstorps framställning.

Han talade om, att tullskydd icke skulle vara till någon som helst nytta, om man icke hade någon verksam organisation, och han anförde som exempel, att när det gällde mejerihanteringen hade som förutsättning för att åtgärderna skulle träda i kraft krävt, att 60 procent av mejerierna skulle vara organiserade.

Detta är riktigt. Men det är lika riktigt, att jämsides med kravet på organisation fanns också ett redan fattat beslut om stödåtgärder. Vill statsrådet gå in för sådana åtgärder, att man genomför ett så effektivt gränsskydd för trädgårdsnäringen, som är genomfört för jordbruket, tror jag för min del, att man väsentligen underlättar möjligheterna för trädgårdsodlingen att få den eftertraktade organisationen och möjligheterna för denna organisation att bli till näringens verkamma stöd.

Men när man utan vidare lämnar gränserna öppna för en pristryckande import, är skillnaden mot jordbruksstödet stor och avgörande. Jag tror, att statsrådet svårigen kan bestrida den omständigheten.

Sedan nämnde statsrådet, att det visat sig av utredningen, att det var de, som hade många anställda, som hade det bäst. Jag skulle vilja fråga statsrådet, om icke även där föreligga parallella förhållanden inom jordbruket. Man har hört åtskilligt tal och missnöje med att jordbruksstödet verkar på samma sätt men lämnar småbruket utanför. Men skall man därför säga, att jordbruksstödet varit obehövt eller onyttigt?

Sedan skulle jag vilja säga ett par ord till herr Wallén. Det är sällan jag hört ett anförande börja under kraftigare tonfall än herr Walléns, men sluta så undfallande som skett. Och när han uttalade sin stora tillfredsställelse över vissa vaga löften och uttalanden i propositionen och i utskottsutlåtandet att man i framtiden icke skulle ställa sig ovillig mot stödåtgärder utöver dem, som föreslagits av Kungl. Maj:t och utskottet, uttalade herr Wallén med höjd stämma, att vi skola sörja för att hålla Kungl. Maj:t varm. Att döma av det yrkande han strax därefter gjorde, nämligen bifall till utskottets hemställan, var herr Walléns syfte endast att hålla Kungl. Maj:t *behagligt varm* och ingenting annat.

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag skall icke fördröja debatten, men jag kan icke underlåta att fråga herr andre vice talmannen, hur man kan göra en jämförelse med ett befintligt tullskydd, som för vissa produkter går upp till nära 90 procent av varans värde. Finnes det någon produkt inom jordbruket, som har det skyddet?

Herr andre vice talmannen sade, att gurkorna kosta för närvarande 60 öre per kilo. Tullen är 50 öre per kilo. Det måtte vara något galet. Det måtte vara en felaktig organisation. Det blir ju då ingenting för de gurkor, som importeras. Men det är en tillförsel, som mer än motsvarar efterfrågan. Följaktligen får man se, om någonting kan åtgöras på organisationsvägen först, innan man går längre.

Herr andre vice talmannen **Magnusson**, som nu för kort genmäle erhöll ordet, anförde: Herr talman! Ja, herr statsråd, det måste vara något galet i detta. Jag ber att få påpeka, att jag citerade ur ett brev angående gurkpriset och sade icke något därom i närvarande stund. Brevskrivarens uppgift ligger något tillbaka i tiden. Det är den ena sidan av saken.

Men när statsrådet sade, att på vissa trädgårdsprodukter finns det ett tullskydd av 90 procent, är det tillåtet fråga, om det likväl är ett tullskydd som svarar mot jordbrukets. Ty när man har gjort fullständig importspärr för vissa jordbruksprodukter, betyder det ett skydd av mycket mer än 100 procent av varans värde.

Vidare yttrade

Herr **Pettersson** i Dahl: Herr talman! Jag skall icke uppehålla debatten. Men jag har hört från de andra talarna, att en ökad trädgårdsodling spelar stor roll, kanske ej minst inom de södra delarna av landet. Jag delar deras uppfattning, att trädgårdsodlingen är behövlig och fordrar det stöd, som den kan få. Men å andra sidan måste vi erkänna, att det som föreslagits och det, som näringen får på olika områden, är en ganska bra början. Själv delar jag jordbruksministerns uppfattning, när han säger, att tullar bli verkningsslösa, om icke handeln blir organiserad eller de produkter, som saluföras, bli utbudna i ordentligt skick. Jag kan alltså icke dela den uppfattning, som kommit till uttryck, att tullar och importreglering böra komma i första hand och äro betydelsefullast.

Jag skulle säga i första hand till reservanten herr Lundqvist och andra i Stockholmstrakten, att de få lägga sig mera vinn om att organisera handeln här uppe i stället för att ständigt ropa på tullar och restriktioner. Då kanske de komme längre än de nu gjort.

Det var emellertid ett uttryck av herr Wallén, som gav mig anledning att begära ordet, nämligen när herr Wallén säger, att den organisation, som nu kommer att genomföras, skall genomföras på bredast möjliga front. Det är nämligen så, att här få organisationerna ett rätt bra handtag. Dels få de anslag, dels få de också pengar till att röra sig med i början.

Sedan kan man kanske ha en liten avvikande mening i fråga om det sätt, varpå denna organisation skall läggas upp. Det är nämligen så, att det är två olika grupper, som detta gäller, dels de egentliga, kan man säga, lantbrukarna inom fruktodlingen, dels handelsträdgårdsmästarna. Nu är det också så, att fruktodlarna börjat organisera sig. Det kanske kan anmärkas, att detta är tämligen nytt och att det icke har kommit så långt. Början har dock gjorts.

Däremot tror jag icke, att det är oriktigt att säga, att handelsträdgårdsmästarna äro ett helt och hållet oprövat fält. Det är vissa risker, som kunna

Ang. åtgärder till stödjande av trädgårdsnäringen m. m. (Forts.)
stoppa hela den stora apparaten i en organisation. I våra trakter ha vi i varje fall, när vi yttrat oss över dessa förslag, såväl i fruktcentralen som i hushållningssällskapet, bestämt avstyrkt förslaget om samorganisation och hållit före, att de böra få organisera sig i första hand var på sitt område. Det hindrar icke, att dessa båda organisationer kunna samarbeta, och att fruktcentralen kan sälja de produkter, som handelsträdgårdsmästarna ha att sälja och vice versa.

Jag har velat giva uttryck för att det ligger en viss fara i att i första taget gripa om så mycket, att man ej har möjligheter att behärska detta.

Herr talman! Det var endast detta jag ville giva uttryck åt.

Härmed var överläggningen slutad. Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till den av herr Anderson i Norrköping m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr förste vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Herr andre vice talmannen Magnusson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller sammansatta bevillnings- och jordbruksutskottets hemställan i utskottets förevarande utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den av herr Anderson i Norrköping m. fl. avgivna, vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, företogs omröstning med tillämpning av uppresningsförfarandet; och befanns därvid flertalet hava röstat för ja-propositionen, vadan kammaren bifallit utskottets hemställan.

§ 4.

Till bordläggning anmälde:

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning om särskild skatt å förmögenhet för år 1938 ävensom i ämnet väckta motioner;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om extra inkomst- och förmögenhetsskatt för år 1938 ävensom en i ämnet väckt motion;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om särskild skatt å aktiebolags inkomst; och

nr 37, i anledning av väckta motioner om visst tillägg till omsättnings- och utskänkningsskatten å spritdrycker för partiell finansiering av det i Kungl. Maj:ts proposition, nr 307, angående försvarsberedskapens omedelbara stärkande äskade anslaget;

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 77, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag till ändring i vissa delar i reglementet för riksgäldskontoret;

nr 78, angående instruktion för nästkommande riksdags bankoutskott;

nr 79, i anledning av fullmäktiges i riksbanken framställning med förslag till avlönings- och pensionsstat för riksbanken;

nr 80, angående ersättning åt sekreteraren i kamrarnas enskilda utskott;
nr 81, i anledning av fullmäktiges i riksbanken förslag till vissa ändringar i bankoreglementet; och

nr 82, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag om upphävande av 11 § civila tjänstepensionsreglementet den 30 juni 1934 (nr 442) m. m.; samt

andra lagutskottets memorial, nr 60, angående arvode åt särskilda sakkunniga, tillkallade för att inom andra lagutskottet biträda vid behandlingen av vissa ärenden.

§ 5.

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 362, i anledning av väckta motioner om förstärkt grundlagsskydd för vissa fundamentala principer i det nuvarande samhället; och

nr 363, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela förordnande om vissa förmåner åt statslösa med flera;

från statsutskottet:

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid kommunala flickskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor jämte i ämnet väckta motioner;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag till ortnamnskommissionen m. m.;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om inrättande av en luftfartsfond m. m.; och

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

från första lagutskottet:

nr 364, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillägg till förordningen den 10 juni 1932 (nr 200) angående utsträckt tillämpning av vissa bestämmelser i § 13 av ordningsstadgan för rikets städer den 24 mars 1868 (nr 22) m. m., dels ock i ämnet väckt motion;

nr 365, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2, 3 och 15 §§ lagen den 27 juni 1902 (nr 71), innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 366, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående särskilda grunder för klockar- och organistlöns bestämmande samt om dispositionen av till klockar- och organisttjänst hörande avlöningstillgångar; och

nr 367, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 4 januari 1927 (nr 1) angående tillstånd till försäljning av kyrklig jord i vissa fall samt till upplåtelse av sådan jord under tomträtt; samt

från jordbruksutskottet:

nr 371, i anledning av väckt motion angående utredning av lantbrukets lärlingsfråga;

nr 372, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmänningsskogar i Norrland och Dalarna m. m.;

Andra kammarens protokoll 1938. Nr 41.

nr 373, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 4 och 6 §§ samt 13 § 1 mom. lagen den 10 juni 1932 (nr 180) om vård av vissa skogar inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker med flera områden;

nr 374, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för vissa fastigheters i Västerbottens och Norrbottens län förseende med husbehovsvirke;

nr 375, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående indragning av viss personal vid domänverket; och

nr 376, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överenskommelse om svensk-danskt samarbete för bekämpande av mul- och klövsjuka.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

§ 7.

Ledighet från riksdagsgörömlåen beviljades:

herr <i>Sandström</i>	under 5 dagar fr. o. m. den 5 juni,
• förste vice talmannen <i>Jeppsson</i>	• 9 • • • 4 • och
• <i>Dahlbäck</i>	• den 2 juni.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12.54 på natten.

In fidein

Sune Norrman.